

Universitätsbibliothek Wuppertal

Xenophons griechische Geschichte

Buch V - VII

Xenophon

Leipzig, 1880

V.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-793](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-793)

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ.

E.

Καὶ τὰ μὲν δὴ περὶ Ἑλλήσποντον Ἀθηναίοις τε καὶ Λακε- I.
 δαιμονίοις τοιαῦτα ἦν. ὧν δὲ πάλιν ὁ Ἐτεόνικος ἐν τῇ Αἰγίνῃ,
 καὶ ἐπιμιξία χωρῶν τὸν πρόσθεν χρόνον τῶν Αἰγινήτων
 πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπεὶ φανερῶς κατὰ θάλατταν ὁ πό-
 λεμος ἐπολεμεῖτο, συνδόξαν καὶ τοῖς ἐφόροις ἐφήσει λήξεσθαι
 τὸν βουλούμενον ἐκ τῆς Ἀττικῆς. οἱ δ' Ἀθηναῖοι πολιορκου- 2
 μενοι ὑπ' αὐτῶν, πέμψαντες εἰς Αἶγινα καὶ ὀπλίτας καὶ
 στρατηγὸν αὐτῶν Πάμφιλον ἐπετείχισαν Αἰγινήταις καὶ ἐπο-
 λόρκουν αὐτοὺς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν δέκα
 τριήρεσιν. ὁ μὲντοι Τελευτίας τυχὼν ἐπὶ τῶν νήσων ποι-
 ἀφιγμένος κατὰ χρημάτων πόρον, ἀκούσας ταῦτα περὶ τοῦ
 ἐπιτειχισμοῦ ἐβοήθει τοῖς Αἰγινήταις· καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν
 ἀπήλασε, τὸ δ' ἐπιτείχισμα διεφύλαττεν ὁ Πάμφιλος.

I. 1. πάλιν. — Von einem früheren Aufenthalte des Eteonikos auf Aegina finden wir bei Xenophon nichts erwähnt. Man möchte glauben, es sei πάλαι zu lesen, wodurch sich auch das folgende τὸν πρόσθεν χρόνον als die Zeit erklären ließe, wo trotz der Anwesenheit des Eteonikos Verkehr zwischen Aegina und Athen stattfand, während der Satz ἐπεὶ — ἐπολεμεῖτο den Grund der plötzlichen feindseligen Maßregel angiebt. Ob der hier erwähnte Eteonikos dieselbe Person ist wie der früher (I, 1, 32 — II, 2, 5) öfter angeführte, wissen wir nicht, auch ist weder hier noch § 13 genau zu erkennen, welches seine Stellung bei der lakedämonischen Flotte ist. — καὶ ἐπιμιξία χρ. — Zwischen Athenern und Aegineten bestand uralte Feindschaft (s. zu II, 2, 3);

nach der Zurückführung der letzteren in die Heimat (II, 2, 9) scheint ein freundschaftlicher, namentlich Handelsverkehr zwischen beiden Völkern eingetreten zu sein. καί = καίπερ. Vgl. IV, 4, 15. — συνδόξαν — S. zu II, 3, 19.

2. πολιορκούμενοι — S. zu IV, 7, 1. — ἐπετείχισαν — S. zu III, 2, 1. — Τελευτίας — Derselbe war zuletzt in Rhodos gewesen (IV, 8, 25), weshalb auch sein Nachfolger Hierax sich dorthin begiebt (§ 5). — κατὰ χρημάτων πόρον — um Kontributionen einzutreiben, wofür sonst gewöhnlich ἐπ' ἀργυρολογίαν. Vgl. Polyb. XVII, 17 ἐξέπεμψε τὴν γυναικὰ, δούς ἐντολὰς παραγενομένην εἰς Ἄργος περὶ πόρον γίγνεσθαι χρημάτων. Etwas anders I, 6, 12. — ναυτικόν — die blokierende Flotte.

- 3 Ἐκ δὲ τούτου ἀπὸ Λακεδαιμονίων Ἰέραξ ναύαρχος ἀφικνεῖται. κἀκείνος μὲν παραλαμβάνει τὸ ναυτικόν, ὁ δὲ Τελεντίας μακαριώτατα δὴ ἀπέπλευσεν οἴκαδε. ἤνικα γὰρ ἐπὶ θάλατταν κατέβαινον ἐπ' οἴκου ὁρμώμενος, οὐδεὶς ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν ὃς οὐκ ἔδεξιώσατο, καὶ ὁ μὲν ἐστεφάνωσεν, ὁ δὲ ἐταινίωσεν, οἱ δ' ὑστερήσαντες ὅμως καὶ ἀναγομένου ἔρριπτον εἰς τὴν θάλατταν στεφάνους καὶ εὐχοντο αὐτῷ πολλὰ καὶ ἀγαθὰ. γιγνώσκω μὲν οὖν, ὅτι ἐν τούτοις οὔτε δαπάνημα οὔτε κίνδυνον οὔτε μηχανήματα ἀξιόλογον οὐδὲν διηγοῦμαι· ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία τόδε ἄξιόν μοι δοκεῖ εἶναι ἀνδρῶν ἐννοεῖν, τίποτε ποιῶν ὁ Τελεντίας οὕτω διεθήκε τοὺς ἀρχομένους. τοῦτο γὰρ ἤδη πολλῶν καὶ χροιάτων καὶ κινδύνων ἀξιολογώτατον ἀνδρῶς ἔργον ἐστίν.
- 5 Ὁ δ' αὖ Ἰέραξ τὰς μὲν ἄλλας ναῦς λαβὼν πάλιν ἔπλει εἰς Ῥόδον, ἐν Αἰγίνῃ δὲ τριήρεις δάδεκα κατέλιπε καὶ Γοργώπαν τὸν αὐτοῦ ἐπιστολέα ἀρμοστήν. καὶ ἐκ τούτου ἐπολιορκούντο μᾶλλον οἱ ἐν τῷ ἐπιτειχίσματι τῶν Ἀθηναίων ἢ οἱ ἐν τῇ πόλει· ὥστε ὑπὸ ψηφίσματος Ἀθηναῖοι πληρώσαντες ναῦς πολλὰς ἀπεκομίσαντο ἐξ Αἰγίνης πέμπτω μνηὶ τοὺς

3. οὐδεὶς — ὃς οὐκ — mit Auslassung von ἐστὶ oder ἦν zu einem Begriffe: jeder verbunden, so daß auch beide Teile zusammen dekliniert werden. VI, 2, 34. Kyneg. 5, 33 ὥστε οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἐπιλάθοιτ' ἄν. Thukyd. VII, 87 οὐδὲν ὅ,τι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς. Kyrop. I, 4, 25 οὐδένα ἔφασαν ὄντιν' οὐ δακρύνοντ' ἀποστρέφεσθαι. Vollständig VII, 5, 26 οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ᾔετο. — ὁ μὲν ἐταινίωσεν — Vgl. die dem Brasidas in Skione gewährten Ehrenbezeugungen bei Thukyd. IV, 121 Βρασίδαν — δημοσίᾳ μὲν χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέδησαν — ἰδίᾳ δὲ ἐταινίουν. — ὅμως καὶ = ὅμως καὶ περ. Vgl. III, 5, 2. Kyrop. V, 1, 26 ὦν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν, ὡς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρροῦμεν. Dieselbe Stellung von ὅμως vor dem beschränkenden Satzgliede auch VI, 4, 14. Kyrop. VI, 4, 6; VIII, 2, 21.

4. ἀξιολογώτατον — Der Superlativ ist nicht wohl zu erklären; man erwartet den Komparativ.

5. αὖ — πάλιν — Beide Wörter sind nicht mit einander zu verbinden; αὖ gehört zu Ἰέραξ, und setzt diese Person in Gegensatz zum Telentias, πάλιν gehört zu ἔπλει und ist auf den Umstand zu beziehen, daß die Flotte, welche Hierax übernommen, sich ursprünglich in den Gewässern von Rhodos befunden hatte, wo ja auch ein Hauptschauplatz des Krieges war. Vgl. IV, 8, 25. Denn daß Hierax von Rhodos gekommen sei, ist nicht anzunehmen. Freilich wissen wir nicht, welchen Ausgang jene Kämpfe in Rhodos genommen haben. Über αὖ πάλιν und πάλιν αὖ vgl. zu VIII, 4, 1. — ἐπιστολέα — S. zu I, 1, 15. — οἱ ἐν τῇ πόλει — d. i. die Aegineten. — ὑπὸ ψηφίσματος — infolge eines Volksbeschlusses. Vgl. Aristoph. Lysistr. 269 ἐμνησθημεν αὐτόχειρες πάσας ὑπὸ ψήφου μιάς. — τοὺς ἐκ τοῦ φρ. — S. zu III, 1, 22. — ναύαρχον — Vgl. zu I, 6, 29. — ἐπ' αὐτὰς — S. zu III, 4, 20.

ἐκ τοῦ φρουρίου. τούτων δὲ γενομένων οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν
 αὐτὰ πράγματα εἶχον ὑπὸ τε τῶν ληστῶν καὶ τοῦ Γοργώπα· καὶ
 ἀντιπληροῦσι ναῦς τρισκαίδεκα, καὶ αἰροῦνται Εὐνομον καὶ
 ἀρχον ἐπ' αὐτάς. ὄντος δὲ τοῦ Ἰέρακος ἐν τῇ Ῥόδῳ οἱ Λα- 6
 κεδαιμόνιοι Ἀνταλκίδαυ ναύαρχον ἐκπέμπουσι, νομίζοντες καὶ
 Τριβάζῳ τοῦτο ποιοῦντες μάλιστα ἂν χαρίζεσθαι. ὁ δὲ
 Ἀνταλκίδας ἐπεὶ ἀφίκετο εἰς Ἀθῆνας, συμπαραλαβὼν τὰς τοῦ
 Γοργώπα ναῦς ἐπλευσεν εἰς Ἐφέσου, καὶ τὸν μὲν Γοργώπαν
 πάλιν ἀποπέμπει εἰς Ἀθῆνας σὺν ταῖς δώδεκα ναυσίν, ἐπὶ δὲ
 ταῖς ἄλλαις Νικόλοχον ἐπέστησε τὸν ἐπιστολέα. καὶ ὁ μὲν
 Νικόλοχος βοηθῶν Ἀβυδηνοῖς ἐπλεῖ ἐκεῖσε· παρατρεπόμενος
 δὲ εἰς Τένεδον ἐδήον τὴν χώραν, καὶ χρήματα λαβὼν ἀπέπλευ- 7
 σεν εἰς Ἀβυδον. οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἀθροισθέν-
 τες ἀπὸ Σαμοθράκης τε καὶ Θάσου καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνα
 χωριῶν ἐβοήθουν τοῖς Τενεδίοις. ὡς δ' ἦσθοντο εἰς Ἀβυδον
 καταπεπλευκότα τὸν Νικόλοχον, ὀρμώμενοι ἐκ Χερρονήσου
 ἐπολιόρουν αὐτὸν ἔχοντα ναῦς πέντε καὶ εἰκοσι δύο καὶ
 τριάκοντα ταῖς μεθ' ἑαυτῶν. ὁ μέντοι Γοργώπας ἀποπλέων
 ἐξ Ἐφέσου περιτυγχάνει Εὐνόμῳ· καὶ τότε μὲν κατέφυγεν εἰς
 Ἀθῆνας μικρὸν πρὸ ἡλίου δυσμῶν· ἐμβιβάσας δ' εὐθύς ἐδεί-
 πνιξε τοὺς στρατιώτας. ὁ δ' Εὐνομος ὀλίγον χρόνον ὑπο- 8
 μείνας ἀπέπλεε. νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης, φῶς ἔχων, ὥσπερ
 νομίζεται, ἀφηγεῖτο, ὅπως μὴ πλανῶνται αἱ ἐπόμενοι. ὁ δὲ
 Γοργώπας ἐμβιβάσας εὐθύς ἐπηκολούθει κατὰ τὸν λαμπτήρα,
 ὑπολειπόμενος, ὅπως μὴ φανερὸς εἶη μηδ' αἰσθησιν παρέχοι,
 λίθων τε ψόφῳ τῶν κελυστῶν ἀντὶ φωνῆς χρωμένων καὶ

6. Τριβάζῳ — S. IV, 8, 12. —
 σὺν ταῖς δώδεκα ναυσίν —
 mit denen er auch vorher in Aegina
 gewesen war. — ἐπὶ ταῖς ἄλλαις
 — ἐπέστησε — Dagegen II, 1, 12
 ἐπὶ τὰς τριήρεις τριηράρχους ἐπ-
 ἔστησε. — Ἀβυδηνοῖς — S. IV, 8
 gegen Ende.

7. οἱ — στρατηγοὶ — unter
 denen sich Iphikrates und Diotimos
 befanden. S. § 25 und IV, 8, 39.
 — κατ' ἐκεῖνα — in jener Ge-
 gend. Vgl. III, 5, 17; V, 4, 64;
 VI, 2, 38. — δύο — nicht dekliniert.
 Vgl. Anab. I, 2, 23.

8. ὥσπερ νομίζεται — wie
 es gebräuchlich ist. Vgl. II,
 4, 36. — αἰσθησιν παρέχοι —

sich bemerklich machte. Anab.
 IV, 6, 13 ἀπελθεῖν τοσοῦτον ὡς μὴ
 αἰσθησιν παρέχειν. Ähnlich Thu-
 kyd. II, 61 τὸ μὲν ἑαυτὸν ἔχει ἤδη
 τὴν αἰσθησιν ἐκάστο. Vgl. IV, 2,
 13 μὴ κύνωσιν παρέχοιεν. VII, 5,
 21 δόξαν παρεῖχε. — λίθων —
 χρωμένων — Die κελυσταὶ pfleg-
 ten den Ruderern den Takt durch
 eine Art von Gesang anzugeben, in
 welchen jene wohl zuweilen ein-
 stimmten. Vgl. Bekker Charikles I
 S. 212. Unter der παραγωγῆ τῶν
 κωπῶν muß wohl eine eigentüm-
 liche Wendung der Ruder verstan-
 den sein, durch welche ein weit
 hörbares Geräusch derselben ver-
 mieden wurde.

- 9 παραγωγῇ τῶν κωπῶν. ἐπεὶ δὲ ἦσαν αἱ τοῦ Εὐνόμου πρὸς τῆ γῆ περὶ Ζωστήρα τῆς Ἀττικῆς, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι ἐπιπλεῖν. τῷ δ' Εὐνόμῳ ἐξ ἐνίων μὲν τῶν νεῶν ἄρτι ἐξέβαινον, οἳ δὲ καὶ ἔτι ὠρμίζοντο, οἳ δὲ καὶ ἔτι κατέπλεον. ναυμαχίας δὲ πρὸς τὴν σελήνην γενομένης, τέτταρας τριήρεις λαμβάνει ὁ Γοργώπας, καὶ ἀναδησάμενος ᾤχετο ἄγων εἰς Αἰγίναν· αἱ δ' ἄλλαι νῆες αἱ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Πειραιᾶ κατέφυγον.
- 10 Μετὰ δὲ ταῦτα Χαβρίας ἐξέπλει εἰς Κύπρον βοηθῶν Εὐαγόρα, πελταστάς τ' ἔχων ὀκτακοσίους καὶ δέκα τριήρεις. προσλαβὼν δὲ καὶ Ἀθήρηθεν ἄλλας τε ναῦς καὶ ὀπλίτας αὐτὸς μὲν τῆς νυκτὸς ἀποβὰς εἰς τὴν Αἰγίαν πορρωτέρω τοῦ Ἡρακλείου ἐν κοίλῳ χωρίῳ ἐνήδρευσεν, ἔχων τοὺς πελταστάς. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ, ὥσπερ συνέκειτο, ἦκον οἱ τῶν Ἀθηναίων ὀπλίται, Δημαινέτον αὐτῶν ἡγουμένου, καὶ ἀνέβαινον τοῦ Ἡρακλείου ἐπέκεινα ὡς ἐκκαίδεκα σταδίου, ἔνθα
- 11 ἡ Τριπυργία καλεῖται. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Γοργώπας ἐβόηθει μετὰ τε τῶν Αἰγινητῶν καὶ σὺν τοῖς τῶν νεῶν ἐπιβάταις καὶ Σπαρτιατῶν οἳ ἔτυχον αὐτόθι παρόντες ὀκτώ. καὶ ἀπὸ τῶν πληρωμάτων δὲ τῶν ἐν τῶν νεῶν ἐκήρυξε βοηθεῖν ὅσοι

9. Ζωστήρ — Vorgeb. an der Westküste von Attika. — οἳ δὲ — entgegenstehend dem in ἐξέβαινον liegenden allgemeinen Subjekt. — πρὸς τὴν σελήνην — beim Mondschein. πρὸς zum Ausdruck der Begleitung, wie Anab. VI, 1, 5 πρὸς αὐλὸν ὠρχήσαντο. — ἀναδησάμενος — S. zu I, 6, 21.

10. Chabrias, der eine Zeit lang in Korinth gewesen war (IV, 8, 34), war vielleicht ebenso wie Iphikrates von den Korinthern entlassen worden. Von wo er mit seinen Schiffen abgefahren, läßt sich nicht bestimmen; daß es nicht von Athen aus geschah, zeigt die Bemerkung, daß er von dort Verstärkungen mitnahm. — Εὐαγόρα — S. zu IV, 8, 24. — αὐτὸς μὲν — S. zu IV, 1, 7. — ἔνθα — καλεῖται — kurz statt: ἔνθα ἐστὶ τοῦτο ὃ ἡ Τριπυργία καλεῖται. Oekon. 4, 6 πάντας ἅμα συνάγων πλὴν τοὺς ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, ἔνθα δὲ ὁ σύλλογος καλεῖ-

ται. Platon Phaed. S. 107^c τοῦ χρόνον τοῦτον μόνον, ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ζῆν. Homer. II. 2, 757 Ἀλεισίου ἔνθα κολώνη κέκληται. Pindar. Nem. 9, 41 ἐνθ' Ἀρέας πόρον ἄνθρωποι καλέουσι. Sophokl. Oed. Tyr. 1451 ἔνθα κλήζεται οὐμὸς Κιθαιρών. Trachin. 636 ἐνθ' Ἑλλάνων ἀγοραὶ Πυλατίδες κλέονται. Eurip. Orest. 331 Ἴνα μεσόμαλοι λέγονται μυχολ.

11. ἐπιβάται sind die auf der Flotte befindlichen Soldaten, πληρώματα die Matrosen, § 12 ναῦται genannt. Vgl. auch I, 6, 16 u. 19 u. VII, 1, 12. — καὶ Σπαρτιατῶν — d. i. καὶ σὺν τούτοις Σπαρτιατῶν οἳ ἔτυχον. Vgl. Anab. I, 10, 3 ἐκφεύγει πρὸς τῶν Ἑλλήνων, οἳ ἔτυχον ἐν τοῖς σκευοφόροις ὄπλα ἔχοντες. — Über die Präposition ἀπὸ s. zu 4, 15. — ὅ,τι ἐδύνατο — nämlich λαβεῖν. Vgl. Kyrop. VI, 1, 45 καὶ δύναμιν ὀπίσθη ἀνδύνηται ἔχων παρέσται σοι.

ἐλεύθεροι εἶεν. ὥστ' ἐβοήθουν καὶ τούτων πολλοί, ὅτι ἐδύ-
νατο ἕκαστος ὄπλον ἔχων. ἐπεὶ δὲ παρήλλαξαν οἱ πρῶτοι τὴν 12
ἐνέδραν, ἐξανίστανται οἱ περὶ τὸν Χαβρίαν, καὶ εὐθύς ἠκόν-
τιζον καὶ ἔβαλλον. ἐπήεσαν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν νεῶν ἀποβεβη-
κότες ὄπλιται. καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ἅτε οὐδενὸς ἀθροῦσιν ὄντος,
ταχὺ ἀπέθανον, ὧν ἦν Γοργώπας τε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι·
ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἔπεσον, ἐτρόπησαν δὴ καὶ οἱ ἄλλοι. καὶ ἀπέ-
θανον Αἰγυνητῶν μὲν ὡς πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, ξένοι δὲ
καὶ μέτοικοι καὶ ναῦται καταδεδραμηκότες οὐκ ἐλάττους δια-
κοσιῶν. ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ, 13
ἔπλεον τὴν θάλατταν· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἐτεονίῳ ἤθελον οἱ
ναῦται κάπερ ἀναγκάζοντι ἐμβάλλειν, ἐπεὶ μισθὸν οὐκ
εἰδίδου.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι Τελευτίαν αὖ [ἐπὶ ταύτῃ]
ἐκπέμπουσιν ἐπὶ ταύτας τὰς ναῦς ναύαρχον. ὡς δὲ εἶδον
αὐτὸν ἦκοντα οἱ ναῦται, ὑπερήσθησαν. ὁ δ' αὐτοὺς συγκα-
λέσας εἶπε τοιαύδε· Ὡ ἄνδρες στρατιῶται, ἐγὼ χρήματα μὲν 14
οὐκ ἔχων ἦκα· ἐὰν μέντοι θεὸς ἐθέλῃ καὶ ὑμεῖς συμπροθυ-
μῆσθε, πειράσομαι τὰ ἐπιτήδεια ὑμῖν ὡς πλεῖστα πορῆσαι.
εἴ δ' ἴσῃτε, ἐγὼ ὅταν ὑμῶν ἄρχω, εὐχομαί τε οὐδὲν ἦττον
ζῆν ὑμᾶς ἢ καὶ ἐμαυτὸν, τὰ τ' ἐπιτήδεια θαυμάσαίτε μὲν ἂν
ἴσως, εἰ φαίην βούλεσθαι ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἐμὲ ἔχειν· ἐγὼ δὲ
νῆ τοὺς θεοὺς καὶ δεξαίμην ἂν αὐτοὺς μᾶλλον δύο ἡμέρας
ἄσιτος ἢ ὑμᾶς μίαν γενέσθαι· ἢ γε μὴν θύρα ἢ ἐμὴ ἀνέωκτο
μὲν δήπου καὶ πρόσθεν εἰσιέναι τῷ δεομένῳ τι ἐμοῦ, ἀνεώξε-

12. ἅτε — ὄντος — da keine geschlossene Aufstellung war, sondern die Leute einzeln kämpften. So wird ἀθροῦσιν auch IV, 1, 19 gebraucht und Kyrop. VIII, 1, 46 dem ἀσύντακτος entgegengesetzt.

13. ἐμβάλλειν — rudern. Schol. zu Aristoph. Ritter 602 ἰδίως τὸ κρούσαι ναυὸν ἐμβαλεῖν λέγουσι. Der zu ergänzende Dativ κώπαις wird sonst auch hinzugefügt. Homer Od. ι, 488 ἐτάροις δ' ἐποτρύνας ἐκέλευσα ἐμβαλεῖν κώπης. — ἐπὶ ταύτῃ — Die Worte haben keinen genügend zu erklärenden Sinn; der ganze Satz ist wahrscheinlich lückenhaft. Eine venetianische Handschrift bietet statt desselben Folgendes: Ἐκ

δὲ τούτου οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἰδότες καὶ πρότερον ὄντα ἀρίστον Τελευτίαν καὶ αὖ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει ἀρμόδιον ἐκπέμπουσιν ναύαρχον ὡς ἠγησόμενον τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναυτικοῦ. τούτων ἰδόντες ἦκοντα πάντες οἱ ναῦται ὑπερήσθησαν. ὁ δ' αὐτοὺς ἀσπασάμενος καὶ συγκαλέσας εἶπε τοιαύδε.

14. εἴ δ' ἴσῃτε — S. zu III, 5, 11. — ἢ καὶ — nach einem Komparativ mit der Negation auch VI, 5, 39. Kyrop. V, 5, 40; VIII, 4, 36. — τὰ ἐπιτήδεια — Objekt zu ἔχειν. — αὐτὸς — ὑμᾶς — S. zu II, 1, 26. — ἀνεώξεται — sonst nicht gebräuchliche Form, wird offen sein.

- 15 ται δὲ καὶ νῦν. ὥστε ὅταν ὑμεῖς πλήρη ἔχητε τὰ ἐπιτήδεια, τότε καὶ ἐμὲ ὄψεσθε ἀφθονώτερον διατρώμενον· ἦν δὲ ἀνεχόμενόν με ὁράτε καὶ ψύχη καὶ θάληη καὶ ἀργυρυῖαν, οἴεσθε καὶ ὑμεῖς ταῦτα πάντα καρτερεῖν. οὐδὲν γὰρ ἐγὼ τούτων κελεύω ὑμᾶς ποιεῖν, ἵνα ἀνιᾶσθε, ἀλλ' ἵνα ἐκ τούτων ἀγαθόν
- 16 τι λαμβάνητε. καὶ ἡ πόλις δέ τοι, ἔφη, ὧ ἄνδρες στρατιῶται, ἢ ἡμετέρα, ἢ δοκεῖ εὐδαίμων εἶναι, εὖ ἴστε ὅτι τὰ γαθὰ καὶ τὰ καλὰ ἐκτήσατο οὐ ῥαθυμουσα, ἀλλ' ἐθέλουσα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν, ὅποτε δέοι. καὶ ὑμεῖς οὖν ἦτε μὲν καὶ πρότερον, ὡς ἐγὼ οἶδα, ἄνδρες ἀγαθοί· νῦν δὲ πειραῖσθαι χρὴ ἔτι ἀμείνονας γίνεσθαι, ἵν' ἠδέως μὲν συμπονώμεν,
- 17 ἠδέως δὲ συνευδαιμονώμεν. τί γὰρ ἦδιον ἢ μηδένα ἀνθρώπων κολακεύειν μήτε Ἕλληνα μήτε βάρβαρον ἕνεκα μισθοῦ, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἱκανοὺς εἶναι τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι, καὶ ταῦτα ὄθενπερ κάλλιστον; ἢ γὰρ τοι ἐν πολέμῳ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀφθονία εὖ ἴστε ὅτι ἅμα τροφήν τε καὶ εὐκλειαν ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις παρέχεται.
- 18 Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν, οἱ δὲ πάντες ἀνεβόησαν παραγγέλλειν ὅτι ἂν δέη, ὡς σφῶν ὑπηρητησόντων. ὁ δὲ τεθυμένος ἐτύγγαγεν· εἶπε δέ· Ἄγετε, ὧ ἄνδρες, δειπνήσατε μὲν, ἄπερ καὶ ὡς ἐμέλλετε· προπαράσχεσθε δέ μοι μιᾶς ἡμέρας σίτον. ἔπειτα δὲ ἦκτε ἐπὶ τὰς ναῦς αὐτίκα μάλα, ὅπως πλεύσωμεν ἐνθα
- 19 θεὸς ἐθέλει, ἐν καιρῷ ἀφιζόμενοι. ἐπειδὴ δὲ ἦλθον, ἐμβιβάσαμενος αὐτοὺς εἰς τὰς ναῦς ἔπλει τῆς νυκτὸς εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἀθηναίων, τοτὲ μὲν ἀναπαύων καὶ παραγγέλλων ἀποκοιμᾶσθαι, τοτὲ δὲ κόπαις προσκομιζόμενος. εἰ δέ τις ὑπολαμ-

15. οἴεσθε — καρτερεῖν — S. zu IV, 7, 4.

16. τὰ γαθὰ καὶ τὰ καλὰ — Der Ausdruck scheint eigentümlich spartanisch zu sein. (Platon) Alcib. secund. S. 148^c Λακεδαιμόνιοι — ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἐκάστοτε παραπλησίαν εὐχὴν εὐχονται, τὰ καλὰ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοὺς θεοὺς διδόναι κελύοντες αὐτοῖς αὐτοῖς.

17. ἑαυτοῖς ἱκανοὺς εἶναι — sich selbst genügen, d. h. niemandes weiter bedürfen. — ἢ — ἀφθονία — der von den Feinden herrührende, ihnen abgenommene Reichtum.

18. ἀνεβόησαν — S. zu IV, 2,

22. — ἄπερ καὶ ὡς ἐμέλλετε — wie ihr es auch ohnehin im Begriff waret. Dieselbe Bedeutung von καὶ ὡς Kyrop. VI, 1, 17 ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπέπερ καὶ ὡς οἰκόνει ἀποδημοῦμεν, φρονησῆσιν ὑμῖν ἀναδεχόμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία. Thukyd. VIII, 51 καὶ οἱ μὲν τὸν τειχισμὸν παρεσκευάζοντο καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου, καὶ ὡς μέλλουσα, Σάμος θάσσον ἐτειχίσθη. — προπαράσχεσθε — haltet für euch in Bereitschaft. μοί ist Dativus ethicus.

19. κόπαις προσκομιζόμενος — indem er zu den Rudern greifen liefs.

βάσει ὡς ἀφρόνως ἐπλεὶ δώδεκα τριήρεις ἔχων ἐπὶ πολλὰς ναῦς κεκτημένους, ἐννοησάτω τὸν ἀναλογισμὸν αὐτοῦ. ἐκεῖνος 20 γὰρ ἐνόμισεν ἀμελέστερον μὲν ἔχειν τοὺς Ἀθηναίους περὶ τὸ ἐν τῷ λιμένι ναυτικὸν Γοργώπα ἀπολωλότες· εἰ δὲ καὶ εἶεν τριήρεις ὀμοῦσαι, ἀσφαλέστερον ἠγγήσατο ἐπ' εἰκοσι ναῦς Ἀθήνησιν οὐσας πλεῦσαι ἢ ἄλλοθι δέκα. τῶν μὲν γὰρ ἔξω ἦδει ὅτι κατὰ ναῦν ἐμελλον οἱ ναῦται σκηνήσειν, τῶν δὲ Ἀθήνησιν ἐγίνωσκεν ὅτι οἱ μὲν τριήραρχοι οἴκοι καθευδήσοιεν, οἱ δὲ ναῦται ἄλλος ἄλλη σκηνήσοιεν. ἐπλεὶ μὲν δὴ 21 ταῦτα διανοηθεὶς· ἐπειδὴ δὲ ἀπέχευε πέντε ἢ ἕξ στάδια τοῦ λιμένος, ἤσυχίαν εἶχε καὶ ἀνέπαυεν. ὡς δὲ ἡμέρα ὑπέφαιεν, ἠγγέτο· οἱ δὲ ἐπηκολούθουν. καὶ καταδύειν μὲν οὐκ εἶα στρογγύλον πλοῖον οὐδὲ λυμαίνεσθαι ταῖς ἐαυτῶν ναυσίν· εἰ δέ ποιν τριήρη ἴδοιεν ὀμοῦσαν, ταύτην πειρᾶσθαι ἄπλουν ποιεῖν, τὰ δὲ φορητικὰ πλοῖα καὶ γέμοντα ἀναδουμένους ἄγειν ἔξω, ἐκ δὲ τῶν μειζόνων ἐμβαίνοντας ὅπου δύναιντο τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνειν. ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ἐκπηδήσαντες εἰς τὸ Δεῖγμα ἐμπόρους τέ τινας καὶ ναυκλήρους συν- 22 ἀρπάσαντες εἰς τὰς ναῦς εἰσήνεγκαν. ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐπεποιήκει. τῶν δὲ Ἀθηναίων οἱ μὲν αἰσθόμενοι ἐνδοθεν ἔθεον ἔξω σκεψόμενοι τίς ἢ κρανγή, οἱ δὲ ἔξωθεν οἴκαδε ἐπὶ τὰ

20. ἢ ἄλλοθι δέκα kurz statt ἢ ἐπὶ δέκα ἄλλοθι οὐσας. Dem ἄλλοθι entspricht nachher ἔξω, d. h. in der Fremde, nicht im heimatischen Hafen. — κατὰ ναῦν — d. h. jeder auf oder bei seinem Schiffe.

21. ἀνέπαυεν — ohne Objekt: er liefs Rast machen. Vgl. § 19. — ὑπέφαιεν S. zu III, 4, 16. — στρογγύλον πλοῖον — ein Kaufahrtschiff, so genannt im Gegensatz zur ναῦς μακρά, dem Kriegsschiff, weil ersteres breiter gebaut ist und den zum Stofs bestimmten Schnabel nicht hat. Vgl. Thukyd. II, 97. Demosth. geg. Leptin. 162. — ταῖς ἐαυτῶν ναυσίν — Dativus instrum. — πειρᾶσθαι — abhängig von einem aus οὐκ εἶα zu nehmenden ἐκέλευσε. Herod. VII, 104 οὐκ ἐὼν φεύγειν οὐδὲν πλήθος ἀνθρώπων ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι. Isaeos v.

Aristarchs Erbsch. 12 ὁ νόμος οὐκ ἔα τὸν τῆς ἐπικλήρου κύριον εἶναι, ἀλλ' ἢ τοὺς παῖδας ἐπὶ δέτετες ἠβήσαντας κρατεῖν τῶν χρημάτων. Zu der Ergänzung des Gegensatzes aus einem negativen Begriffe vgl. Anab. VII, 2, 28 οὐκ ἐφησθα οἷόν τε εἶναι, ἀλλ' ἐς Πέρσινθον ἐλθόντας διαβαίνειν εἰς τὴν Ἀσίαν (nämlich ἐφησθα χρῆναι). Kyrop. II, 4, 23 ἐμποδὸν ἂν γίνοντο τοῦ μὴ ὄραν αὐτοὺς τὸ ὅλον στρατεύμα σου, ἀλλ' ὡς περὶ κλοπῶν βουλευέσθαι (nämlich ποιοῖεν ἂν) und zu I, 1, 29. — ἐκ — μειζόνων — abhängig von λαμβάνειν, und daraus zu ἐμβαίνειν zu ergänzen εἰς αὐτά. — Δεῖγμα — ein Platz am Hafen, wo Waren zum Verkauf ausgestellt wurden.

22. ἐνδοθεν ἔξω aus den Häusern auf die Straßen, Gegensatz zu ἔξωθεν οἴκαδε. — ἀστν — Athen. S. I, 4, 13.

ὄπλα, οἱ δὲ καὶ εἰς ἄστυ ἀγγελοῦντες. πάντες δ' Ἀθηναῖοι τότε ἐβοήθησαν καὶ ὀπλίται καὶ ἵππεις, ὡς τοῦ Πειραιῶς
 23 ἐαλωκότος. ὁ δὲ τὰ μὲν πλοῖα ἀπέστειλεν εἰς Αἴγιναν, καὶ τῶν τριήρων τρεῖς ἢ τέτταρας συναπαγαγεῖν ἐκέλευσε, ταῖς δὲ ἄλλαις παραπλέων παρὰ τὴν Ἀττικὴν, ἅτε ἐκ τοῦ λιμένος πλέων, πολλὰ καὶ ἀλιευτικὰ ἔλαβε καὶ πορθμεῖα ἀνθρώπων μεστά, καταπλέοντα ἀπὸ νήσων. ἐπὶ δὲ Σούνιον ἔλθων καὶ
 24 ὀλκάδας γεμούσας τὰς μὲν τινὰς σίτου, τὰς δὲ καὶ ἐμπολῆς, ἔλαβε. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγιναν. καὶ ἀποδόμενος τὰ λάφυρα μὴδὸς μισθὸν προέδωκε τοῖς στρατιώταις. καὶ τὸ λοιπὸν δὲ περιπλέων ἐλάμβανεν ὅ,τι ἐδύνατο. καὶ ταῦτα ποιῶν πλήρεις τε τὰς ναῦς ἔτρεφε καὶ τοὺς στρατιώτας εἶχεν ἠδέως καὶ ταχέως ὑπηρετοῦντας.

25 Ὁ δὲ Ἀνταλκίδας κατέβη μὲν μετὰ Τιριβάζου διαπεπραγμένος συμμαχεῖν βασιλέα, εἰ μὴ ἐθέλοισεν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι χρῆσθαι τῇ εἰρήνῃ ἢ αὐτὸς ἔλεγεν. ὡς δ' ἤκουσε Νικόλοχον σὺν ταῖς ναυσὶ πολιορκεῖσθαι ἐν Ἀβύδῳ ὑπὸ Ἴφικράτους καὶ Διοτίμου, περὶ ὧν εἶπε εἰς Ἀβυδὸν. ἐκεῖθεν δὲ λαβὼν τὸ ναυτικὸν νυκτὸς ἀνήγετο, διασπείρας λόγον ὡς μεταπεμπομένων τῶν Καλχηδονίων ὀρμισάμενος δὲ ἐν Περικώτῃ
 26 ἤσυχίαν εἶχεν. αἰσθόμενοι δὲ οἱ περὶ Δημαίνετον καὶ Διονύσιον καὶ Λέοντιχον καὶ Φανίαν ἐδίωκον αὐτὸν τὴν ἐπὶ Προί-

23. ἅτε — πλέων — Es soll durch diesen Satz wohl angedeutet werden, weshalb es gelang, jene Fahrzeuge zu überraschen; weil die Schiffer ihn nämlich aus dem Peiraeus kommen sahen, so vermuteten sie durchaus nicht, daß es feindliche Schiffe wären. — ἀπὸ νήσων — mit Auslassung des Artikels. S. zu IV, 8, 7.

24. προέδωκε — S. zu I, 5, 7. — πλήρεις — ἔτρεφε — Er unterhielt die Flotte so, daß die Mannschaft vollzählig blieb. Zu dem Ausdrucke vgl. zu I, 5, 5.

25. Die nächstfolgenden Ereignisse fallen in das Jahr 387 v. Chr. Antalkidas, dessen Ankunft in Ephesos § 6 berichtet worden war, hatte sich von da im Auftrage der Lakädämonier an den Hof des persischen Königs begeben (Plutarch Artaxerx. 22. Ages. 23. Diodor XIV, 110). Ob

er mit dem Tiribazos dahin gereist war oder denselben dort noch antraf (vgl. IV, 8, 16), wissen wir nicht. Die Rückkehr aus Persien zeigt κατέβη an. — διαπεπραγμένος — S. zu IV, 4, 7. — Νικόλοχον — S. § 7. — ὡς — Καλχηδονίων — als hätten ihn die Kalchedonier rufen lassen; Gen. abs. zu verbinden mit λόγον. Vgl. IV, 3, 14. VII, 2, 5. Περικώτῃ — am Hellespont unweit Abydos.

26. Δημαίνετος — war zuletzt § 10 in Aegina erwähnt worden; er muß also wohl zur Unterstützung des Iphikrates nach dem Hellesponte gegangen sein. — τὰς ἀπὸ Συρακουσῶν ναῦς — Syrakusische Schiffe finden wir auch in früherer Zeit in späterer Zeit auf Seiten der Spartaner. S. I, 1, 18; IV, 2, 33. — Θρασύβουλος — S. zu IV, 8, 25.

κουνήσου· ὁ δ', ἐπεὶ ἐκεῖνοι παρέπλευσαν, ὑποστρέψας εἰς Ἄβυδον ἀφίκετο, ἠκηκόει γὰρ ὅτι προσπλέοι Πολύξενος ἄγων τὰς ἀπὸ Συρακουσῶν καὶ Ἰταλίας ναῦς εἴκοσιν, ὅπως ἀναλάβοι καὶ ταύτας. ἐκ δὲ τούτου Θρασύβουλος ὁ Κολλυτεὺς ἔχων ναῦς ὀκτώ ἐπλει ἀπὸ Θράκης, βουλόμενος ταῖς ἄλλαις Ἀττικαῖς ναυσὶ συμμίζειαι. ὁ δὲ Ἀνταλκίδας, ἐπεὶ αὐτῶ οἱ σκοποὶ 27 ἐσήμηναν ὅτι προσπλέοιεν τριήρεις ὀκτώ, ἐμβιβάσας τοὺς ναύτας εἰς δώδεκα ναῦς τὰς ἄριστα πλεύσας, καὶ προσπληρώσασθαι κελεύσας, εἴ τις ἐνεδεῖτο, ἐκ τῶν καταλειπομένων, ἐνήθρευεν ὡς ἐδύνατο ἀφανέστατα. ἐπεὶ δὲ παρέπλεον, ἐδίωκεν οἱ δὲ ἰδόντες ἔφρευγον. τὰς μὲν οὖν βραδύτατα πλεύσας ταῖς ἄριστα πλεύσας ταχὺ κατελήφει· παραγγείλας δὲ τοῖς πρώτολοις τῶν μεθ' ἑαυτοῦ μὴ ἐμβαλεῖν ταῖς ὑστάταις, ἐδίωκε τὰς προεχούσας. ἐπεὶ δὲ ταύτας ἔλαβεν, ἰδόντες οἱ ὕστεροι ἀλισκομένους σφῶν αὐτῶν τοὺς πρόπλους ὑπ' ἀδυναμίας καὶ τῶν βραδυτέρων ἠλίσκοντο· ὥσθ' ἤλωσαν ἅπασαι. ἐπεὶ δὲ 28 ἤλθον αὐτῶ αἱ τε ἐκ Συρακουσῶν νῆες εἴκοσιν, ἤλθον δὲ καὶ αἱ ἀπὸ Ἰωνίας, ὄσης ἐγκρατῆς ἦν Τριόβαζος, συνεπληρώθησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀριοβαρζάνους, καὶ γὰρ ἦν ξένος ἐκ παλαιοῦ τῶ Ἀριοβαρζάνει, ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἤδη ἀνακεκλημένος ὄχρετο ἄνω, ὅτε δὴ καὶ ἔργησε τὴν βασιλέως θυγατέρα· ὁ δὲ Ἀνταλκίδας γενομένης ταῖς πάσαις ναυσὶ πλείοσιν ἢ ὀγδοήκοντα ἐκράτει τῆς θαλάττης· ὥστε καὶ τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς Ἀθήναζε μὲν ἐκώλυε καταπλεῖν, εἰς δὲ τοὺς ἑαυτῶν συμμαχούς

27. τῶν βραδυτέρων — kann kaum noch von ὑπὸ abhängig gemacht werden, da es mit ὑπ' ἀδυναμίας, in Folge der Mutlosigkeit, nicht dem Sinne nach parallel steht. Die Fälle, wo ἀλίσκεσθαι mit dem bloßen Genetiv steht, sind mit Ausnahme von Pausan. VI, 7, 4 ἐς ὁ τριήρων ἀλοῦς Ἀττικῶν ἀνήχθη andrer Art.

28. ἤλθον αἱ τε — ἤλθον δὲ καὶ — Die Partikelverbindung der Sätze ist eigentümlich, insofern τε und δὲ καὶ einander nicht zu entsprechen pflegen und überdies sonst in der Anaphora das erste Glied ohne Partikel, selbst ohne μὲν, in der Regel dann steht, wenn sich in dem zweiten Gliede δὲ καὶ findet, während μὲν gesetzt zu werden pflegt, wenn in dem

zweiten Gliede bloß δὲ steht. Es scheint, als ob die beiden Glieder der Anaphora hier durch δὲ und außerdem die Subjekte noch durch τε — καὶ zu einander in Beziehung gesetzt wären. — Ἀριοβαρζάνους — S. I, 4, 7. — Φαρνάβαζος — der den Spartanern feindlich war. Vgl. IV, 8, 7 u. 33. — ὁ δὲ Ἀνταλκίδας — Statt des Nachsatzes zu ἐπεὶ δὲ ἤλθον wird ein für sich stehender Satz begonnen, in welchem der Inhalt des Vordersatzes kurz durch γενομένης — ὀγδοήκοντα wiederholt ist. Vgl. VI, 1, 13. — τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς — namentlich Getreideschiffe. S. zu I, 1, 35. — ἑαυτῶν — S. zu IV, 8, 24. — κατῆγεν — Er zwang sie, von ihrem Kurse abzugehen und nach den Häfen seiner Bundes-

- 29 κατήγευ. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι, ὄρωντες μὲν πολλὰς τὰς πολεμίας ναῦς, φοβούμενοι δὲ μὴ ὡς πρότερον καταπολεμηθεῖσαν, συμμάχου Λακεδαιμονίους βασιλέως γεγενημένου, πολιορκούμενοι δὲ ἐκ τῆς Αἰγίνης ὑπὸ τῶν λησιτῶν, διὰ ταῦτα μὲν ἰσχυρῶς ἐπεθύμουν τῆς εἰρήνης. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι φρουροῦντες μόρα μὲν ἐν Λεχαίῳ, μόρα δ' ἐν Ὀρχομενῷ, φυλάττοντες δὲ τὰς πόλεις, αἷς μὲν ἐπίστευον, μὴ ἀπόλοιτο, αἷς δὲ ἠπίστανον, μὴ ἀποσταίεν, πράγματα δ' ἔχοντες καὶ παρέχοντες περὶ τὴν Κόρινθον, χαλεπῶς ἔφερον τῷ πολέμῳ. οἱ γὰρ μὴν Ἀργεῖοι, εἰδότες φρουρὰν τε πεφασμένην ἐφ' ἑαυτοῦς καὶ γιννώσκοντες, ὅτι ἢ τῶν μηνῶν ὑποφορὰ οὐδὲν ἔτι
- 30 σφᾶς ἀφελήσει, καὶ οὗτοι εἰς τὴν εἰρήνην πρόθυμοι ἦσαν. ὥστ' ἐπεὶ παρήγγειλεν ὁ Τιρίβαζος παρεῖναι τοὺς βουλομένους ὑπακούσαι ἢν βασιλεὺς εἰρήνην καταπέμποι, ταχέως πάντες παρεγένοντο. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἐπιδεξας ὁ Τιρίβαζος τὰ βασιλέως σημεῖα ἀνεγίνωσκε τὰ γεγραμμένα. εἶχε δὲ ὧδε.
- 31 Ἀρταξέρξης βασιλεὺς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τῇ Ἀσία πόλεις ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσων Κλαζομένας καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτόνομους ἀφεῖναι πλὴν Αἴμνον καὶ Ἰμβρον καὶ Σκύρον· ταύτας δὲ ὥσπερ τὸ ἀρχαῖον εἶναι Ἀθηναίων. ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις ἐγὼ πολεμήσω μετὰ

genossen ihre Ladung zu bringen.
Vgl. IV, 8, 33. Anab. V, 1, 11.

29. διὰ ταῦτα — den Inhalt der vorausgehenden Participien zusammenfassend, ähnlich wie sonst οὕτως. So auch Anab. I, 7, 3; Comment. I, 3, 7. — Vgl. zu III, 2, 9. — ἐν Λεχαίῳ — S. IV, 4, 7ff.; 5, 18. — ἐν Ὀρχομενῷ — S. IV, 3, 15. — χαλεπῶς ἔφερον τῷ πολέμῳ — Vgl. III, 4, 9 βαρέως φέρον τῇ αἰμιᾷ. Anab. I, 3, 3 χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι. Sonst auch mit ἐπι und dem Dativ konstruiert VII, 4, 21 χαλεπῶς δὲ ἢ πόλις φέρουσα ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ, gewöhnlicher aber mit dem Accusativ wie VII, 1, 44 χαλεπῶς φέρον τὸ φρόνημα. — οἱ γὰρ μὴν — S. zu IV, 2, 17. — ἢ τῶν μηνῶν ὑποφορὰ S. zu IV, 7, 2.

30. τὰ βασιλέως σημεῖα = τὸ βασιλέως σφράγισμα. S. zu I, 4, 3 und VII, 1, 39.

31. Κλαζομεναί — ursprünglich auf dem Festlande gelegen, war später auf einer gegenüber liegenden Insel neu erbaut worden (Paus. VII, 3, 9), die von Alexander dem Großen durch einen Damm mit dem Festlande verbunden wurde. — Αἴμνον — Σκύρον — S. zu IV, 8, 15. — ὁπότεροι — von den beiden kriegführenden Parteien. — μὴ wegen der hypothetischen Bedeutung des Satzes. — ἐγὼ πολεμήσω — während vorher βασιλεὺς νομίζει. Ein gleicher Wechsel der Person in einem Briefe des Pausanias bei Thukyd. I, 128 Πανσανίας τοῦδε ἀποπέμπει — καὶ γνώμην ποιούμαι.

τῶν ταῦτα βουλομένων καὶ πεξῆ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυσὶ καὶ χορήμασιν.

Ἀκούοντες οὖν ταῦτα οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρέσβεις, ἀπήγ- 32
 γέλλον ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πόλεις. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάν-
 τες ὤμνυσαν ἐμπεδώσειν ταῦτα, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἠξίουσαν ὑπὲρ
 πάντων Βοιωτῶν ὀμνύναι. ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη δέξασθαι
 τοὺς ὄρκους, εἰ μὴ ὀμνύωσιν, ὥσπερ τὰ βασιλέως γράμματα
 ἔλεγεν, αὐτονόμους εἶναι καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν. οἱ
 δὲ τῶν Θηβαίων πρέσβεις ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἐπεσταλμένα σφίσι
 ταῦτα εἶη. Ἴτε νυν, ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ἐρωτᾶτε ἄπαγ-
 γέλλετε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ποιήσουσιν ταῦτα,
 ἔκσπονδοι ἔσονται. οἱ μὲν δὴ ὄχοντο. ὁ δὲ Ἀγησίλαος διὰ 33
 τὴν πρὸς Θηβαίους ἐχθρὰν οὐκ ἔμελλεν, ἀλλὰ πείσας τοὺς
 ἐφόρους εὐθύς ἐθύετο. ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο τὰ διαβατήρια,
 ἀφικόμενος εἰς τὴν Τεγέαν διέπεμπε τῶν μὲν ἰππέων κατὰ
 τοὺς περιοίκους ἐπισπεύσοντας, διέπεμπε δὲ καὶ ξεναγούς εἰς
 τὰς πόλεις. πρὶν δὲ αὐτὸν ὀρμηθῆναι ἐκ Τεγέας, παρήσαν
 οἱ Θηβαῖοι λέγοντες, ὅτι ἀφιαῖσι τὰς πόλεις αὐτονόμους. καὶ
 οὕτω Λακεδαιμόνιοι μὲν οἴκαδε ἀπῆλθον, Θηβαῖοι δ' εἰς τὰς
 σπονδὰς εἰσελθεῖν ἠναγκάσθησαν, αὐτονόμους ἀφέντες τὰς
 Βοιωτίας πόλεις. οἱ δ' αὖ Κορίνθιοι οὐκ ἐξέπεμπον τὴν 34
 τῶν Ἀργείων φρουράν. ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος καὶ τούτοις προεῖπε,
 τοῖς μὲν, εἰ μὴ ἐκπέμψοιεν τοὺς Ἀργείους, τοῖς δὲ, εἰ μὴ
 ἀπίοιεν ἐκ τῆς Κορίνθου, ὅτι πόλεμον ἐξοίσει πρὸς αὐτούς.
 ἐπεὶ δὲ φοβηθέντων ἀμφοτέρων ἐξῆλθον οἱ Ἀργεῖοι καὶ αὐτῆ

32. οἱ δὲ Θηβαῖοι — S. zu IV, 8, 15. — δέξασθαι — Über den Aorist. s. zu I, 6, 14. — αὐτονόμους εἶναι — In ähnlicher Weise steht das Präsens auch I, 3, 9 ὄρκους ἔδοσαν καὶ ἔλαβον ὑποτελεῖν τὸν φόρον Καλχηδονίου — Ἀθηναίων δὲ μὴ πολεμεῖν Καλχηδονίους. Übrigens erwartet man statt εἶναι ein dem vom Könige gebrauchten ἀφεῖναι entsprechendes Wort; vgl. jedoch VI, 5, 3 ψηφισάμενοι, ὥσπερ βασιλεὺς ἔγραψεν, αὐτονόμους εἶναι ὁμοίως καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεις. — Ἴτε νυν — S. zu IV, 1, 39. — αὐτοῖς — d. i. euren Mitbürgern in Theben.

33. ἐθύετο — das beim Auszuge

zum Kriege gebräuchliche Opfer; er machte sich nämlich sogleich zu einem Feldzuge gegen Theben bereit. — ἐγένετο S. zu III, 1, 17. — ξεναγούς — S. zu 2, 7. Die Art der Einberufung der Truppen ist dieselbe wie III, 5, 7.

34. αὐτῆ ἐφ' αὐτῆς — für sich, nur von sich selbst abhängig. Thukyd. II, 63 εἴ ποῦ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν αὐτόνομοι οἰκήσειαν. Zu dem bei dem Pronom. reflex. zum Subjekt hinzugefügten αὐτός vgl. II, 2, 3 πενθόντες — αὐτοὶ ἑαυτούς; auch I, 2, 17 συνέβησαν αὐτοὶ αὐτοῖς. — οἱ σφαγεῖς — S. IV, 4, 2 ff. — αὐτοὶ γρόντες — aus eignem Entschlusse.

ἐφ' αὐτῆς ἢ τῶν Κορινθίων πόλις ἐγένετο, οἱ μὲν σφαγεῖς καὶ οἱ μεταίτιοι τοῦ ἔργου αὐτοὶ γνόντες ἀπῆλθον ἐκ τῆς Κορίνθου· οἱ δ' ἄλλοι πολῖται ἐκόντες κατεδέχοντο τοὺς πρόσθεν φερόντας.

- 35 Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπράχθη καὶ ὠμωμόκεσαν αἱ πόλεις ἐμμενεῖν τῇ εἰρήνῃ, ἣν κατέπεμψε βασιλεύς, ἐκ τούτου διελύθη μὲν τὰ περὶκά, διελύθη δὲ καὶ τὰ ναυτικά στρατεύματα. Λακεδαιμονίοις μὲν δὴ καὶ Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις οὕτω μετὰ τὸν ὕστερον πόλεμον τῆς καθαιρέσεως τῶν Ἀθήνησι
- 36 τειχῶν αὕτη πρώτη εἰρήνη ἐγένετο. ἐν δὲ τῷ πολέμῳ μᾶλλον ἀντιρρόπως τοῖς ἐναντίοις πράττοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ ἐπικινδύστεροι ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης καλουμένης. προστάται γὰρ γενόμενοι τῆς ὑπὸ βασιλείᾳ καταπεμφθείσης εἰρήνης καὶ τὴν αὐτονομίαν ταῖς πόλεσι πράττοντες, προσέλαβον μὲν σύμμαχον Κόρινθον, αὐτονόμους δὲ ἀπὸ τῶν Θηβαίων τὰς Βοιωτίδας πόλεις ἐποίησαν, οὔτερ πάλαι ἐπεθύμουν, ἔπαυσαν δὲ καὶ Ἀργεῖους Κόρινθον σφετεριζομένους, φρουρὰν φήναντες ἐπ' αὐτούς, εἰ μὴ ἐξίοιεν ἐκ Κορίνθου.

- II. Τούτων δὲ προκεχωρηκότων ὡς ἐβούλονται, ἔδοξεν αὐτοῖς, ὅσοι ἐν τῷ πολέμῳ τῶν συμμάχων ἐπέκειντο καὶ τοῖς πολεμίοις εὐμενέστεροι ἦσαν ἢ τῇ Λακεδαιμονίᾳ, τούτους κολάσαι καὶ κατασκευάσαι ὡς μὴ δύναιτο ἀπιστεῖν. πρῶτον μὲν οὖν πέμψαντες ὡς τοὺς Μαντινέας ἐκέλευσαν αὐτοὺς τὸ τεῖχος

— ἀπῆλθον. — Sie fanden Aufnahme in Athen zum Danke für früher (s. zu IV, 2, 23) geleistete Dienste. Demosth. geg. Leptin. 54. — ἐκόντες. — Dem widerspricht Agesil. 2, 21 Ἀγησίλαος ἀντεῖπε τῇ εἰρήνῃ, ἕως τούτου διὰ Λακεδαιμονίους φρογόντας Κορινθίων καὶ Θηβαίων ἠνάγκαζε τὰς πόλεις οἰκαδε καταδέξασθαι.

35. τῆς καθαιρέσεως — abhängig von ὕστερον. Die Wortstellung wie III, 2, 30 τὴν μεταξὺ πόλιν Ἡραίας καὶ Μανίστου.

36. ἀντιρρόπως. — πράττοντες = ἀντίρροποι ὄντες. — μᾶλλον in Vergleich mit dem Folgenden; im Kriege hatten sie den Gegnern mehr das Gleichgewicht gehalten als dafs sie Vorteile er-

langt hätten, wie dies infolge des Friedens geschah. — ἐπικινδύστεροι. — Das bei Xen. nur hier, bei Polyb. häufig vorkommende Wort ist nur im Komparativ gebräuchlich. — τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης — der auf Betrieb des Antalkidas geschlossene Friede. Der hier gebrauchte Ausdruck wird überall von den Schriftstellern zur Bezeichnung dieses Friedens angewendet. — προστάται — die für die Vollziehung und Aufrechterhaltung des Friedensschlusses zu sorgen hatten.

II. 1. ἐπέκειντο = feindlich gewesen waren. Vgl. VI, 5, 35; VII, 2, 10. — ἀπιστεῖν = ἀπειθεῖν. — μὴ — γενέσθαι. — Das Subjekt liegt in αὐτοῖς, über den

πειραιεῖν, λέγοντες, ὅτι οὐκ ἂν πιστεύσειαν ἄλλως αὐτοῖς μὴ
 σὺν τοῖς πολεμίοις γενέσθαι. αἰσθάνεσθαι γὰρ ἔφασαν καὶ 2
 ὡς σίτον ἐξέπεμπον τοῖς Ἀργείοις σφῶν αὐτοῖς πολεμούντων,
 καὶ ὡς ἔστι μὲν ὅτε οὐδὲ συστρατεύοιεν ἐκεχειρίαν προφα-
 σιζόμενοι, ὁπότε δὲ καὶ ἀκολουθοῖεν, ὡς κακῶς συστρατεύοιεν.
 ἔτι δὲ γιννώσκων ἔφασαν φθονοῦντας μὲν αὐτούς, εἴ τι σφίσι
 ἀγαθὸν γίγνοιτο, ἐφηδομένους δ', εἴ τις συμφορὰ προσπίπτοι.
 ἐλέγοντο δὲ καὶ αἱ σπονδαὶ ἐξεληλυθῆναι τοῖς Μαντινεῦσι
 τούτῳ τῷ ἔτει αἱ μετὰ τὴν ἐν Μαντινεῖα μάχην τριακοντα-
 εταῖς γενόμεναι. ἐπεὶ δ' οὐκ ἤθελον καθαιρεῖν τὰ τεῖχη, φρου- 3
 ρὰν φαινουσιν ἐπ' αὐτούς. Ἀγησίλαος μὲν οὖν ἐδέηθη τῆς
 πόλεως ἀφεῖναι αὐτὸν ταύτης τῆς στρατηγίας λέγων, ὅτι τῷ
 πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῶν Μαντινεῶν πόλις πολλὰ ὑψηροτέροι ἐν
 τοῖς πρὸς Μεσσηνίην πολέμοις. Ἀγησίπολις δὲ ἐξήγαγε τὴν
 φρουρὰν καὶ μάλα Πανσανίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φιλικῶς ἔχον-
 τος πρὸς τοὺς ἐν Μαντινεῖα τοῦ δήμου προστάτας. ὡς δὲ
 ἐνέβαλε, πρῶτον μὲν τὴν γῆν ἐδήου. ἐπεὶ δὲ οὐδ' οὕτω 4

Infin. Aorist. s. zu III, 5, 10. Wie nach einem negativen Begriff der Infinitiv mit bejahendem Sinne zuweilen ohne *μη* steht, so ist er hier in verneinendem Sinne mit *μη* statt mit *μη οὐ* gesetzt. Vgl. VI, 1, 1.

2. ἐκεχειρίαν — S. zu IV, 2, 16. — ἐφηδομένους — Ein Beispiel solcher Schadenfreude findet sich IV, 5, 18. — αἱ σπονδαί — Nachdem im J. 421 die Athener und Lakedämonier einen Frieden und ein Bündnis geschlossen hatten, suchten sich die Argiver gegen die Übermacht beider Völker durch Bündnisse mit den Mantineern, Eleern, Korinthern und thrakischen Chalkideern zu schützen und auch die Böoter in diesen Bund zu ziehen. Da aber diese sich an die Spartaner anschlossen und die Athener wegen nicht erfüllter Friedensbedingungen den Spartanern zürnten, so kam es zwischen den Athenern und den Argivern und deren Bundesgenossen zu einem Bund und zu einem Bruch mit Sparta. Die Schlacht bei Mantinea im J. 418 sprengte diesen Bund und nötigte die Argiver zum

Frieden, dem sich dann auch die allein stehenden Mantineer anschließen mußten. Thukyd. V, 28—81. Nach der angeführten Stelle war der Friede zwischen den Spartanern und Mantineern vor dem Frühling 417 abgeschlossen worden; nach Xenophons Angabe, der dreissigjährige Friede sei in diesem Jahre abgelaufen gewesen, fallen die Verhandlungen mit Mantinea in das Jahr 387. Der Krieg selbst beginnt nach Diodor XV, 5 Olymp. 98, 3 = 386 v. Chr. Freilich ist Diodors Angabe, daß die Spartaner den antalkidischen Frieden nicht einmal zwei Jahre gehalten hätten, nicht in genauer Übereinstimmung mit dieser Zeitrechnung.

3. τῷ πατρὶ — dem Archidamos. Der hier erwähnte messenische Krieg ist der dritte, der im J. 466 v. Chr. entstand, als die Heloten und Messenier sich gegen die durch ein Erdbeben in Not gebrachten Spartaner erhoben. Thukyd. I, 101. Diodor XI, 63. — καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. — προστάτας — S. zu I, 7, 2.

4. τοῖς προκαθημένοις —

- καθήρουν τὰ τεῖχη, τάφρον ὄρουττε κύκλω περὶ τὴν πόλιν, τοῖς μὲν ἡμίσεσι τῶν στρατιωτῶν προκαθημένους σὺν τοῖς ὅπλοις τῶν ταφρευόντων, τοῖς δ' ἡμίσεσιν ἐργαζομένους. ἐπεὶ δὲ ἐξεργαστο ἡ τάφρος, ἀσφαλῶς ἤδη κύκλω τεῖχος περὶ τὴν πόλιν ᾠκοδόμησεν. αἰσθόμενος δέ, ὅτι ὁ σίτος ἐν τῇ πόλει πολὺς ἐνεῖη, εὐετηρίας γενομένης τῷ πρόσθεν ἔτει, καὶ νομίσας χαλεπὸν ἔσεσθαι, εἰ δεήσει πολὺν χρόνον τρῦχειν στρατείας τὴν τε πόλιν καὶ τοὺς συμμάχους, ἀπέχωσε τὸν ῥέοντα ποταμὸν διὰ τῆς πόλεως μάλ' ὄντα εὐμεγέθη. ἐμφραχθεῖσης δὲ τῆς ἀπορροίας ἤρετο τὸ ὕδωρ ὑπὲρ τε τῶν ὑπὸ ταῖς οἰκίαις καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῷ τείχει θεμελιῶν. βρεχομένων δὲ τῶν κάτω πλίνθων καὶ προδιδουσῶν τὰς ἄνω, τὸ μὲν πρῶτον ἐρρήγνυτο τὸ τεῖχος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκλίνετο. οἱ δὲ χρόνον μὲν τινα ξύλα ἀντήρειδον καὶ ἐμηχανῶντο ὡς μὴ πίπτοι ὁ πύργος· ἐπεὶ δὲ ἤττωντο τοῦ ὕδατος, δεισαντες μὴ πεσόντος πη τοῦ κύκλω τεύχους δοριάλωτοι γένοιτο, ἄμολόγουν περιαρῆσειν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἔφρασαν σπείσεσθαι, εἰ μὴ καὶ διοικιοῖντο κατὰ κώμας. οἱ δ' αὖ νομίσαντες ἀνάγκην εἶναι, συνέφρασαν καὶ ταῦτα ποιήσειν. οἰομένων δὲ ἀποθανεῖσθαι τῶν ἀργολιζόντων καὶ τῶν τοῦ δήμου προστατῶν, διεπράξατο ὁ πατήρ παρὰ τοῦ Ἀγησιπόλιδος ἀσφάλειαν αὐτοῖς γενέσθαι ἀπαλλαττομένοις ἐκ τῆς πόλεως, ἐξήκοντα οὔσι. καὶ ἀμφοτέρωθεν μὲν τῆς ὁδοῦ ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πυλῶν ἔχοντες τὰ δόρατα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστασαν, θεώμενοι τοὺς ἐξιόντας. καὶ μισοῦντες αὐτοὺς ὅμως ἀπείχοντο αὐτῶν ῥᾶον ἢ οἱ βέλτιστοι τῶν Μαντινέων. καὶ τοῦτο μὲν εἰρησθῶ μέγα τεκμήριον πειθαρχίας. ἐκ δὲ τούτου καθηρέθη μὲν τὸ τεῖχος, διω-

ἐργαζομένοις — Der Dativ ist instrumental, wie derselbe zuweilen auch von Personen, namentlich in Ausdrücken, die das Heer oder Teile desselben bezeichnen, gebraucht wird. Anab. VI, 4, 27 φυλαττόμενοι ἱανοῖς φύλαξι. Kyrop. III, 2, 11 τοῖς παροῦσιν ἐτείχιζεν. — πολὺς — ist prädicativ. Vgl. Kyrop. II, 2, 15. — ἀπέχωσε — Dasselbe Verbum auch II, 2, 4. — ποταμὸν — εὐμεγέθη — Er hieß Ophis (Paus. VIII, 8, 4) und war damals durch Regengüsse angeschwollen. Diodor XV, 12. Zur Wortstellung vgl. III, 4, 1.

5. πλίνθων — Die Stadtmauer von Mantinea war nach Pausan. VIII, 8, 7 ein τεῖχος ὁμῆς ᾠκοδομημένον τῆς πλίνθων, während die θεμέλια als aus Steinen bestehend zu denken sind. — ἤττωντο τοῦ ὕδατος — sie konnten der Gewalt des Wassers nicht Widerstand leisten. Der Genetiv wegen der komparativen Bedeutung des Verbums = ἥττους ἦσαν.

6. διεπράξατο — γενέσθαι — S. zu IV, 4, 7. — ὁ πατήρ — Pausanias, der als Verbannter in Tegea lebte, S. § 3 u. III, 5, 25. — οἱ βέλτιστοι — S. zu II, 3, 12.

κίση δ' ἡ
καὶ τὸ μέ
θεῖ καθι
οῦσίας ἐ
τὰς κώμα
τῶν βαρ
πον μὲν
κώμην ἐκ
πολὺν προ
περὶ Μαν
ταῦτη γε
Οἱ δ'
δαμονίους
ἐν τῇ πολ
θησαν εἰς
ἦσαν. ἐδ
καὶ συνέ

7. τερα
wurden sie
(Diodor X
Μαντινέων
von Strabo
ursprünglich
auf fünf ang
die Verschie
dadurch aus
man annehm
kleinen Teil
wohnt blieb
mitgebl.
οῦσίας — d
die aristokr
Pausan. III
ἔγρητ.
steht in dies
drücken ste
der Besitz
Armen ent
τῶν γωρί
besitz. — γ
πέριος —
Angabe X
als die Man
Lenktra get
Mantineer al
auf. S. VI,
einen ein
beit. Vgl. d
ΣΚΥΡΗ. ο

κίσθη δ' ἡ Μαντινεία τετραχῆ, καθάπερ τὸ ἀρχαῖον ᾠκουν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἤχθοντο, ὅτι τὰς μὲν ὑπαρχούσας οἰκίας ἔδει καθαιρεῖν, ἄλλας δὲ οἰκοδομεῖν· ἐπεὶ δὲ οἱ ἔχοντες τὰς οὐσίας ἐγγύτερον μὲν ᾠκουν τῶν χωρίων ὄντων αὐτοῖς περὶ τὰς κώμας, ἀριστοκρατία δ' ἐχρῶντο, ἀπηλλαγμένοι δ' ἦσαν τῶν βαρέων δημαγωγῶν, ἤδοντο τοῖς πεπραγμένοις. καὶ ἔπεμπον μὲν αὐτοῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ καθ' ἕνα, ἀλλὰ κατὰ κώμην ἐκάστην ξιναρόν. συνεστρατεύοντο δ' ἐκ τῶν κωμῶν πολὺ προθυμότερον ἢ ὅτε ἐδημοκρατοῦντο. καὶ τὰ μὲν δὴ περὶ Μαντινείας οὕτω διεπέπρακτο, σοφωτέρων γενομένων ταύτη γε τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ διὰ τειχῶν ποταμὸν ποιεῖσθαι.

Οἱ δ' ἐκ Φλιοῦντος φεύγοντες αἰσθανόμενοι τοὺς Λακε-
8
δαιμονίους ἐπισκοποῦντας τῶν συμμάχων ὅποιοί τινες ἕκαστοι ἐν τῷ πολέμῳ αὐτοῖς ἐγγένηντο, καιρὸν ἠγησάμενοι ἐπορεύθησαν εἰς Λακεδαίμονα καὶ ἐδίδασκον ὡς, ἕως μὲν σφεῖς οἴκοι ἦσαν, ἐδέχετό τε ἡ πόλις τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὸ τεῖχος καὶ συνεστρατεύοντο ὅποι ἠγοῦντο· ἐπεὶ δὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐξέ-

7. τετραχῆ — Nach anderen wurden sie in fünf Dörfer verteilt (Diodor XV, 5. Ephoros bei Harpokr. Μαντινέων διοικισμός), wie auch von Strabo VIII S. 337 die Zahl der ursprünglich vorhandenen Dörfer auf fünf angegeben wird. Man hat die Verschiedenheit dieser Angaben dadurch auszugleichen gesucht, daß man annimmt, Xenophon habe den kleinen Teil der Stadt, welcher bewohnt blieb (Pausan. VIII, 8, 9) nicht mitgezählt. — οἱ ἔχοντες τὰς οὐσίας — die Reichen, zugleich die aristokratische Partei, wie bei Pausan. III, 8, 4 οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες. Der Artikel bei οὐσίας steht in diesem und ähnlichen Ausdrücken stets, wenn die Gesamtheit der Besitzenden im Staate den Armen entgegengesetzt wird. — τῶν χωρίων — d. i. ihr Landbesitz. — ἤδοντο τοῖς πεπραγμένοις — Zuverlässig ist diese Angabe Xenophons nicht; denn als die Macht der Spartaner bei Leuktra gebrochen war, bauten die Mantineer alsbald ihre Stadt wieder auf. S. VI, 5, 3. — καθ' ἕνα — einen einzigen für die Gesamtheit. Vgl. de rep. Laced. 4, 5 χωρὶς

δ' ἑκάτεροι ἀσποῦσιν ὅπως ἀεὶ κράτιστοι ἔσονται, ἐὰν δέ τι δέη, καθ' ἕνα ἀρήξουσι τῇ πόλει παντὶ σθένει und zu III, 4, 27. — ξιναροὶ hießen bei den Spartanern die Anführer der Bundesgenosstruppen. Vgl. III, 5, 7; V, 1, 33. Thukyd. II, 75. Bei Xenoph. de rep. Laced. 13, 4 werden sie ξένων στρατάρχου genannt. — περὶ Μαντινείας — S. zu VI, 1, 19. — ταύτη γε — wenigstens in dem Punkte, erläutert durch den folgenden Infinitiv. — διὰ τειχῶν — Nach Diodor und Pausan. floß später der Fluß neben der Stadt, so daß man für den Wiederaufbau sich auch aus dem Vorfalle die Lehre gezogen hatte, die Xenophon hier ironisch, wie es scheint, giebt.

8. Οἱ — φεύγοντες — S. IV, 4, 15. Die Eroberung von Mantinea war im Anfang des Winters erfolgt (Diodor XV, 12); die nächsten Ereignisse fallen also wahrscheinlich in das Jahr 385 v. Chr. — ὡς ἐδέχετο — ὡς ἐθέλοιεν — Eine ähnliche Wiederholung von ὡς § 2; III, 5, 5. — συνεστρατεύοντο — Das Subjekt ist aus ἡ πόλις zu nehmen. Vgl. zu IV, 3, 2.

- βαλον, ὡς ἐπεσθαι μὲν οὐδαμοὶ ἐθέλοιεν, μόνους δὲ πάντων ἀνθρώπων Λακεδαιμονίους οὐ δέχοντο εἶσω τῶν πυλῶν.
- 9 ἀκούσασιν οὖν ταῦτα τοῖς ἐφόροις ἄξιον ἔδοξεν ἐπιστροφῆς εἶναι. καὶ πέμψαντες πρὸς τὴν τῶν Φλιασίων πόλιν ἔλεγον ὡς φίλοι μὲν οἱ φυγάδες τῇ Λακεδαιμονίῳ πόλει εἶεν, ἀδικοῦντες δ' οὐδὲν φεύγοιεν. ἄξιον δ' ἔφασαν μὴ ὑπ' ἀνάγκης, ἀλλὰ παρ' ἐκόντων διαπραχᾶσθαι κατελθεῖν αὐτούς. ἃ δὲ ἀκούσαντες οἱ Φλιάσιοι ἔδεισαν, μὴ εἰ στρατεύσαιντο ἐπ' αὐτούς, τῶν ἔνδοθεν παρείησάν τινες αὐτούς εἰς τὴν πόλιν. καὶ γὰρ συγγενεῖς πολλοὶ ἔνδον ἦσαν τῶν φευγόντων καὶ ἄλλως εὐμενεῖς, καὶ οἷα δὴ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι νεωτέρων τινὲς ἐπιθυμοῦντες πραγμάτων κατάγειν ἐβούλοντο τὴν φυγὴν.
- 10 τοιαῦτα μὲν δὴ φοβηθέντες ἐψηφίσαντο καταδέχεσθαι τοὺς φυγάδας καὶ ἐκείνοις μὲν ἀποδοῦναι τὰ ἐμφανῆ κτήματα, τοὺς δὲ τὰ ἐκείνων πριαμένους ἐκ δημοσίου τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν· εἰ δέ τι ἀμφίλογον πρὸς ἀλλήλους γίγνοιτο, δίκη διακριθῆναι. καὶ ταῦτα μὲν αὐτὸ περὶ τῶν Φλιασίων φυγάδων ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπέπρακτο.
- 11 Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αἵπερ μέγισται τῶν περὶ Ὀλυμπον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα, ἀκούσαντες δ' οἱ ἔφοροι ὧν ἕνεκα ἦκον, προσήγαγον αὐτούς
- 12 πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμαχοὺς. ἔνθα δὲ Κλειγῆνης Ἀκάνθιος ἔλεξεν· Ὡ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι τε καὶ σύμ-

9. ἐπιστροφῆς — Ahndung, Bestrafung. Vgl. Polyb. XXII, 17 ἐπιστροφῆς καὶ κολάσεως. Thukyd. III, 71. — τῶν ἔνδοθεν — S. zu III, 1, 18. Die Attraktion ist hier dadurch zu erklären, daß die gefürchtete Verbindung mit den Feinden draussen eine gewisse Richtung von innen nach aussen andeutet. — καὶ ἄλλως εὐμενεῖς — parallel mit συγγενεῖς, daher τοῖς φεύγουσι zu ergänzen. — οἷα δὴ ἐν — πόλεσι — wie ja in den meisten Städten zu geschehen pflegt. — τὴν φυγὴν = τοὺς φυγάδας. Thukyd. VIII, 64 φυγὴ αὐτῶν ἔξω ἢ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδείων κατὰ κράτος ἔπραττε ναὺς κομισαί. Isokrat. v. Frieden 123 τὰς φυγάς τὰς ἐπὶ

τῶν τυράννων καὶ τὰς ἐπὶ τῶν τριάκοντα γενομένας οὐ διὰ τοὺς συνοφάντας κατελθούσας. Vgl. συμμαχία IV, 8, 24 u. VI, 1, 13.

10. τὰ ἐμφανῆ κτήματα — das nachweislich ihnen gehörende Eigentum. — ἐκ δημοσίου — aus der Staatskasse. Ohne Artikel wie Thukyd. VI, 31 in einigen Hdschr. — αὐτὸ — als andere Begebenheit in Bezug auf die Ereignisse in Mantinea. Vgl. 3, 25. — περὶ τῶν φυγάδων — S. zu VI, 1, 19.

11. Akanthos und Apollonia Städte auf der Halbinsel Chalkidike. Die Begebenheiten fallen in das Jahr 384 v. Chr.

12. πρᾶγμα μέγα — eine große Gefahr. Das Participium φνόμενον gehört mit λανθάνειν zusammen. — ὅτι μὲν — ohne nachfolgenden Satz mit δέ auch VI,

μαρ
τῇ ἑλ
δος σ
γοντ
ἐπι
ἐπι
Ἀμ
ἐγγ
φεί
καὶ Π
Ἀμ
καὶ ὅ
φαι
δι
ἐκ
βου
ταί
3, 15, 4
im Sinne
bekender
doch
— ὅτι
τῶν πό
S. u. IV,
δού
hatten
genomes
nische
wahrsc
der K
Angriff
eigen
Land
einen
mens
unter
schreit
Recht
ten. A
Mak
erzieh
die Her
Dise
Wort
Maced
absicht
geben,
Amyta
trieben.

μαχοι, οἰόμεθα λανθάνειν ὑμᾶς πρᾶγμα μέγα φνόμενον ἐν τῇ Ἑλλάδι. ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ Θοράκης μεγίστη πόλις Ὀλυνθος σχεδὸν πάντες ἐπίστασθε. οὗτοι τῶν πόλεων προσηγάγοντο ἐφ' ὧτε νόμοις τοῖς αὐτοῖς χρῆσθαι καὶ συμπολιτεύειν· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν μείζονων προσέλαβόν τινας. ἐκ δὲ τούτου ἐπεχείρησαν καὶ τὰς τῆς Μακεδονίας πόλεις ἐλευθεροῦν ἀπὸ Ἀμύντου τοῦ Μακεδόνων βασιλέως. ἐπεὶ δὲ εἰσήκουσαν αἱ 13 ἐγγύτατα αὐτῶν, ταχὺ καὶ ἐπὶ τὰς πόρω καὶ μείζονες ἐπορεύοντο· καὶ κατελίπομεν ἡμεῖς ἔχοντας ἤδη ἄλλας τε πολλὰς καὶ Πέλλαν, ἧπερ μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλεων· καὶ Ἀμύνταν δὲ ἡσθάνομεθα ἀποχωροῦντά τε ἐκ τῶν πόλεων καὶ ὅσον οὐκ ἐκπεπαιωμένα ἤδη ἐκ πάσης Μακεδονίας. πέμψαντες δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς Ἀπολλωνιάτας οἱ Ὀλυνθιοὶ προεῖπον ἡμῖν, ὅτι εἰ μὴ παρεσόμεθα συστρατευσόμενοι, ἐκείνοι ἐφ' ἡμᾶς ἴοιεν. ἡμεῖς δέ, ὡς ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, 14 βουλόμεθα μὲν τοῖς πατρίοις νόμοις χρῆσθαι καὶ αὐτοπολιτῆται εἶναι· εἰ μὲντοι μὴ βοηθήσει τις, ἀνάγκη καὶ ἡμῖν μετ'

3, 15; 4, 20. μέν steht auch hier im Sinne von μήν mit hervorhebender Kraft, etwa so viel wie doch. Vgl. zu III, 4, 9 u. IV, 1, 7. — οὗτοι, d. i. die Olynthier. — τῶν πόλεων — partitiver Genetiv. S. z. IV, 4, 13. — τὰς τῆς Μακεδονίας πόλεις — Die Olynthier hatten es versucht, ihre Bundesgenossenschaft auch auf makedonische Städte auszudehnen und wahrscheinlich mit Glück, so daß der König Amyntas, als er durch Angriffe der Illyrier und Unruhen im eigenen Reiche genötigt wurde, sein Land zu verlassen, den Olynthiern einen beträchtlichen Teil Makedoniens überließ, wir wissen nicht, unter welchen Bedingungen; doch scheint es fast, als hätte er sich das Recht der Zurücknahme vorbehalten. Als er jedoch unvermutet in Makedonien wieder die Oberhand erhielt, verweigerten die Olynthier die Herausgabe. Diodor XV, 19. Dies scheint auch Kleigenes mit den Worten: Ἀμύνταν δὲ — πάσης Μακεδονίας zu meinen, die wohl absichtlich der Meinung Raum geben, als hätten die Olynthier den Amyntas aus seinem Lande vertrieben.

13. ὅσον οὐκ — ἤδη — fast schon. Vgl. VI, 2, 16.

14. αὐτοπολιτῆται — Bürger eines selbständigen Staates. So Thukyd. V, 79 αὐτόπολις neben αὐτόνομος. — ὀτακισίων — Die Zahl von 800 Hopliten ist jedenfalls zu gering. Nach Demosth. v. d. Trugges. 263 zählten die Olynthier beim Angriffe der Lakedämonier, noch ehe die sämtlichen Chalkidier vereinigt waren, 400 Reiter und im ganzen 5000 Mann. Vömel berechnet diese nach den hier gemachten Angaben zu 800 Hopliten, 600 Reitern und 3600 Peltasten: allein Kleigenes, der gewiß die Macht der Olynthier nicht zu gering angeben durfte, spricht hier offenbar nicht bloß von den eignen Truppen derselben, sondern auch von denen der Bundesgenossen. Dazu kommt noch das Mißverhältnis gegen die angegebene Reiterei, denn diese pflegte bei den Griechen etwa ein Zehntel des Fußvolkes auszumachen, und der Umstand, daß nach Diodor XV, 21 die Olynthier den vereinten Truppen des Amyntas und des Eudamidas an Zahl überlegen waren, von denen letzterer allein 3000 Mann führte (vgl. § 24). Mitfords Annahme von 8000 Hopliten

ἐκείνων γίνεσθαι. καίτοι νῦν γ' ἤδη αὐτοῖς εἰσὶν ὀπλίται μὲν οὐκ ἐλάττους ὀκτακοσίων, πελασται δὲ πολὺ πλείους ἢ τοσοῦτοι· ἵππεις γε μέντοι, ἐάν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῶν γενώ-
 15 μεθα, ἔσονται πλείους ἢ χίλιοι. κατελίπομεν δὲ καὶ Ἀθηναίαν καὶ Βοιωτῶν πρόσβεις ἤδη αὐτόθι. ἠκούομεν δέ, ὡς καὶ αὐτοῖς Ὀλυνθίοις ἐψηφισμένον εἶη συμπέμπειν πρόσβεις εἰς ταύτας τὰς πόλεις περὶ συμμαχίας. καίτοι εἰ τοσαύτη δύναμις προσγενήσεται τῇ τε Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων ἰσχύι, ὁράτε, ἔφη, ὅπως μὴ οὐκέτι εὐμεταχειρίστα ἔσται ἐκεῖνα ὑμῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ Ποτιδαιαν ἔχουσιν ἐπὶ τῷ Ἰσθμῷ τῆς Παλλήνης οὖσαν, νομίζετε καὶ τὰς ἐντὸς ταύτης πόλεις ὑπηκόους ἔσεσθαι αὐτῶν. τεκμηρίον δ' ἔτι ἔστω ὑμῖν καὶ τοῦτο, ὅτι ἰσχυρῶς αὐταὶ αἱ πόλεις πεφρόβηται· μάλιστα γὰρ μισοῦσαι τοὺς Ὀλυνθίους ὅμως οὐκ ἐτόλμησαν μεθ' ἡμῶν προσβείας πέμπειν
 16 διδαξούσας ταῦτα. ἐννοήσατε δὲ καὶ τόδε, πῶς εἰκὸς ὑμᾶς τῆς μὲν Βοιωτίας ἐπιμεληθῆναι ὅπως μὴ καθ' ἓν εἶη, πολὺ δὲ μείζονος ἀθροισμένης δυνάμεως ἀμελήσαι, καὶ ταύτης οὐ κατὰ γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλατταν ἰσχυρῶς γιγνομένης. τί γὰρ δὴ καὶ ἐμποδῶν, ὅπου ξύλα μὲν ναυπηγήσιμα ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἐστί, χρημάτων δὲ πρόσοδοι ἐκ πολλῶν μὲν λιμένων, πολλῶν δ' ἐμποριῶν, πολυανθρωπία γε μὴν διὰ τὴν
 17 πολυσιτίαν ὑπάρχει; ἀλλὰ μὴν καὶ γείτονές γ' εἰσὶν αὐτοῖς Θραῖκες οἱ ἀβασίλευτοι, οἱ θεραπεύουσι μὲν καὶ νῦν ἤδη τοὺς Ὀλυνθίους· εἰ δὲ ὑπ' ἐκείνους ἔσονται, πολλῇ καὶ αὕτῃ δύνα-

ist zu groß, denn dies würde mit den Peltasten, die noch zahlreicher waren, und den Reitern eine Heeresmacht von mindestens 17000 Mann ergeben, die kaum statthaft erscheint. Ich glaube, daß eine Verwechslung der Zahlzeichen FHHH = 800 und XXXX = 4000 stattgefunden hat, und die letztere Zahl als die richtige anzunehmen ist.

15. ὁράτε — ὅπως μὴ οὐκέτι — Nach den Verben der Besorgnis (ὁρᾶν = φυλάττεσθαι) steht zuweilen ὅπως μὴ und ὅπως μὴ οὐ statt μὴ und μὴ οὐ, und dann meist mit dem Indicativ. Futuri. Vgl. Comment. II, 9, 2 εἰ μὴ φοβοίμην, ὅπως μὴ ἐπ' αὐτόν με τράποιτο.

16. καθ' ἓν — S. zu III, 4, 27; zur Sache V, 1, 32. — εἶη — Vgl. zu III, 4, 18. — γε μὴν — S. zu IV, 2, 17.

17. Θραῖκες οἱ ἀβασίλευτοι — Thukyd. II, 29 πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. — ὑπ' ἐκείνους ἔσονται — So auch Kyrop. I, 5, 3; VI, 2, 11. Dagegen V, 2, 26 ὑπὸ Λακεδαιμονίοις ἔσεσθαι. VI, 2, 4 ὑπ' Ἀθηναίοις εἶναι. Vgl. zu II, 3, 46. — αὕτῃ δυνάμει — so möchte ihnen auch damit eine große Heeresmacht zufallen. Der Artikel fehlt bei οὗτος, wenn dadurch eine Sache als gegenwärtig bezeichnet werden soll, namentlich wenn man das Substantiv als im prädikativen Verhältnis zu οὗτος stehend ansehen kann, wie 3, 10 τίς ἂν αὕτῃ δίκη εἶη; was das für ein Gericht wäre? Kyrop. IV, 5, 36 οἷς τοῦτο ἔργον ἦν. VIII, 3, 6. Vgl. VI, 4, 13. — τὰ — χρύσεια — auf dem Festlande

μισ προσγένειοι' ἂν αὐτοῖς. τούτων μὴν ἀκολουθούτων καὶ τὰ ἐν τῷ Παργαίῳ χρούσεια χεῖρα ἂν αὐτοῖς ἦδη ὀρέγοι. καὶ τούτων ἡμεῖς οὐδὲν λέγομεν ὅ,τι οὐ καὶ ἐν τῷ τῶν Ὀλυνθίων δῆμῳ μυριόλεκτόν ἐστι. τό γε μὴν φρόνημα αὐτῶν τί ἂν 18 τις λέγοι; καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἴσως ἐποίησεν ἅμα τῷ δύνασθαι καὶ τὰ φρονήματα αὐξέσθαι τῶν ἀνθρώπων. ἡμεῖς μὲν οὖν, ὡς ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι τε καὶ σύμμαχοι, ἐξαγγέλλομεν ὅτι οὕτως τάκεῖ ἔχει· ὑμεῖς δὲ βουλευέσθε, εἰ δοκεῖ ἄξια ἐπιμελείας εἶναι. δεῖ γε μὴν ὑμᾶς καὶ τόδε εἰδέναι, ὡς ἦν εἰρήκαμεν δύναμιν μεγάλην οὔσαν, οὐπω δυσπάλαιστός ἐστιν· αἱ γὰρ ἄκουσαι τῶν πόλεων τῆς πολιτείας κοινωνοῦσαι, αὐταί, ἂν τι ἰδῶσιν ἀντίπαλον, ταχὺ ἀποστήσονται· εἰ μέντοι 19 συγκλεισθήσονται ταῖς τε ἐπιγαμίαις καὶ ἐγκτήσεσι παρ' ἀλλήλοις, ἃς ἐψηφισμένοι εἰσὶ, καὶ γινώσκονται ὅτι μετὰ τῶν κρατούντων ἔπεσθαι κερδαλέον ἐστίν, ὥσπερ Ἀρκάδες, ὅταν μεθ' ὑμῶν ἴωσι, τὰ τε αὐτῶν σώξουσιν καὶ τὰ ἀλλότρια ἀρπάξουσιν, ἴσως οὐκέθ' ὁμοίως εὐλύτα ἔσται.

Λεχθέντων δὲ τούτων ἐδίδοσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς 20 συμμάχοις λόγον καὶ ἐκέλευον συμβουλευεῖν ὅ,τι γινώσκει τις ἄριστον τῇ Πελοποννήσῳ τε καὶ τοῖς συμμάχοις. ἐκ τούτου μέντοι πολλοὶ μὲν συνηγόρουον στρατιὰν ποιεῖν, μάλιστα δὲ οἱ βουλόμενοι χαρίζεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἔδοξε πέμπειν τὸ εἰς τοὺς μυρίους σύνταγμα ἐκάστην πόλιν. λόγοι δὲ 21 ἐγένοντο ἀργυρίον τε ἀντ' ἀνδρῶν ἐξεῖναι διδόναι τῇ βουλόμενῃ τῶν πόλεων, τριώβολον Αἰγίνατον κατ' ἄνδρα, ἱππέας

von Thrakien gegenüber von Thasos. — χεῖρα — ὀρέγοι — würde ihnen die Hand bieten, d. h. zu ihren Hilfsmitteln hinzukommen.

19. ἐπιγαμίαις καὶ ἐγκτήσεσι — Verbündete Staaten gewährten zuweilen einander das Recht, daß die Familien des einen sich durch Heirat mit den Familien des andern verbinden und die Bürger des einen Grundbesitz im Gebiete des andern erwerben durften. Vgl. den Beschluß der Byzantier bei Demosth. vom Kranz 91. Hier gilt es als Mittel zur Befestigung des Bündnisses. — μετὰ τῶν κρατούντων ἔπεσθαι — eine nicht seltene Verbindung. Platon Menex. S. 235^b μετ' ἐμοῦ

ξένοι τινὲς ἔπονται. So auch mit σύν Kyrop. V, 2, 13 u. 36; VI, 2, 10.

20. ἐδίδοσαν — λόγον — sie gaben die Erlaubnis zu reden, wie I, 7, 5 προὔτεθη λόγος. — στρατιὰν ποιεῖν — ein Heer ausheben; ungewöhnlicher Ausdruck. — τὸ — σύνταγμα — Diejenige Anzahl Truppen, die nach der verhältnismäßigen Verteilung jeder von den Bundesgenossen stellen mußte, um ein Heer von 10000 Mann zu bilden. Vgl. § 37 τὴν εἰς τοὺς μυρίους σύνταξιν. VI, 2, 3 συνετάττοντο εἰς ἐξήκοντα ναῦς.

21. τριώβολον — nämlich für den Tag, als Sold und Verpflegung für den Ersatzmann. Ein τριώβολος

- τε εἰ τις παρέχοι, ἀντὶ τεττάρων ὀπιλιῶν τὸν μισθὸν τῷ
 22 ἵππῃ δίδοσθαι· εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἐκλιποὶ τὴν στρατιάν,
 ἐξεῖναι Λακεδαιμονίοις ἐπίζημιοῦν στατήρι κατὰ τὸν ἄνδρα
 23 τῆς ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔδοξεν, ἀναστάντες οἱ Ἀκάνθιοι
 πάλιν ἐδίδασκον ὡς ταῦτα καλὰ μὲν εἴη τὰ ψηφίσματα, οὐ
 μέντοι δυνατὰ ταχὺ περανθῆναι. βέλτιον οὖν ἔφασαν εἶναι,
 ἐν ᾧ αὕτη ἢ παρασκευὴ ἀθροίζοιτο, ὡς τάχιστα ἄνδρα ἐξελ-
 θεῖν ἄρχοντα καὶ δύναμιν ἐκ Λακεδαιμονός τε, ὅση ἂν ταχὺ
 ἐξέλθοι, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων· τούτου γὰρ γενομένου
 τὰς τε οὐπω προσκεχωρηκυίας πόλεις στήναι ἂν καὶ τὰς
 24 βεβιασμένας ἦττον ἂν συμμαχεῖν. δοξάντων δὲ καὶ τούτων
 ἐκπέμπουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι Εὐδαμίδα, καὶ σὺν αὐτῷ νεο-
 δαμώδεις τε καὶ τῶν περιόικων καὶ τῶν Σκιριτῶν ἄνδρας
 ὡς δισχιλλοὺς. ὁ μὲντοι Εὐδαμίδας ἐξὼν Φοιβίδα τὸν ἀδελ-
 φὸν ἐδεήθη τῶν ἐφόρων τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἐαυτῷ
 προστεταγμένων ἀθροίσαντα μετεῖναι· αὐτὸς δὲ ἐπεὶ ἀφίκετο
 εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία, ταῖς μὲν δεομέναις τῶν πόλεων
 φρουροὺς ἔπεμπε, Ποτίδαιαν δὲ καὶ προσέλαβεν ἐνοῦσαν, σύμ-
 μαχον ἤδη ἐκείνων οὔσαν, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ἐπολέμει
 ὥσπερ εἰκὸς τὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν.
 25 Ὁ δὲ Φοιβίδας, ἐπεὶ ἠθροίσθησαν αὐτῷ οἱ ὑπολειφθέν-
 τες τοῦ Εὐδαμίδου, λαβὼν αὐτοὺς ἐπορεύετο. ὡς δ' ἐγένοντο
 ἐν Θήβαις, ἐστρατοπεδεύσαντο μὲν ἔξω τῆς πόλεως περὶ τὸ
 γυμνάσιον· στασιαζόντων δὲ τῶν Θηβαίων, πολεμαρχοῦντες
 μὲν ἐτύγχανον Ἴσμηρίας τε καὶ Λεοντιάδης, διάφοροι δὲ

ist = 1/2 Drachme: die ägineische
 Drachme ist = 10 oder nach dem
 geringeren Münzfusse = 9 attischen
 Obolen (s. zu I, 5, 4), zwei Drachmen
 aber sind = einem στατήρι. — ἀντὶ
 τεττάρων — δίδοσθαι — so
 solle der Sold für einen Reiter in
 demselben Werte angerechnet wer-
 den, wie die Gestellung von vier
 Hoplitēn. Dasselbe Verhältniß wurde
 in der einige Jahre später aufge-
 stellten Heeresverfassung des spartanischen Bundes festgesetzt: der
 Reiter gleich vier Hoplitēn, der
 Hoplit gleich zwei Leichtbewaffne-
 ten. Diodor XV, 31.

23. ὅση ἂν ταχὺ ἐξέλθοι —
 so viel in der Geschwindig-

keit ausrücken könnte. —
 στήναι — stehen bleiben; d. h.
 sich nicht den Olynthiern an-
 schließen.

24. δοξάντων — S. zu I, 1, 36.
 — νεοδαμώδεις — S. zu I, 3, 15.
 — Σκιριταί — Gebirgsvolk aus
 der Skiritis, einer Gegend an der
 nördlichen Grenze Lakoniens gegen
 Arkadien. Sie bildeten im spartanischen
 Heere eine selbständige
 leichtbewaffnete Schar, die in der
 Schlachtordnung auf dem linken
 Flügel ihre Stellung hatte. Thukyd.
 V, 67. Vgl. Kyrop. IV, 2, 1. Diodor
 XV, 32. — ἐκείνων — der Olynthier.

25. ἐν Θήβαις — S. zu IV, 4,
 15. — τὸ γυμνάσιον — Pausan.

ὄντες ἀλλήλοις καὶ ἀρχηγὸς ἐκάτερος τῶν ἐταιριῶν. ὁ μὲν οὖν Ἴσμηρίας διὰ τὸ μῖσος τῶν Λακεδαιμονίων οὐδὲ ἐπλησίαζε τῷ Φοιβίδᾳ· ὁ μὲντοι Λεοντιάδης ἄλλως τε ἐθεράπευεν αὐτόν, καὶ ἐπεὶ εἰσφωκiewόθη, ἔλεγε τάδε· "Ἐξέστι σοι, ὦ Φοιβίδα, τῆδε τῆ ἡμέρα μέγιστα ἀγαθὰ τῆ σεαυτοῦ πατρίδι ὑπουργῆσαι· ἐὰν γὰρ ἀκολουθήσης ἐμοὶ σὺν τοῖς ὀπλίταις, εἰσάξω σε ἐγὼ εἰς τὴν ἀκρόπολιν. τούτου δὲ γενομένου νόμιζε τὰς Θήβας παντάπασιν ὑπὸ Λακεδαιμονίοις καὶ ἡμῖν τοῖς ὑμετέροις φίλοις ἔσεσθαι. καίτοι νῦν μὲν, ὡς ὄρας, ἀποκε- 27 κήρονται μηδένα μετὰ σοῦ στρατεύειν Θηβαίων ἐπ' Ὀλυμπίου· ἐὰν δέ γε σὺ ταῦτα μεθ' ἡμῶν πράξης, εὐθύς σοι ἡμεῖς πολλοὺς μὲν ὀπλίτας, πολλοὺς δὲ ἰππέας συμπέψομεν· ὥστε πολλῇ δυνάμει βοηθήσεις τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἐν ᾧ μέλλει ἐκεῖνος Ὀλυμθον καταστρέφεσθαι, σὺ κατεστραμμένος ἔση Θήβας, πολὺ μείζω πόλιν Ὀλύμθου. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ 28 Φοιβίδας, ἀνεκουφίσθη· καὶ γὰρ ἦν τοῦ λαμπρόν τι ποιῆσαι πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦ ζῆν ἐραστής, οὐ μὲντοι λογιστικός γε οὐδὲ πάνν φρόνιμος ἐδόκει εἶναι. ἐπεὶ δὲ ὠμολόγησε ταῦτα, προορμῆσαι μὲν αὐτόν ἐκέλευσεν, ὥσπερ συνεσκευασμένος ἦν εἰς τὸ ἀπιέναι· ἠνίκα δ' ἂν ἦ καιρός, πρὸς σὲ ἦξω ἐγώ, ἔφη ὁ Λεοντιάδης, καὶ αὐτὸς σοι ἠγήσομαι. ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν βουλὴ 29 ἐκάθητο ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾷ διὰ τὸ τὰς γυναικίας ἐν τῇ Καδμείᾳ θεσμοφοριάζειν, θερούς δὲ ὄντος καὶ μεσημβρίας πλειστή ἦν ἐρημία ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν τούτῳ προσελάσας ἐφ' ἵππου ὁ Λεοντιάδης ἀποστρέφει τε τὸν Φοιβίδαν καὶ ἠγρεῖται

IX, 23, 1 Θηβαίους δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐστὶ τῶν Προτιδῶν καὶ τοῦ Ἰολάου καλούμενον γυνάσιον. — πολεμαρχοῦντες — Die Polemarchen sind die oberste Regierungsbehörde in Theben. — ἐταιριῶν — Hetären sind politische Verbindungen, namentlich in demokratischen Staaten, ursprünglich zur gegenseitigen Unterstützung der Mitglieder bei Wahlen und vor Gericht bestimmt, dann aber auch als Vereinigungen für politische Parteizwecke benutzt. Sie heißen auch *συνωμοσίαι*. Vgl. II, 4, 21. Thukyd. VIII, 54, 4.

27. ἀποκεκρήρονται — Es hatten auch Unterhandlungen zwischen Theben und Olynth wegen

eines Bündnisses stattgefunden. S. § 15 u. 34.

29. ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾷ — Eine unmittelbare Wiederholung einer Präposition wird nicht durchaus vermieden. VII, 2, 2 ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ. VI, 5, 24; VII, 5, 6. Anab. IV, 4, 14 διασηνητέον εἶναι εἰς τὰς κόμας εἰς στέγας. V, 3, 8 ἐν δὲ τῷ ἐν Σικελούντι χωρίῳ. Komment. I, 3, 4 οἰτινες παρὰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαίνοντα ποιοῦσι τι. — θεσμοφοριάζειν — Die Thesmophorien sind ein mystisches zu Ehren der Demeter von den Frauen allein gefeiertes Fest. S. Preller Griech. Mythol. I S. 607 der zweiten Aufl. — ἀποστρέφει — von dem angeblichen

- εὐθύς εἰς τὴν ἀκρόπολιν. καταστήσας δ' ἐκεῖ τὸν Φοιβίδαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ καὶ παραδοὺς τὴν βαλανάγραν αὐτῶ τῶν πυλῶν, καὶ εἰπὼν μηδένα παριέναι εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὄντινα μὴ αὐτὸς κελεύοι, εὐθύς ἐπορεύετο πρὸς τὴν βουλὴν.
- 30 ἔλθων δὲ εἶπε τάδε· Ὅτι μὲν, ὦ ἄνδρες, Λακεδαιμόνιοι κατέχουσι τὴν ἀκρόπολιν, μηδὲν ἀθνυεῖτε· οὐδεὶ γάρ φρασι πολέμιοι ἦκειν, ὅστις μὴ πολέμου ἐρᾷ· ἐγὼ δὲ τοῦ νόμου κελεύοντος ἐξεῖναι πολεμάρχῳ λαβεῖν, εἴ τις δοκεῖ ἄξια θανάτου ποιεῖν, λαμβάνω τουτονὶ Ἴσμηρίαν, ὡς πολεμοποιοῦντα. καὶ ὑμεῖς δὲ οἱ λοχαγοὶ τε καὶ οἱ μετὰ τούτων τεταγμένοι, ἀνίστασθε, καὶ λαβόντες ἀπαράγετε τοῦτον ἔνθα εἴρηται.
- 31 οἱ μὲν δὴ εἰδότες τὸ πρᾶγμα παρῆσάν τε καὶ ἐπείθοντο καὶ συνελάμβανον· τῶν δὲ μὴ εἰδόντων, ἐναντίων δὲ ὄντων τοῖς περὶ Λεοντιάδην, οἱ μὲν ἔφενγον εὐθύς ἔξω τῆς πόλεως, δείσαντες μὴ ἀποθάνοιεν· οἱ δὲ καὶ οἰκαδὲ πρῶτον ἀπεχώρησαν· ἐπεὶ δὲ εἰργμένον τὸν Ἴσμηρίαν ἦσθοντο ἐν τῇ Καδμείᾳ, τότε δὴ ἀπεχώρησαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ταῦτα γινώσκοντες Ἀνδροκλείδα τε καὶ Ἴσμηρίᾳ μάλιστα τριακόσιοι. ὡς δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πολέμαρχον μὲν ἀντὶ Ἴσμηρίου ἄλλον εἴλοντο, ὁ δὲ Λεοντιάδης εὐθύς εἰς Λακεδαίμονα ἐπορεύετο. εὖρε δ' ἐκεῖ τοὺς μὲν ἐφόρους καὶ τῆς πόλεως τὸ πλῆθος χαλεπῶς ἔχοντας τῷ Φοιβίδᾳ, ὅτι οὐ προσταχθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως ταῦτα ἐπεπράχει· ὁ μὲντοι Ἀγησίλαος ἔλεγεν, ὅτι εἰ μὲν βλαβερά τῇ Λακεδαίμονι πεπραχῶς εἴη, δίκαιος εἴη ζημιῶσθαι· εἰ δὲ ἀγαθὰ, ἀρχαῖον εἶναι νόμιμον ἐξεῖναι τὰ τοιαῦτα αὐτοσχεδιάζειν. αὐτὸ οὖν τοῦτ', ἔφη, προσήκει σκοπεῖν, πό-

Weitermarsche. — τὴν βαλανάγραν — den Schlüssel zum Herausziehen eines eisernen Zapfens (βάλανος), der durch die Thür und den vorgeschobenen Riegel gesteckt war.

30. πολεμοποιοῦντα — Ismenias hatte von dem persischen Gelde genommen, durch welches der korinthische Krieg angestiftet worden war. S. § 35. — οἱ λοχαγοί — Der Nominativ mit dem Artikel wie öfter statt eines Vokativs. — ἔνθα εἴρηται — d. h. ins Gefängnis. Vgl. zu II, 3, 54.

31. Ἀνδροκλείδα — S. III, 5, 1.

32. πολέμαρχον — ἄλλον —

den Archias. S. 4, 2. Plutarch Pelop. 5. — οὐ προσταχθέντα — Dem widerspricht Diodor XV, 20 τοῖς ἡγεμόσιν οἱ Σπαρτιάται παρ' ἡγγελλον ἐν ἀπορρήτοις, ἐν' ἑάν ποτε καιρὸν λάβωσι, καταλάβονται τὴν Καδμείαν. — ὁ μὲντοι Ἀγησίλαος κτέ. — Vgl. Plutarch Agesil. 23f., nach welchem auch Agesilaos als der angesehen wurde, welcher dem Phoebidas zu der That geraten habe. Nach Plutarch Pelop. 6 wurde Phoebidas seiner Befehlshaberstelle entsetzt und mit einer Geldstrafe von 10000 Drachmen belegt. Vgl. Diodor XV, 20. Nepos Pelop. 1.

τερον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐστὶ τὰ πεπραγμένα. ἔπειτα μέντοι ὁ 33
 Λεοντιάδης ἐλθὼν εἰς τοὺς ἐκκλήτους ἔλεγε τοιαύδε· Ἄνδρες
 Λακεδαιμόνιοι, ὡς μὲν πολεμικῶς ὑμῖν εἶχον οἱ Θηβαῖοι, πρὶν
 τὰ νῦν πεπραγμένα γενέσθαι, καὶ ὑμεῖς ἐλέγετε· ἐσώρατε γὰρ
 ἀεὶ τούτους τοῖς μὲν ὑμετέροισι δυσμενεῖσι φιλικῶς ἔχοντας,
 τοῖς δ' ὑμετέροισι φίλοις ἐχθροὺς ὄντας. οὐκ ἐπὶ μὲν τὸν ἐν
 Πειραιεῖ δῆμον, πολεμιάτατον ὄντα ὑμῖν, οὐκ ἠθέλησαν συ-
 στρατεύειν, Φωκεῦσι δὲ ὅτι ὑμᾶς εὐμενεῖς ὄντας ἐσώρων, ἐπ- 34
 εστράτεον; ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς Ὀλυνθίους εἰδότες ὑμᾶς πό-
 λεμον ἐκφέροντας συμμαχίαν ἐποιοῦντο, καὶ ὑμεῖς γε τότε μὲν
 ἀεὶ προσείχετε τὸν νοῦν, πότε ἀκούσεσθε βιαζομένους αὐτοὺς
 τὴν Βοιωτίαν ὑφ' αὐτοῖς εἶναι· νῦν δ' ἐπεὶ τάδε πέπρακται,
 οὐδὲν ὑμᾶς δεῖ Θηβαίους φοβεῖσθαι· ἀλλ' ἀρκέσει ὑμῖν μικρὰ
 σκυτάλη ὥστε ἐκείθεν πάντα ὑψηρετεῖσθαι ὅσων ἂν δέησθε,
 ἐὰν ὥσπερ ἡμεῖς ὑμῶν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐπιμελήσθε.
 ἀκούουσι ταῦτα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔδοξε τὴν τε ἀκρόπολιν 35
 ὥσπερ κατεῖληπτο φυλάττειν καὶ Ἰσμηνίᾳ κρίσιν ποιῆσαι. ἐκ
 δὲ τούτου πέμπουσι δικαστὰς Λακεδαιμονίων μὲν τρεῖς, ἀπὸ
 δὲ τῶν συμμαχίδων ἓνα ἀφ' ἐκάστης καὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης
 πόλεως. ἐπεὶ δὲ συνεκαθέρχεται τὸ δικαστήριον, τότε δὴ κατ-
 ηγορεῖτο τοῦ Ἰσμηνίου καὶ ὡς βαρβαρίζοι καὶ ὡς ξένος τῷ
 Πέρσῃ ἐπ' οὐδενὶ ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος γεγεννημένος εἶη καὶ

33. ἐκκλήτους — S. zu II, 4, 38.
 — δυσμενεῖσι — wie ein Substantiv
 mit dem Pron. possess. verbunden.
 So IV, 1, 36 τοὺς σοὺς ὑπηκόους,
 Apolog. d. Sokrat. 27 τοῖς ἐμοῖς
 εὐνοῖς. Vgl. Kyrop. VIII, 3, 5.
 οὐκ ἐπὶ μὲν — συστρατεύειν
 — S. II, 4, 30 und III, 5, 8. Die
 erste Negation leitet die zu be-
 jahende Frage ein, die zweite
 negiert nur ἠθέλησαν. Vgl. Anab.
 III, 1, 29 οὐ νῦν ἐκείνοι — οὐδὲ
 ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται.
 — Φωκεῦσι — ἐπεστράτεον
 — S. III, 5, 4.

34. συμμαχίαν ἐποιοῦντο —
 Imperf. des Versuchs; denn zu
 stande war das Bündnis nicht ge-
 kommen. — τότε — von einer nicht
 näher bestimmten früheren Zeit
 im Gegensatze zur Gegenwart ge-
 braucht. Vgl. Kyrop. V, 2, 8. —
 σκυτάλη — S. zu III, 3, 8. —
 ἐκείθεν — d. h. von Theben aus.

35. κρίσιν ποιεῖν — ein ge-
 richtliches Verfahren anord-
 nen. Thukyd. I, 77; VI, 60; mit
 dem Dativ auch Lysias geg. Agorat.
 35, in dem Sinne: jemandem den
 Prozefs machen. Etwas anders
 IV, 2, 6 die Entscheidung über die
 zu verteilenden Preise vornehmen.
 — καὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης πό-
 λεως — um zu bezeichnen, daß
 keine einzige Stadt ausgeschlossen
 und von keiner mehr Richter als
 von der andern genommen wurden.
 Vgl. Thukyd. I, 125 ψῆφον ἐπή-
 γαγον τοῖς ξυμμαχοῖς ἅπασιν ὅσοι
 παρήσαν ἐξῆς, καὶ μείζονι καὶ
 ἐλάσσονι πόλει. Nach dem Aus-
 drucke πέμπουσι scheint es, daß
 das Gericht in Theben gehalten
 wurde, während nach Plutarch
 Pelop. 5 Ismenias nach Sparta ge-
 bracht und dort hingerichtet worden
 sein soll. — τῶν — χρημάτων —
 S. III, 5, 1.

Φοιβίδαν
 ραν αὐτῷ
 ἀκρόπολιν
 ἦν βουλὴν.
 Λακεδαιμόνιοι
 γὰρ φασὶ
 τοῦ νόμου
 ἄξια θα-
 οιοῦντα.
 εταγμένοι,
 εἶρηται.
 θοντο καὶ
 ἄντων τοῖς
 πόλεως,
 ἀπεχώ-
 ἐν τῇ Κα-
 τὰ γυνώ-
 οῖοι. ὡς
 ἴου ἄλλον
 πορεύετο.
 πλῆθος
 ὑπὸ τῆς
 εν, ὅτι εἰ
 ηχημιού-
 α τοιαῦτα
 κείν, πό-

Plutarch
 θέντα —
 or XV, 20
 αῖται παρ-
 ς, ἐν' ἐάν
 ταλάβανται
 ντοι Ἰση-
 Plutarch
 chem auch
 en wurde,
 as zu der
 ch Plutarch
 idas seiner
 etat und mit
 0000 Drach-
 dor XV, 20.

ὡς τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετειληφώς εἴη καὶ ὅτι τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι ταραχῆς πάσης ἐκεῖνός τε καὶ Ἀνδροκλείδας 36 αἰτιώτατοι εἶεν. ὁ δὲ ἀπελογεῖτο μὲν πρὸς πάντα ταῦτα, οὐ μέντοι ἐπειθὲ γε τὸ μὴ οὐ μεγαλοπράγμων τε καὶ κακοπράγμων εἶναι. καὶ ἐκεῖνος μὲν κατεψηφίσθη καὶ ἀποθνήσκει· οἱ δὲ περὶ Λεοντιάδην εἶχόν τε τὴν πόλιν καὶ τοῖς Λακεδαι- 37 μονίοις ἔτι πλείω ὑπηρετούν ἢ προσετίθεται αὐτοῖς. τούτων δὴ πεπραγμένων οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ δὴ προθυμότερον τὴν εἰς τὴν Ὀλυνθον στρατιὰν συναπέστειλλον. καὶ ἐκπέμπουσι Τελετυίαν μὲν ἀρμοστήν, τὴν δ' εἰς τοὺς μυρίους σύνταξιν αὐτοῖ τε ἅπαντες συνεξέπεμπον, καὶ εἰς τὰς συμμαχίδας πό- λεις σκυτάλας διέπεμπον, κελεύοντες ἀκολουθεῖν Τελετυίᾳ κατὰ τὸ δόγμα τῶν συμάχων. καὶ οἳ τε ἄλλοι προθύμως τῷ Τελετυίᾳ ὑπηρετούν, καὶ γὰρ οὐκ ἀχάριστος ἐδόκει εἶναι τοῖς ὑπουργοῦσί τι, καὶ ἡ τῶν Θηβαίων δὲ πόλις, ἅτε καὶ Ἀγη- σιλάου ὄντος αὐτῷ ἀδελφοῦ, προθύμως συνέπεμπε καὶ ὀπλί- 38 τας καὶ ἵππείας. ὁ δὲ σπεύδων μὲν οὐ μάλα ἐπορεύετο, ἐπιμε- λόμενος δὲ τοῦ τε μὴ ἀδικῶν τοὺς φίλους πορεύεσθαι καὶ τοῦ ὡς πλείστην δύναμιν ἀθροῖζειν. προέπεμπε δὲ καὶ πρὸς Ἀμύνταν, καὶ ἤξιον αὐτὸν καὶ ξένους μισθοῦσθαι καὶ τοῖς πλησίον βασιλεῦσι χρήματα δίδοναι, ὡς συμάχους εἶναι, εἴπερ βούλοιο τὴν ἀρχὴν ἀναλαβεῖν. ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς Δέρδαν τὸν Ἑλιμίας ἀρχοντα, διδάσκων ὅτι οἱ Ὀλύνθιοι κατ- εστραμμένοι τὴν μεῖζω δύναμιν Μακεδονίας εἶεν, καὶ οὐκ ἀνήσουσι τὴν ἐλάττω, εἰ μὴ τις αὐτοὺς παύσει τῆς ὕβρεως. 39 ταῦτα δὲ ποιῶν, μάλα πολλὴν ἔχων στρατιὰν ἀφίκετο εἰς τὴν

36. τὸ μὴ οὐ — εἶναι — als sachliches Objekt zu πείθειν zu nehmen. Die Negation μὴ οὐ steht, weil das regierende Verbum verneint ist.

37. συναπέστειλλον — Die Präposition συν bezieht sich wohl auf die Gemeinschaft mit den Bundesgenossen. — τὴν — σύνταξιν — S. zu § 20. — ἅπαντες — kann nicht richtig sein, wenn man nicht darunter die peloponnesischen Bundesgenossen, deren Truppen dann als lakedämonische anzusehen wären, mit verstehen und dieselben so als im Gegensatz zu den Bundesgenossen aufserhalb des Peloponnes

stehend ansehen will. — οἳ τε ἄλλοι — καὶ ἡ — δέ — S. zu II, 4, 6. — ἅτε — ἀδελφοῦ — Es läßt dies voraussetzen, daß die Gewalthaber in Theben an dem Agesilaos eine besondere Stütze hatten und ihm deshalb verpflichtet waren.

38. Ἀμύνταν — S. § 12. — ὡς συμάχους εἶναι — Der Infinitiv mit ὡς zum Ausdruck der beachichtigten Folge. Vgl. I, 6, 20; III, 4, 27; VI, 1, 13. Anab. I, 8, 10; III, 4, 25; V, 7, 18. — Ἑλιμία — Landschaft im westlichen Makedonien an der Grenze von Epirus.

39. ἐαντῶν — der Seinigen, der Lakedämonier. S. zu IV, 8, 24. —

ἐαντῶν
συνταξί-
αίαν
τοῦτα
καὶ ἀπο-
θνήσκει
ὡς ἐκεί-
νοισιν
στάδια,
συνέβα-
μιαι, ἢ
δεξιόν.
βαίους
ξίτο, πα-
ὡς εἰς τὴ
διὰ τὸ θ
καὶ οἱ
σοσπαρο-
κίαν
ἵππαρχο-
πολλὰ
ταὶ τὸ
ἱππέων
ἐπιθυνοῦ-
ἐαντῶν
ἐπιθυ-
δὲ ταῦτα
σθίειν τε
ἐνθα δὴ
ἀπέκταν
τὴν πολ-
συνταξί-
vollständig
fertigem
αὐτὸς δὲ
— ἐπορεύ-
40. ἔφ
das Heer
mache. —
Der Platz
auf dem

ἐαυτῶν συμμαχίδα. ἐπεὶ δ' ἦλθεν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, ἐκεῖθεν
 συνταξάμενος ἐπορεύετο εἰς τὴν πολεμίαν. καὶ πρὸς μὲν τὴν
 πόλιν ἰὼν οὐτ' ἔκαεν οὐτ' ἔκοπτε, νομίζων, εἴ τι ποιήσῃε
 τούτων, ἐμποδῶν ἂν αὐτῷ πάντα γίνεσθαι καὶ προσίοντι
 καὶ ἀπίοντι· ὁπότε δὲ ἀναχωροίη ἀπὸ τῆς πόλεως, τότε ὄρ-
 θῶς ἔχειν κόπτοντα τὰ δένδρα ἐμποδῶν καταβάλλειν, εἴ τις
 ὀπίσθεν ἐπίοι. ὡς δὲ ἀπεῖχεν ἀπὸ τῆς πόλεως οὐδὲ δέκα 40
 στάδια, ἔθετο τὰ ὄπλα, εὐώνυμον μὲν αὐτὸς ἔχων, οὕτω γὰρ
 συνέβαινε αὐτῷ κατὰ τὰς πύλας ἰέναι ἢ ἐξήεσαν οἱ πολέ-
 μοι, ἢ δὲ ἄλλη φάλαγξ τῶν συμμαχῶν ἀπετέτατο πρὸς τὸ
 δεξιόν. καὶ τῶν ἱππέων δὲ τοὺς μὲν Λάκωνας καὶ τοὺς Θη-
 βαίους καὶ ὅσοι τῶν Μακεδόνων παρήσαν ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἐτά-
 ξατο, παρὰ δὲ αὐτῷ εἶχε Δέρδαν τε καὶ τοὺς ἐκείνου ἱππέας
 ὡς εἰς τετρακοσίους διὰ τε τὸ ἀγασθαι τοῦτο τὸ ἱππικὸν καὶ
 διὰ τὸ θεραπεύειν τὸν Δέρδαν, ὡς ἠδόμενος παρεῖη. ἐπεὶ δὲ 41
 καὶ οἱ πολέμοι ἐλθόντες ἀντιπαρετάξαντο ὑπὸ τῷ τείχει,
 συσπειραθέντες αὐτῶν οἱ ἱππεῖς ἐμβάλλουσι κατὰ τοὺς Λά-
 κωνας καὶ Βοιωτούς. καὶ Πολύχαρμόν τε τὸν Λακεδαιμόνιον
 ἵππαρχον καταβάλλουσι ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κείμενον πάμ-
 πολλα κατέτριψαν, καὶ ἄλλους ἀπέκτειναν, καὶ τέλος τρέπον-
 ται τὸ ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρατι ἱππικόν. φεγγόντων δὲ τῶν
 ἱππέων ἐνέκλινε καὶ τὸ ἐχόμενον πεζὸν αὐτῶν, καὶ ὄλον δ' ἂν
 ἐκινδύνευσεν ἠττηθῆναι τὸ στράτευμα, εἴ μὴ Δέρδας ἔχων τὸ
 ἐαυτοῦ ἱππικὸν εὐθύς πρὸς τὰς πύλας τῶν Ὀλυνθίων ἤλασεν.
 ἐπήγει δὲ καὶ ὁ Τελευταίος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐν τάξει. ὡς 42
 δὲ ταῦτα ἤσθοντο οἱ Ὀλυνθιοὶ ἱππεῖς, δεῖσαντες μὴ ἀποκλει-
 σθεῖεν τῶν πυλῶν, ἀναστρέψαντες ἀπεχώρουσι πολλῇ σπουδῇ.
 ἔνθα δὴ ὁ Δέρδας παρελαύνοντας παμπόλλους ἱππέας αὐτῶν
 ἀπέκτεινε. ἀπεχώρησαν δὲ καὶ οἱ πεζοὶ τῶν Ὀλυνθίων εἰς
 τὴν πόλιν· οὐ μὲντοι πολλοὶ αὐτῶν ἀπέθανον, ἅτε ἐγγὺς τοῦ

συνταξάμενος — d. i. mit
 vollständig geordnetem schlag-
 fertigem Heere. Kyrop. II, 4, 32
 αὐτὸς δὲ συνταξάμενος ἢ ἄριστον
 — ἐπορεύετο.

40. ἔθετο τὰ ὄπλα — damit
 das Heer sich zum Kampfe fertig
 mache. — εὐώνυμον — ἔχων —
 Der Platz des Anführers ist sonst
 auf dem rechten Flügel. εὐώνυμον

ohne Artikel auch IV, 4, 9; wie
 δεξιόν IV, 3, 16. — ὡς εἰς —
 ungefähr; eine Zusammenstel-
 lung gleichbedeutender Partikeln.
 Vgl. IV, 1, 18; V, 4, 14 ὡς περὶ
 ἐνατὸν καὶ πεντήκοντα und zu
 VI, 2, 38.

41. αὐτῶν — abhängig von
 ἐχόμενον. Zur Wortstellung vgl.
 zu III, 4, 1.

— οὐτε ἄλλοι
 zu II, 4, 6. —
 Es läßt dies
 Gewalthaber
 Agesilaos eine
 tten und ihm
 waren.
 S. 8, 12. — ὡς
 — Der Infinitiv
 — ke der beab-
 vgl. I, 6, 20;
 Anab. I, 8, 10;
 — Ἐλιμία —
 ttlichen Make-
 ze von Epirus.
 r Seinigen, der
 u IV, 8, 24. —

43 τείχους ὄντος. ἐπεὶ δὲ τρόπαιόν τε ἐστάθη καὶ ἡ νίκη αὕτη τῷ Τελευτίᾳ ἐγεγένητο, ἀπὼν δὴ ἔκοπτε τὰ δένδρα. καὶ τοῦτο μὲν στρατευσάμενος τὸ θέρος διῆκε καὶ τὸ Μακεδονικὸν στράτευμα καὶ τὸ τοῦ Λέρδα πολλὰκις μέντοι καὶ οἱ Ὀλύνθιοι καταθέοντες εἰς τὰς τῶν Λακεδαιμονίων συμμαχίδας πόλεις ἐλεηλάτουν καὶ ἄνδρας ἀπεικύνουν.

- III. Ἄμα δὲ τῷ ἡρι ὑποφαινομένῳ οἱ μὲν Ὀλύνθιοι ἱππεῖς ὄντες ὡς ἑξακόσιοι καταδεδραμήκεσαν εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἅμα μεσημβρία καὶ διεσπαρμένοι ἐλεηλάτουν· ὁ δὲ Λέρδας ἐτύγχανε ταύτη τῇ ἡμέρᾳ ἀφιγμένος μετὰ τῶν ἱππέων τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἀριστοποιούμενος ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ. ὡς δ' εἶδε τὴν καταδρομὴν, ἡσύχῃαν εἶχε, τοὺς δ' ἵππους ἐπεσκευασμένους καὶ τοὺς ἀμβάτας ἐξωπλισμένους ἔχων. ἐπειδὴ δὲ καταφρουνητικῶς οἱ Ὀλύνθιοι καὶ εἰς τὸ προάστειον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας ἤλαυνον, τότε δὴ συντεταγμένους ἔχων ἐξελαύνει.
- 2 οἱ δὲ ὡς εἶδον, εἰς φυγὴν ᾤρησαν. ὁ δ' ὡς ἄπαξ ἐτρέψατο, οὐκ ἀνῆκεν ἐνενηκόντα στάδια διώκων καὶ ἀποκτινύς, ἕως πρὸς αὐτὸ κατεδίωξε τῶν Ὀλυνθίων τὸ τεῖχος. καὶ ἐλέγετο ὁ Λέρδας ἀποκτεῖναι ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ περὶ ὀγδοήκοντα ἱππέας. καὶ ἀπὸ τούτου τειχῆρεις τε μᾶλλον ἦσαν οἱ πολέμιοι
- 3 καὶ τῆς χώρας ὀλίγην παντελῶς εἰργάζοντο. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ Τελευτίου ἐστρατευμένου πρὸς τὴν τῶν Ὀλυνθίων πόλιν, ὡς εἴ τι δένδρον ὑπόλοιπον ἢ τι εἰργασμένον τοῖς πολεμίοις φθείροι, ἐξελθόντες οἱ Ὀλύνθιοι ἱππεῖς ἡσυχῇ πορευόμενοι διεβήσαν τὸν παρὰ τὴν πόλιν ῥέοντα ποταμὸν, καὶ ἐπορεύοντο ἡσυχῇ πρὸς τὸ ἐναντίον στράτευμα. ὡς δ'

III. 1. ὑποφαινομένῳ — Sonst pflegt das Aktiv zu stehen. S. zu III, 4, 16. Es beginnt das Jahr 382 v. Chr. — καταδεδραμήκεσαν — S. zu IV, 7, 6. — ἀμβάτας — ist die bei Xenophon öfter vorkommende, sonst in der attischen Prosa nicht übliche Form für ἀναβάτης. S. Kommentar. III, 3, 2; de re eq. 3, 12; 5, 7.

2. ἐλέγετο — S. zu III, 5, 21. — ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ — Vgl. zu VII, 2, 19. — τειχῆρεις — ἦσαν — Vgl. Andokid. v. Frieden 21 τειχῆρεις ἐγεγόμεθα. Thukyd. II, 101 τειχῆρεις ποιήσας. IV, 25. — ὀλίγην παντελῶς S. zu IV, 2, 18.

3. εἴ τι — εἰργασμένον — Zuweilen wird ein mit εἴ τις eingeführter Satz als substantivischer Begriff behandelt, wie hier als Objekt zu φθείροι. Dabei wird in demselben bisweilen das Verbum ausgelassen, so daß dasselbe aus dem Hauptsatze zu wiederholen oder eine Form von εἶναι zu ergänzen ist. Vgl. zu IV, 2, 21. Kyrop. V, 2, 5 ἐλαύνοντας βούς, αἶγας, οἷς, σὺς καὶ εἴ τι βρωτόν. — ἡσυχῇ — wie § 4. S. zu VII, 1, 9. — τὸ ἐναντίον στράτευμα = τὸ τῶν ἐναντίων στρατευμα. Vgl. VII, 5, 25 τῆς ἐναντίας φάλαγγος.

εἶδεν ὁ
μουθῶν
αὐτοῦς
πείσασα
πάλιν
ὡς φωνή
ἴσπει,
πότις, ἄ
ἐκταυνοῦ
ὁ δὲ Τε
τα ὄπλα
πείσασα
μὲν οὖν
ἕσπτες κ
γαν ἐβῆ
καὶ προ
ἐξελάντο
τέλος δὲ
λαγρ π
νος ἀπο
αὐτοῦ ἐ
οἱ μὲν
λανίαν,
ἐπευγον
πληθεῖ
στρατε
Ἐκ

4. c
von ἐπ
5. πο
Sata en
tenz: e
ander
die Sold
ἐκείνο
wendun
καί πο
6. ἐπ
einem
ὡς δὲ
währen
gewöhn
der Bed

εἶδεν ὁ Τελευτίας, ἀγανακτήσας τῇ τόλμῃ αὐτῶν εὐθύς Τη-
 μονίδαυ τὸν τῶν πελταστῶν ἄρχοντα δρόμῳ φέρεσθαι εἰς
 αὐτοὺς ἐκέλευσεν. οἱ δὲ Ὀλύμπιοι ὡς εἶδον προθέοντας τοὺς 4
 πελταστὰς, ἀναστρέφαντες ἀπεχώρουν ἤσυχοι, καὶ διεβήσαν
 πάλιν τὸν ποταμόν. οἱ δ' ἠκολούθουν μάλα θρασέως, καὶ
 ὡς φεύγουσι διώξαντες ἐπιδιέβαινον. ἔνθα δὴ οἱ Ὀλύμπιοι
 ἱππεῖς, ἠνίκα ἔτι εὐχείρωτοι αὐτοῖς ἐδόκουν εἶναι οἱ διαβεβη-
 κότες, ἀναστρέφαντες ἐμβάλλουσιν αὐτοῖς, καὶ αὐτόν τε ἀπ-
 ἔκτειναν τὸν Τημονίδαυ καὶ τῶν ἄλλων πλείους ἢ ἑκατόν.
 ὁ δὲ Τελευτίας ὡς εἶδε τὸ γιννόμενον, ὀργισθεὶς, ἀναλαβὼν 5
 τὰ ὄπλα ἤγε μὲν ταχὺ τοὺς ὀπλίτας, διώκειν δὲ καὶ τοὺς
 πελταστὰς ἐκέλευε καὶ τοὺς ἱππέας καὶ μὴ ἀνιέναι. πολλοὶ
 μὲν οὖν δὴ καὶ ἄλλοι τοῦ καιροῦ ἐγγυτέρῳ τοῦ τείχους διώ-
 ξαντες κακῶς ἀπεχώρησαν, καὶ ἐκεῖνοι δ' ἐπεὶ ἀπὸ τῶν πύρ-
 γων ἐβάλλοντο, ἀποχωρεῖν τε ἠναγκάζοντο τεθοροβημένως
 καὶ προφυλάττεσθαι τὰ βέλη. ἐν τούτῳ δὴ οἱ Ὀλύμπιοι ἐπ- 6
 ἐξελαύνουσι μὲν τοὺς ἱππεῖς, ἐβοήθουν δὲ καὶ οἱ πελτασταί.
 τέλος δὲ καὶ οἱ ὀπλίται ἐπεξέθεον, καὶ τεταραγμένη τῇ φά-
 λαγγι προσπίπτουσι. καὶ ὁ μὲν Τελευτίας ἐνταῦθα μαχόμε-
 νος ἀποθνήσκει. τούτου δὲ γενομένου εὐθύς καὶ οἱ ἀμφ'
 αὐτὸν ἐνέκλιναν, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἴστατο, ἀλλὰ πάντες ἔφευγον,
 οἱ μὲν ἐπὶ Σπαρτάλου, οἱ δὲ ἐπὶ Ἀκάνθου, οἱ δὲ εἰς Ἀπολ-
 λωνίαν, οἱ πλείστοι δὲ εἰς Ποτιδαίαν. ὡς δ' ἄλλος ἄλλη
 ἔφευγον, οὕτω καὶ οἱ πολέμοι ἄλλος ἄλλοσε διώκοντες παμ-
 πληθεῖς ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ ὅ,τιπερ ὄφελος ἦν τοῦ
 στρατεύματος.

Ἐκ μέντοι γε τῶν τοιούτων παθῶν ἐγὼ φημι ἀνθρώ- 7

4. φεύγουσι — Dativ abhängig
 von ἐπιδιέβαινον.

5. πολλοὶ μὲν οὖν κτέ. — Der
 Satz enthält eine allgemeine Sen-
 tenz: es ist auch schon vielen
 andern so gegangen, wovon auf
 die Soldaten des Teletias, die durch
 ἐκεῖνον bezeichnet sind, die An-
 wendung gemacht wird. — τοῦ
 καιροῦ — S. zu II, 3, 24.

6. ἐπεξελαύνουσι — hier mit
 einem Objekte wie Herod. VII, 38
 ὡς δὲ ἐξήλωνε τὴν στρατιήν,
 während das Verbum ἐξελαύνειν
 gewöhnlich ohne ein solches mit
 der Bedeutung marschieren steht.

— Man muß annehmen, daß die
 § 3 erwähnten Reiter sich bereits
 in die Stadt zurückgezogen hatten,
 da hier und an jener Stelle der be-
 stimmte Artikel darauf deutet, daß
 die ganze Reiterei der Olynthier
 gemeint sei. — ἴστατο — hielt
 Stand, wie Anab. I, 10, 1 οὐκέτι
 ἴστανται, ἀλλὰ φεύγουσι. — Σπάρ-
 τωλος — makedonische Stadt in
 Bottiaea. — ἄλλος ἄλλη ἔφευ-
 γον — S. zu II, 3, 23. — ὅ,τιπερ
 ὄφελος ἦν — was tüchtig und
 kampffähig war, d. h. hier den
 Kern des Heeres. Vgl. VI,
 2, 23.

πους παιδεύεσθαι μάλιστα μὲν οὖν ὡς οὐδ' οἰκέτας χρῆ ὄργῃ κολάζειν· πολλάκις γὰρ καὶ δεσπότηαι ὀργιζόμενοι μείζω κακὰ ἐπαθον ἢ ἐποίησαν· ἀτὰρ ἀντιπάλους τὸ μετ' ὄργῆς ἀλλὰ μὴ γνώμη προσφέρεσθαι ὅλον ἀμάρτημα. ἢ μὲν γὰρ ὄργῃ ἀπρονόητον, ἢ δὲ γνώμη σκοπεῖ οὐδὲν ἦττον μὴ τι πάθῃ ἢ ὅπως βλάβῃ τι τοὺς πολεμίους.

- 8 Τοῖς δ' οὖν Λακεδαιμονίοις, ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πρᾶγμα, βουλευομένοις ἐδόκει οὐ φαύλην πεμπτέον δύναμιν εἶναι, ὅπως τὸ τε φρόνημα τῶν νενικηκότων κατασβεσθῆι καὶ μὴ μάτην τὰ πεποιημένα γένοιτο. οὕτω δὲ γνόντες ἡγεμόνα μὲν Ἀγησίπολιν τὸν βασιλέα ἐκπέμπουσι, μετ' αὐτοῦ δὲ ὄσπερ Ἀγησίπολιν εἰς τὴν Ἀσίαν τριάκοντα Σπαρτιατῶν. πολλοὶ δὲ αὐτῶν καὶ τῶν περιοίκων ἐθελονταὶ καλοὶ κἀγαθοὶ ἡκολούθουν, καὶ ξένοι τῶν τροφίμων καλουμένων, καὶ νόθοι τῶν Σπαρτιατῶν, μάλα εὐειδεῖς τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καλῶν οὐκ ἄπειροι. συνεστρατεύοντο δὲ καὶ ἐκ τῶν συμμαχίδων πόλεων ἐθελονταί, καὶ Θετταλῶν γε ἰππεῖς, γνωσθῆναι τῷ Ἀγησιπόλιδι βουλόμενοι, καὶ Ἀμύντας δὲ καὶ Λέρδας ἔτι προθυμότερον ἢ πρόσθεν. Ἀγησίπολις μὲν δὴ ταῦτα πράττων ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Ὀλυμπόν.
- 10 Ἡ δὲ τῶν Φλιασίων πόλις, ἐπαινεθεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγησιπόλιδος, ὅτι πολλὰ καὶ ταχέως αὐτῷ χρήματα εἰς τὴν

7. μάλιστα μὲν οὖν — Vgl. zu I, 4, 4. Dem gegenüber steht steigernd ἀτὰρ, aber vollends. Vgl. 4, 17. — γνώμη — mit Einsicht. Vgl. Anab. II, 6, 9 ἐκόλαξέ τε ἰσχυρῶς, καὶ ὄργῃ ἐνόητε, ὡς καὶ αὐτῶ μεταμέλειν ἐσθ' ὅτε. καὶ γνώμη δ' ἐκόλαξεν. — ἀπρονόητον — nämlich ἐστὶ, mit aktiver Bedeutung: ist etwas, das nicht vorher überlegt. De re eq. 6, 13 ἀπρονόητον γὰρ ἢ ὄργῃ, ὥστε πολλάκις ἐξεργάζεται ὧν μεταμέλειν ἀνάγκη.

8. ὄσπερ Ἀγησιπόλιν — S. III, 4, 2. Die Präposition wird in Vergleichen mit ὄσπερ gewöhnlich nur dann wiederholt, wenn diese Partikel mit dem zugehörigen Worte vor dem verglichenen Gegenstande steht.

9. ξένοι τῶν τροφίμων καλουμένων — Der Genetiv ist partitiv. Offenbar sind Jünglinge gemeint, die, nicht in Lakedämon einheimisch, dorthin geschickt wur-

den, um an der Erziehung der spartanischen Jugend teilzunehmen. Dies mochte wohl nicht selten geschehen, wie ja auch Xenophons Söhne sich in diesem Falle befanden. Diogen. Laert. II, 54. — νόθοι τῶν Σπαρτιατῶν — deren Mütter Sklavinnen waren. Diese gehörten, sobald sie mit den ebenbürtigen Knaben erzogen wurden, zur Klasse der μύθωνες oder μύθαιες und konnten selbst unter die Bürger aufgenommen werden. — τῶν ἐν τῇ πόλει καλῶν — der den Freien in Sparta zukommenden Erziehung und der dadurch gewonnenen Rechte und eingegangenen Pflichten. Vgl. 4, 32 u. 33. De rep. Laced. 3, 3 ἐπιθεῖς δὲ καὶ εἴ τις ταῦτα φύγοι, μηδενὸς ἔτι τῶν καλῶν τυγχάνειν. Kyrop. I, 2, 15. — ταῦτα πράττων — unter diesen (günstigen) Umständen.

10. εἰς τὴν στρατίαν — Vgl. Anab. I, 2, 27 Στέννεσι μὲν ἔδωκε

στρατίαν
ἀν ἐξελ
ἄμα ἀν
οὐδένα
δὴ φη
οἱ δὲ ἦ
δὲ τῶν
οἱ ἀδικ
ἐρχοντι
πόλεως
οἱ πο
ἐργασ
πάντας
μον.
τες δ'
οἴπερ
δὲ οἱ
οἴτου
τοῦς
τολμή
ὑβρίζ
αὐτοῦς
καὶ γὰ
Ποδάν

Κύρο
στρατι
Nach
es tritt
steht
liche
ἄσπε
ἐλευκ
τόν
Κυρο
ἄσπε
κατε
ἐν τ
einem
getiel
den,
besteh
sätze
ἀν α
und
§ 15

στρατιῶν ἔδοσαν, νομίζουσα δ' ἔξω ὄντος Ἀγησιπόλιδος οὐκ ἂν ἐξελεῖν ἐπ' αὐτοὺς Ἀγησίλαον, οὐδ' ἂν γενέσθαι ὥστε ἅμα ἀμφοτέρους τοὺς βασιλέας ἔξω Σπάρτης εἶναι, θρασέως οὐδὲν τῶν δικαίων ἐποιοῦν τοῖς κατεληλυθόσιν. οἱ μὲν γὰρ δὴ φυγάδες ἤξιλον τὰ ἀμφίλογα ἐν ἴσῳ δικαστηρίῳ κρίνεσθαι· οἱ δὲ ἠνάγκαζον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαδικάζεσθαι. λερόντων δὲ τῶν κατεληλυθότων καὶ τίς ἂν αὕτη δίκη εἴη ὅπου αὐτοὶ οἱ ἀδικοῦντες δικάζοιεν, οὐδὲν εἰσήκουον. ἐκ τούτου μέντοι 11 ἔρχονται εἰς Λακεδαίμονα οἱ κατελθόντες κατηγορήσαστες τῆς πόλεως, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν οἰκοθεν συνηκολούθουν, λέγοντες ὅτι πολλοῖς καὶ τῶν πολιτῶν οὐ δοκοῦεν δίκαια πάσχειν. ἀρνακτῆσασα δὲ τούτοις τῶν Φλιασίων ἢ πόλις ἐξημίωσε πάντας ὅσοι μὴ πεμπούσης τῆς πόλεως ἦλθον εἰς Λακεδαί- 12 μονα. οἱ δὲ ζημιωθέντες οἴκαδε μὲν ἄκνον ἀπιέναι, μένον- 13 τες δ' ἐδίδασκον ὡς οὗτοι μὲν εἶησαν οἱ βιαζόμενοι ταῦτα, οἵπερ σφᾶς τε ἐξέβαλον καὶ Λακεδαιμονίους ἀπέκλεισαν, οὗτοι δὲ οἱ πριάμενοί τε τὰ σφέτερα καὶ βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδόναι, οὗτοι δὲ καὶ νῦν διαπεπραγμένοι εἰσὶ ζημιωθῆναι σφᾶς αὐ- τοὺς εἰς Λακεδαίμονα ἐλθόντας, ὅπως τοῦ λοιποῦ μηδεὶς 13 ὑβρίζειν δοκούντων τῶν Φλιασίων φρουρὰν φαίνουσιν ἐπ' αὐτοὺς οἱ ἔφοροι. ἦν δὲ οὐ τῷ Ἀγησιλάῳ ἀχθομένῳ ταῦτα· καὶ γὰρ τῷ μὲν πατρὶ αὐτοῦ Ἀρχιδάμῳ ξένοι ἦσαν οἱ περὶ Ποδάμενον, καὶ τότε τῶν κατεληλυθότων ἦσαν· ἑαντῷ δὲ οἱ

Κύρῳ χρήματα πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν. — γενέσθαι ὥστε — Nach *γίνεσθαι* in der Bedeutung: es tritt der mögliche Fall ein, steht zuweilen statt des sonst üblichen Infinitivs der Infinitiv mit ὥστε. Anab. V, 6, 30 τοῦτ' ἂν ἐσιόπων ἀφ' οὗ ἂν γένοιτο ὥστε τὸν βουλούμενον ἀπολεῖν ἤδη. Kyrop. VIII, 2, 2 ἐγένετο αὐτῷ ὥστε χρήμασιν εὐεργετῆιν. — τοῖς κατεληλυθόσιν — S. 2, 8—10. — ἐν ἴσῳ δικαστηρίῳ — vor einem unparteiischen Schiedsgerichte, das natürlich aus Fremden, namentlich aus Lakedämoniern bestehen sollte; daher der Gegensatz ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. — καὶ τίς ἂν αὕτη δίκη εἴη — S. zu 2, 17 und über καὶ zu II, 3, 47. Vgl. § 15 ἐρωτώμενος δὲ καὶ τί τοῦτ'

ἂν εἴη; Kyrop. V, 2, 9 ἤρστο· καὶ τί τοῦτ' ἐστίν;

11. τῶν οἰκοθεν — S. zu III, 1, 18.

12. ἀπέκλεισαν — S. IV, 4, 15. — βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδόναι — die es mit Gewalt durchzusetzen suchen, das sie nicht zurückgeben. Thukyd. VII, 79 ἐβιάσαντο πρὸς τὸν λόφον ἐλθεῖν. — εἰσὶ statt des zu Anfang stehenden εἶησαν. Vgl. zu III, 5, 25. Über den folgenden Infinitiv s. zu IV, 4, 7.

13. ἦν — ἀχθομένῳ — S. zu IV, 1, 11. — ἑαντῷ weil der begründende Satz aus dem Sinne des Agesilaos genommen und dieser dem Gedanken nach Subjekt des Hauptsatzes ist. Vgl. Anab. II, 3, 25 οὐκ ἄξιόν ἐστι βασιλεῖ ἀρεῖναι τοὺς ἐφ' ἑαντὸν στρατευσαμένους.

- 14 ἀμφὶ Προκλέα τὸν Ἰππονίκου. ὡς δὲ τῶν διαβατηρίων γενομένων οὐκ ἔμελλεν, ἀλλ' ἐπορευέτο, πολλαὶ πρεσβεῖαι ἀπῆντων καὶ χρήματα ἐδίδοσαν, ὥστε μὴ ἐμβάλλειν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο ὅτι οὐχ ἵνα ἀδικοίη στρατεύοιτο, ἀλλ' ὅπως τοῖς ἀδικουμένοις βοηθήσειεν. οἱ δὲ τελευτῶντες πάντα ἔφασκον ποιήσειν, ἐδέοντό τε μὴ ἐμβάλλειν. ὁ δὲ πάλιν ἔλεγεν ὡς οὐκ ἂν πιστεύσειε λόγοις, καὶ γὰρ τὸ πρότερον ψεύσασθαι αὐτούς, ἀλλ' ἔργου τινὸς πιστοῦ δεῖν εἶπεν. ἐρωτώμενος δὲ καὶ τί τοῦτ' ἂν εἶη; πάλιν ἀπεκρίνατο, Ὅπερ καὶ πρόσθεν, εἶπεν, ποιήσαντες οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν ἠδικήθητε. τοῦτο δὲ ἦν τὴν
- 16 ἀκρόπολιν παραδοῦναι. οὐκ ἐθέλοντων δὲ αὐτῶν τοῦτο ποιεῖν, ἐνέβαλέ τε εἰς τὴν χώραν καὶ ταχὺ περιτειχίσας ἐπολιόρκει αὐτούς. πολλῶν δὲ λεγόντων Λακεδαιμονίων ὡς ὀλίγων ἔνεκον ἀνθρώπων πόλει ἀπεχθάνονται πλέον πεντακισχιλίων ἀνδρῶν· καὶ γὰρ δὴ ὅπως τοῦτ' ἐνδηλον εἶη, οἱ Φλιαῖοι ἐν τῷ φανερωῷ τοῖς ἔξω ἐξεκκλησίαζον· ὁ μέντοι Ἀγησίλαος πρὸς τοῦτο
- 17 ἀντεμνηχανήσατο. ὁπότε γὰρ ἐξίειεν ἢ διὰ φιλίαν ἢ διὰ συγγενεῖαν τῶν φυγάδων, ἐδίδασκε συσσίτιά τε αὐτῶν κατασκευάζειν καὶ εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἱκανὸν διδόναι, ὁπόσοι γυμνάζεσθαι ἐθέ-

14. διαβατηρίων γενομένων — S. zu III, 1, 17 u. 4, 3. — ἐδίδοσαν — wollten geben. Vgl. III, 5, 18. — ὥστε — ähnlich wie ἐφ' ὅτε in dem Sinne, unter der Bedingung dafs. Anab. V, 6, 26 ταῦτα δὲ ἔλεγεν εἰδὼς ἃ οἱ Σιναπεῖς ὑπισχυροῦντο ὥστε ἐκπλεῖν.

15. τελευτῶντες — zuletzt. S. § 17; VI, 2, 15. Anab. IV, 5, 16; VI, 3, 8. — ἔργου πιστοῦ — einer Handlung die Sicherheit bietet, im Gegensatz zu den λόγοις. — ὅπερ καὶ πρόσθεν — S. IV, 4, 15.

16. ἐνέβαλε — im J. 381 v. Chr. — πολλῶν λεγόντων — Der Satz ist nicht zu Ende geführt, sondern an den unterbrechenden Zwischensatz eine neue Konstruktion mit ὁ μέντοι angeknüpft. — πλέον — S. zu IV, 5, 4. — ἐν φανερωῷ τοῖς ἔξω — an einem für die Belagernden sichtbaren Platze. — πρὸς τοῦτο — nicht blofs gegen diese Schaustellung der großen Bürgerzahl von Phlius, sondern namentlich gegen den Vorwurf, dafs

er einer Anzahl von Flüchtlingen wegen, die geringer als die Zahl der Bürger in der Stadt wäre, den Spartanern Feindschaft mit den Phliasiern bereite.

17. ἐξίειεν — nämlich aus der Stadt; das Subjekt ist allgemein zu denken = τινές. — αὐτῶν — auf das zu ἐδίδασκε zu ergänzende Objekt τοὺς φυγάδας zu beziehen. Wenn die Syssitien nicht blofs Tischgemeinschaften, sondern geschlossene Genossenschaften sind, die auch als Waffenverbrüderungen besonderen Wert haben, so möchte der Sinn sein: Agesilaos wies die Verbannten an, aus ihren Freunden und Verwandten derartige Genossenschaften zu bilden. Vgl. Oncken, Staatslehre des Aristoteles II, S. 326. — καὶ — διδόναι — Der Sinn dieser, wie es scheint, verderbten Worte ist wohl: sie sollten denen, welche beim Heere bleiben und an dessen Übungen und Kämpfen teilnehmen wollten, alles, was sie bedurften, in hinreichendem Mafse geben.

λοιεν' καὶ ὄπλα δὲ ἐκπορίζειν ἅπασιν τούτοις διεκελεύετο, καὶ μὴ ὀκνεῖν εἰς ταῦτα χρήματα δανεῖζεσθαι. οἱ δὲ ταῦτα ὑπηρετοῦντες ἀπέδειξαν πλείους χιλίων ἀνδρῶν ἄριστα μὲν τὰ σώματα ἔχοντας, εὐτάκτους δὲ καὶ εὐοπλοτάτους· ὥστε τελευτῶντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλεγον ὡς τοιούτων δέοιντο συστρατιωτῶν.

Καὶ Ἀγησίλαος μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦν. ὁ δὲ Ἀγησίπολις 18 εὐθύς ἐκ τῆς Μακεδονίας προσιὼν ἔθετο πρὸς τῇ πόλει τῶν Ὀλυνθίων τὰ ὄπλα. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντεξήει αὐτῷ, τότε τῆς Ὀλυνθίας εἴ τι ὑπόλοιπον ἦν ἐδήου καὶ εἰς τὰς συμμαχίδας ἰὼν αὐτῶν ἐφθείρε τὸν σίτον· Τορώνην δὲ καὶ προσβαλῶν εἶλε κατὰ κράτος. ἐν δὲ τούτοις ὄντα κατὰ θέρους ἀκμὴν 19 καῦμα πυριφλεγῆς λαμβάνει αὐτόν. ὡς δὲ πρόσθεν ἑωρακότα τὸ ἐν Ἀφύτει τοῦ Διονύσου ἱερὸν ἔρωσ αὐτὸν τότε ἔσχε τῶν τε σκιερῶν σκηνημάτων καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ ψυχρῶν ὑδάτων. ἐκομίσθη μὲν οὖν ἐκεῖσε ἔτι ζῶν, ὅμως μέντοι ἐβδομαῖος ἀφ' οὗ ἔκαμεν ἔξω τοῦ ἱεροῦ ἐτελεύτησε. καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐν μέλιτι τεθεὶς καὶ κομισθεὶς οἴκαδε ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς.

Ἀγησίλαος δὲ τοῦτο ἀκούσας οὐχ ἦ τις ἂν ᾤετο ἐφήσθη 20 ὡς ἀντιπάλῳ, ἀλλὰ καὶ ἐδάκρυσε καὶ ἐπόθησε τὴν συνουσίαν. συσκηνοῦσι μὲν γὰρ δὴ βασιλεῖς ἐν τῷ αὐτῷ, ὅταν οἴκοι ᾤσιν· ὁ δὲ Ἀγησίπολις τῷ Ἀγησίλαῳ ἱκανὸς μὲν ἦν καὶ ἡβητικῶν καὶ θηρευτικῶν καὶ ἵππικῶν καὶ παιδικῶν λόγων μετέχειν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὑπηρεῖτο αὐτὸν ἐν τῇ συσκηναίᾳ, ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερον. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι

— ἄριστα — ist Adverb., τὰ σώματα Accusat. der Beziehung. Oekon. 21, 7 οἱ ἂν αὐτῶν ἄριστα τὸ σῶμα ἔχωσι. Kyrop. I, 6, 18 τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντας παρασκευάσειν. Einen anderen Ausdruck für dieselbe Sache s. III, 4, 16. Vgl. VI, 2, 27. — εὐτάκτους καὶ εὐοπλοτάτους — Positiv und Superlativ auch verbunden Kyrop. II, 4, 29 τῶν δυνατωτάτων καὶ προθύμων.

18. Ἀγησίπολις — S. § 9.

19. κατὰ θέρους ἀκμὴν — um die Mitte des Sommers. Vgl. Thukyd. II, 19 τοῦ θέρους καὶ

τοῦ σίτου ἀκμάζοντος. — Ἀφύτις — auf der chalkidischen Halbinsel Pallene. — ἐν μέλιτι τεθεὶς — Dasselbe erzählt Diodor XV, 93 und Nepos Agesil. 8 vom Leichname des Agesilaos. Vgl. Stob. Flor. VI, 3 ἀποθνήσκοντας δ' ἐν θυμαίμασι τὸ σῶμα κελεῖν ἀποιθῆσθαι, τοὺς δ' ἐν μέλιτι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταχέως κατασαπῆναι. — τῆς βασιλικῆς ταφῆς — S. zu III, 3, 1.

20. συσκηνοῦσι — siespeisen zusammen. Vgl. zu IV, 8, 18. De rep. Laced. 15, 4. — ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερον — nämlich ὑπαιδεῖσθαι.

- ἀντ' ἐκείνου Πολυβιάδην ἀρμοστήν ἐπὶ τὴν Ὀλυμπιον ἐκπέμ-
πουσιν.
- 21 Ὁ δ' Ἀγησίλαος ἤδη μὲν ὑπερέβαλε τὸν χρόνον, ὅσον
ἐλέγετο ἐν τῷ Φλιοῦντι σῖτος εἶναι· τοσοῦτον γὰρ ἐγκράτεια
γαστροῦ διαφέρει, ὥστε οἱ Φλιαῖοι τὸν ἡμισὺν ψηφισάμενοι
σῖτον τελεῖν ἢ πρόσθεν καὶ ποιῶντες τοῦτο τὸν διπλάσιον
22 τοῦ εἰκότος χρόνον πολιορκούμενοι διήρκεσαν· καὶ τόλμα δὲ
ἀτολμίας ἔσθ' ὅτε τοσοῦτον διαφέρει, ὥστε Δελφίων τις, λαμ-
προς δοκῶν εἶναι, λαβῶν πρὸς αὐτὸν τριακοσίους ἀνδρας
Φλιασίων ἱκανὸς μὲν ἦν καλύειν τοὺς βουλομένους εἰρήνην
ποιεῖσθαι, ἱκανὸς δὲ οἷς ἡπίσται εἰρξας φυλάττειν, ἐδύνατο
δὲ εἰς τε τὰς φυλακὰς ἀναγκάζειν τὸ πλῆθος ἰέναι καὶ τού-
τους ἐφοδεύων πιστοὺς παρέχεσθαι. πολλάκις δὲ μεθ' ὧν
εἶχε περὶ αὐτὸν καὶ ἐκδέων ἀπέκρουε φύλακας ἄλλοτ' ἄλλη
23 τοῦ περιττειχισμένου κύκλου. ἐπεὶ μέντοι οἱ ἐπίλεκτοι οὗτοι
πάντα τρόπον ζητοῦντες οὐχ εὗρισκον σῖτον ἐν τῇ πόλει, ἐκ
τούτου δὴ πέμψαντες πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἐδέοντο σπεισα-
σθαι προσβεία εἰς Λακεδαίμονα ἰούση· δεδόχθαι γὰρ σφίσι
ἔφασαν ἐπιτρέπειν τοῖς τέλεσι τῶν Λακεδαιμονίων χρήσασθαι
24 τῇ πόλει ὅτι βούλονται. ὁ δὲ ὀργισθεὶς ὅτι ἄκυρον αὐτὸν
ἐποίουν, πέμψας μὲν πρὸς τοὺς οἴκοι φίλους διεπράξατο
ἐαυτῷ ἐπιτραπῆναι τὰ περὶ Φλιοῦντος, ἐσπείσατο δὲ τῇ προ-
σβεία. φυλακῇ δὲ ἔτι ἰσχυροτέρα ἢ πρότερον ἐφύλαττεν, ἵνα
μηδεὶς τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐξίη. ὅμως μέντοι ὁ γε Δελφίων
καὶ στιγματίας τις μετ' αὐτοῦ, ὃς πολλὰ ὑφείλετο ὄπλα τῶν
25 πολιορκούντων, ἀπέδρασαν νύκτωρ. ἐπεὶ δὲ ἦγον ἐκ τῆς Λα-
κεδαίμονος ἀπαγγέλλοντες, ὅτι ἡ πόλις ἐπιτρέποι Ἀγησιλάῳ
διαγνῶναι τὰ ἐν Φλιοῦντι ὅπως αὐτῷ δοκοίη, Ἀγησίλαος δὴ

21. ὅσον — Genetiv des Betrages, abhängig von σῖτος. Thukyd. II, 23 χρόνον ἐμμείναντες ὅσον εἶχον τὰ ἐπιτήδεια. III, 1 ἐμμείναντες χρόνον οὐ εἶχον τὰ σιτία. — γαστροῦ — Völlerei, abhängig von διαφέρει. — τελεῖν — aufzuwenden, zu verbrauchen. Photios: τελεῖν: ἀναλίσκειν, δαπανᾶν. Athen. II S. 40° τελεῖν τὸ δαπανᾶν. Demokrit in Stob. Floril. LXXXIII, 25 ἐν γὰρ τῷ ξυνοῦ τὰ τελευμένα οὐκ ἀνιᾶ ὥσπερ ἰδίη.

22. κύκλου — S. zu IV, 4, 11.

23. οἱ ἐπίλεκτοι — die Mannschaft des Delphion. — σπείσασθαι — um sicher nach Lakedaemon gehen zu können. Vgl. Anab. II, 3, 7. — χρήσασθαι — βούλονται — S. zu II, 4, 37. —

24. τῶν ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22.

25. ἀπαγγέλλοντες — nämlich τινές. S. zu VI, 5, 25. — τῶν

οὕτως ἐγ-
πενήκον
ἐν ἐν τῇ
νομος θε-
πρόσθεν
ἴλας. τῶ
πολιτῶν
αὐ ἐπετε-
Καὶ
τοῖς Ὀλυ-
θείαται
καταίμου
φες οὐδὲ
Λακεδαίμων
συμμαχί-
ἦλθον οὐκ
Προσ-
μὲν καὶ τοῖ
Κορινθίους
τῶσδε ὁ
ἐπιφορῶν,
κεκοσμη-
λῆς καὶ ἴσ-
Πολί-
καὶ βαρβα-
ποιούτων
δαίμονι
τῶν ἐν Φλι-
οίαντες —
μένει καὶ
βελήδων
zu 2, 10.
ἐναστώ-
πέμπων γε-
das Jahr 875
36. τῶ
— S. zu II,
S. zu III, 2,
27. προ-
II, 4, 29
ἐν Zustand
Herrschaft

οὕτως ἔγνω, πεντήκοντα μὲν ἄνδρας τῶν κατεληλυθόντων, πεντήκοντα δὲ τῶν οἰκοθεν πρώτου μὲν ἀνακρίναι ὄντινά τε ζῆν ἐν τῇ πόλει καὶ ὄντινα ἀποθανεῖν δίκαιον εἶη· ἔπειτα δὲ νόμους θεῖναι, καθ' οὓς πολιτεύσειντο· ἕως δ' ἂν ταῦτα διαπράξωνται, φυλακὴν καὶ μισθὸν τοῖς φρουροῖς ἕξ μηνῶν κατέλιπε. ταῦτα δὲ ποιήσας τοὺς μὲν συμμάχους ἀφῆκε, τὸ δὲ πολιτικὸν οἴκαδε ἀπήγαγε. καὶ τὰ μὲν περὶ Φλιοῦντα οὕτως αὐτὸς ἐπετετέλεστο ἐν ὀκτῶ μηνσι καὶ ἑναυτῶ.

Καὶ ὁ Πολυβιάδης δὲ παντάπασι κακῶς ἔχοντας λιμῶ²⁶ τοὺς Ὀλυνθίους διὰ τὸ μήτε ἐκ τῆς γῆς λαμβάνειν μήτε κατὰ θάλατταν εἰσάγεσθαι σίτον αὐτοῖς, ἠνάγκασε πέμψαι εἰς Λακεδαίμονα περὶ εἰρήνης. οἱ δ' ἐλθόντες πρόεσβεις αὐτοκράτορες συνθήκας ἐποιήσαντο τὸν αὐτὸν μὲν ἐχθρὸν καὶ φίλον Λακεδαιμονίοις νομίζειν, ἀκολουθεῖν δὲ ὅποι ἂν ἠγῶνται καὶ σύμμαχοι εἶναι. καὶ ὁμόσαντες ταύταις ἐμμενεῖν οὕτως ἀπῆλθον οἴκαδε.

Προκεχωρηκότων δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὥστε Θηβαίους²⁷ μὲν καὶ τοὺς ἄλλους Βοιωτοὺς παντάπασιν ἐπ' ἐκείνοις εἶναι, Κορινθίους δὲ πιστοτάτους γεγενῆσθαι, Ἀργείους δὲ τεταπεινωῆσθαι διὰ τὸ μηδὲν ἔτι ὠφελεῖν αὐτοὺς τῶν μηνῶν τὴν ὑποφορὰν, Ἀθηναίους δὲ ἠρημῶσθαι, τῶν δ' αὐτῶν συμμάχων κεκολασμένων οὐ δυσμένως εἶχον αὐτοῖς, παντάπασιν ἤδη καλῶς καὶ ἀσφαλῶς ἢ ἀρχῇ ἐδόκει αὐτοῖς κατεσκευάσθαι.

Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις ἔχοι καὶ ἄλλα λέγειν καὶ Ἑλληνικὰ^{IV}. καὶ βαρβαρικά, ὡς θεοὶ οὔτε τῶν ἀσεβούντων οὔτε τῶν ἀνόσια ποιούντων ἀμελοῦσι· νῦν γε μὴν λέξω τὰ προκείμενα. Λακεδαιμόνιοι τε γὰρ οἱ ὁμόσαντες αὐτονόμους ἐάσειν τὰς πόλεις τὴν ἐν Θήβαις ἀκρόπολιν κατασχόντες ὑπ' αὐτῶν μόνων τῶν

οἰκοθεν — S. zu III, 1, 18. Gemeint sind damit die in Phlius befindlichen Bürger. — αὐτῶν — S. zu 2, 10. — ἐν ὀκτῶ μηνσι καὶ ἑναυτῶ — Das Ende der Unternehmung gegen Phlius fällt also in das Jahr 379 v. Chr.

26. τὸν αὐτὸν — νομίζειν — S. zu II, 2, 20. — οὕτως — S. zu III, 2, 9; IV, 7, 5.

27. προκεχωρηκότων — S. zu II, 4, 29. Xenophon faßt nun den Zustand der lakedämonischen Herrschaft nach den bisherigen

Begebenheiten kurz zusammen. — τῶν μηνῶν τὴν ὑποφορὰν — S. zu IV, 7, 2. — ἠρημῶσθαι — indem ihre Bundesgenossenschaft aufgelöst war.

IV. 1. Πολλὰ μὲν — Dem μὲν entspricht γε μὴν; s. zu IV, 2, 17. — ἀμελοῦσι — unbestraft lassen, wie sonst auch περιορᾶν. Das Gegenteil ist μέλειν. Vgl. zu VI, 4, 30. — ὁμόσαντες — S. 1, 32. — ὑπ' αὐτῶν μόνων — von den Unterdrückten für sich allein. αὐτός steht zuweilen zur

ἀδικηθέντων ἐκολάσθησαν, πρῶτον οὐδ' ὑφ' ἐνὸς τῶν πώποτε ἀνθρώπων κρατηθέντες, τοὺς τε τῶν πολιτῶν εἰσαγαγόντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτοὺς καὶ βουλευθέντας Λακεδαιμονίοις δουλεύειν τὴν πόλιν, ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν, τὴν τούτων ἀρχὴν ἐπὶ μόνου τῶν φυγόντων ἤρκεσαν καταλύσαι. ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο διηγῆσομαι.

- 2 Ἦν τις Φυλλίδας, ὃς ἐγραμμάτευε τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάροισι, καὶ τᾶλλα ὑπηρετεῖ, ὡς ἐδόκει, ἄριστα. τούτῳ δ' ἀφιγμένῳ Ἀθήναζε κατὰ πρᾶξιν τινα καὶ πρόσθεν γνώριμος ὢν Μέλων τῶν Ἀθήναζε πεφευγόντων Θηβαίων συγγίγνεται, καὶ διαπυθόμενος μὲν τὴν περὶ Ἀρχίαν τε τὸν πολεμαροχούντα καὶ τὴν περὶ Φίλιππον τυραννίδα, γνοὺς δὲ μισοῦντα αὐτὸν ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ τὰ οἴκοι, πιστὰ δούς καὶ λαβῶν συνέθετο
- 3 ὡς δεῖ ἕκαστα γίνεσθαι. ἐκ δὲ τούτου προσλαβὼν ὁ Μέλων ἕξ τοὺς ἐπιτηδειοτάτους τῶν φευγόντων ξιφίδια ἔχοντας καὶ

Verstärkung vor μόνος. Kyrop. III, 3, 38 ὃ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων εἰκότως ἂν ἡμιτελῆ αὐτὸν νομίζοι. — πρῶτον — müsste für πρότερον gebraucht sein, wie es sich ähnlich Hiero 4, 2 καὶ τούτων πρὶν ἀπάρεσθαι τοῖς θεοῖς τοὺς διακόνοους πρῶτον κελεύουσιν ἀπογεύσασθαι findet, wenn man es nicht lieber mit ἐκολάσθησαν verbinden will: sie, die niemals von irgend jemand überwältigt worden waren, erlitten zum ersten Male eine Züchtigung. — οὐδ' ὑφ' ἐνός = ὑπ' οὐδενός. οὐδεῖς und μηδεῖς werden öfter in ihre Bestandteile zerlegt, indem Präpositionen oder die Partikel ἂν zwischen dieselben treten. Vgl. II, 2, 10 οὐδ' ἐπὶ μᾶ αἰτία. — τῶν πώποτε ἀνθρώπων — Vgl. III, 5, 14 μεγίστους τῶν πώποτε γενέσθαι. Lykurg. geg. Leokr. 134 τῶν πώποτε προδοτῶν. — κρατηθέντες — überwältigt, denn besiegt worden waren die Lakedämonier öfter. — τοὺς εἰσαγαγόντας — καὶ βουλευθέντας — Der Accus. ist gleichsam im voraus als Objekt zum Verbum finitum gesetzt, während dann dafür τὴν τούτων ἀρχὴν eintritt. Vgl. auch zu § 40. — ὡς αὐτοὶ τυραννεῖν — Der Nominativ statt des regelmässigen

Accusativs beim Infinitiv, als ob statt εἰσαγαγόντας ein Relativsatz οἱ εἰσάγοντες stände.

2. τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάροισι — Da nur Archias und Philippos wirklich Polemarchen waren, denn das Leontiades, den Plutarch Agesil. 24 als Polemarchen bezeichnet, nicht zu denselben gehörte, geht aus § 7 hervor, so kann Xenophon mit οἱ περὶ Ἀρχίαν πολεμάροισι nur diese beiden Personen meinen. So sagt auch Plutarch Caesar 31 οἱ περὶ Λέντιον ὑπατεύοντες und Diodor II, 60 τοὺς περὶ τὸν Ἰαμβούλον vom Iambulos und dessen einzigen Begleiter. — πρόσθεν ὢν — S. zu § 29. — τῶν Ἀθήναζε πεφευγόντων — S. 2, 31. — καὶ τὴν περὶ Φίλιππον — Der Artikel ist wiederholt, obgleich die Tyrannis beider eine gemeinschaftliche ist, um das getrennte Mitwirken beider, welches diese eine Tyrannis hervorbrachte, anzudeuten. Vgl. Anab. III, 1, 17 καὶ τοῦ ὁμομητρῶν καὶ τοῦ ὁμοπατρῶν ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἤδη ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν. — αὐτοῦ = ἡ αὐτόν.

3. ἕξ — Nach Plutarch Pelop. 8 und de genio Socr. 2 S. 576^c waren es im ganzen zwölf. — οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀψιαίτατοι — erg. ἀπιόντες ἦλθον.

ἄλλο ὅπλα
ἔπειτα δὲ
ἦλθον, ὡς
ὄναιτατοι
μὲν ἐκείνοι
δ' ἡμέραν
ἐπεμελετο
τῆς ἀρχῆς
αὐτοῖς τ
ἐπὶ ἄλλοι
ποροῦντα
μὲν ἐκεί
τὰς ἐπιφ
στειλάς α
νοὺς μὲν
δ' εἰσέλθ
θεῖν αὐ
οἱ μὲν τ
αἶνον εἰς
τοῦ εἰσόν
δὲ συνθή
οἱ μὲν δ
καρμίστα
πολεμάρο
ἐπὶ τὴν
οἱ παρ
ἐτύγχανε

4. ἐκ
Besorgn
IV, 1, 4
αὐτοῦ. X
πάντα ἐ
kein Fe
sondern
zur Feier
Amtsführ
selben Na
einer g
fährt zu
Plutarch
Lucull. 1
τῶν πολέ
τε καί γε

ἄλλο ὄπλον οὐδέν, ἔρχεται πρῶτον μὲν εἰς τὴν χώραν νυκτός· ἔπειτα δὲ ἡμερεύσαντες ἐν τινι τόπῳ ἐρήμῳ πρὸς τὰς πύλας ἤλθον, ὡς δὴ ἐξ ἀγροῦ ἀπιόντες, ἡνίκαπερ οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀφιαίτατοι. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, διενυκτέρευσαν μὲν ἐκείνην τὴν νύκτα παρὰ Χάρωνί τινι, καὶ τὴν ἐπιούσαν δ' ἡμέραν διημέρευσαν. ὁ μὲν οὖν Φυλλίδας τά τε ἄλλα⁴ ἐπεμελεῖτο τοῖς πολεμάρχοις, ὡς Ἀφροδίσια ἄγουσιν ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς, καὶ δὴ καὶ γυναικας πάλαι ὑπισχνούμενος ἄξιεν αὐτοῖς τὰς σεμνοτάτας καὶ καλλίστας τῶν ἐν Θήβαις τότε ἔφη ἄξιεν. οἱ δέ, ἦσαν γὰρ τοιοῦτοι, μάλα ἠδέως προσεδέχοντο νυκτερεύειν. ἐπεὶ δὲ ἐδείπνησάν τε καὶ συμπροθύμου-⁵ μένου ἐκείνου ταχὺ ἐμεθύσθησαν, πάλαι κελυόντων ἄγειν τὰς ἐταίρας, ἐξελθὼν ἤγαγε τοὺς περὶ Μέλωνα, τρεῖς μὲν στείλας ὡς δεσποίνας, τοὺς δ' ἄλλους ὡς θεραπαινίδας. κἀκεῖ-⁶ νους μὲν εἰσῆγαγεν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πολεμαρχείου, αὐτὸς δ' εἰσελθὼν εἶπε τοῖς περὶ Ἀρχίαν, ὅτι οὐκ ἂν φασιν εἰσελθεῖν αἱ γυναῖκες, εἴ τις τῶν διακόνων ἔνδον ἔσοιτο. ἐνθεν οἱ μὲν ταχὺ ἐκέλευον πάντα ἐξίεναι, ὁ δὲ Φυλλίδας δούς οἶνον εἰς ἑνὸς τῶν διακόνων ἐξέπεμψεν αὐτούς. ἐκ δὲ τούτου εἰσῆγαγε τὰς ἐταίρας δὴ, καὶ ἐκάθιζε παρ' ἐκάστῳ. ἦν δὲ σύνθημα, ἐπεὶ καθίζουσι, παίειν εὐθύς ἀνακαλυψαμένους. οἱ μὲν δὴ οὕτω λέγουσιν αὐτοὺς ἀποθανεῖν, οἱ δὲ καὶ ὡς⁷ κωμαστὰς εἰσελθόντας τοὺς ἀμφὶ Μέλωνα ἀποκτεῖναι τοὺς πολεμάρχους. λαβὼν δὲ ὁ Φυλλίδας τρεῖς αὐτῶν ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν τοῦ Λεοντιάδου οἰκίαν· κόψας δὲ τὴν θύραν εἶπεν, ὅτι παρὰ τῶν πολεμάρχων ἀπαγγεῖλαι τι βούλοιο. ὁ δὲ ἐτύγγανε μὲν χωρὶς κατακείμενος ἔτι μετὰ δεῖπνον καὶ ἡ

4. ἐπεμελεῖτο — machte die Besorgungen. Der Accus. wie IV, 1, 40 τὰ τ' ἄλλα ἐπεμελεῖτο αὐτοῦ. Komment. II, 9, 4 τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμελεῖτο. — Ἀφροδίσια kein Fest zu Ehren der Göttin, sondern ein ausschweifendes Gelage zur Feier der glücklich beendeten Amtsführung, wie es unter demselben Namen die Seelente zur Feier einer glücklich vollbrachten Seefahrt zu halten pflegten. Vgl. Plutarch Vergl. des Kimon und Lucull. I ἤδη λοιπὸν Ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγιῶν ἄγοντα παίξουσιν. — τοιοῦτοι — nämlich,

dass ihnen dieses Anerbieten angenehm war. Vgl. Anab. III, 1, 30.

6. εἰς ἑνὸς — nämlich Haus oder Gemach. So stehen oft die Präpositionen ἐν und εἰς neben einem Genetiv mit Auslassung der zugehörigen Lokalitätsbezeichnung. Vgl. VI, 5, 30. — δὴ — mit ironischem Sinne, um anzudeuten, dass die Bezeichnung als ἐταῖραι nur dem entspricht, was sie zu sein vorgaben. — ἀνακαλυψαμένους — Subjekt zu παίειν.

7. οἱ δὲ καὶ κτέ. — Diese Erzählung giebt Plutarch de genio Socr. 30S. 596^a. — ἐτύγγανε — δεῖπνον

γυνή ἐριουργοῦσα παρεκάθητο. ἐκέλευσε δὲ τὸν Φυλλίδαν πιστὸν νομίζων εἰσιέναι. οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθον, τὸν μὲν ἀποκτείναντες, τὴν δὲ γυναικα φροβήσαντες κατεσιώπησαν. ἐξιόντες δὲ εἶπον τὴν θύραν κεκλεισθαι· εἰ δὲ λήφουτο ἀνεσχημένην, ἠπειλήσαν ἀποκτείνειν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, λαβὼν δύο ὁ Φυλλίδας τῶν ἀνδρῶν ἦλθε πρὸς τὸ ἀναγκαῖον, καὶ εἶπε τῷ εἰργμοφύλακι, ὅτι ἄνδρα ἄγοι παρὰ πολεμάρχων, ὃν εἶρξαι δέοι. ὡς δὲ ἀνέφξε, τοῦτον μὲν εὐθύς ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ δεσμώτας ἔλυσαν. καὶ τούτους μὲν ταχὺ τῶν ἐν τῆς στοᾶς ὄπλων καθελόντες ὄπλισαν καὶ ἀγαγόντες ἐπὶ τὸ Ἀμφείον θέσθαι ἐκέλευον τὰ ὄπλα. ἐκ δὲ τούτου εὐθύς ἐκήρυττον ἐξιέναι πάντας Θηβαίους, ἰππέας τε καὶ ὀπλίτας, ὡς τῶν τυράννων τεθνεώτων. οἱ δὲ πολῖται, ἕως μὲν νῦξ ἦν, ἀπιστοῦντες ἡσυχίαν εἶχον· ἐπεὶ δ' ἡμέρα τ' ἦν καὶ φανερόν ἦν τὸ γεγεννημένον, ταχὺ δὴ καὶ οἱ ὀπλίται καὶ οἱ ἰππεῖς σὺν τοῖς ὄπλοις ἐξεβοήθουν. ἐπεμφαν δ' ἰππέας οἱ κατεληλυθότες καὶ ἐπὶ τοὺς πρὸς τοῖς ὀρίοις Ἀθηναίων δύο τῶν στρατηγῶν. οἱ δ' εἰδότες τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ὃ ἀπεστάλκεσαν* ὁ μέντοι ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀροστής ἐπεὶ ἤσθητο τὸ νυκτερινὸν κήρυγμα, εὐθύς ἐπεμφεν εἰς Πλαταιάς καὶ Θεσπιάς ἐπὶ βοήθειαν. καὶ τοὺς μὲν Πλαταιεὺς αἰσθό-

— Er lag nach der Mahlzeit noch auf dem Ruhebetto, auf welchem die Griechen auch bei der Mahlzeit zu liegen pflegten, und zwar hatte er weiter keine Gesellschaft bei sich (*χωρίς*) als seine Gemahlin. — τὸν — κατεσιώπησαν — Die Verbindung mit μὲν — δὲ ist angewendet, als ob beide Objekte zu dem Verbum finitum κατεσιώπησαν gehörten. — In transitiver Bedeutung steht II, 4, 20 das Medium κατασιωπησάμενος. — κελεῖσθαι — geschlossen zu halten. Das Perfectum steht, um eine Handlung, die alsbald eintreten soll, und den durch dieselbe hervorgebrachten dauernden Zustand zugleich zu bezeichnen. Vgl. VI, 2, 15 ἐκήρυξεν πεπραῖσθαι. VI, 4, 25 παρήγγειλαν συνεσευῖσθαι πάντας. So auch der Imperativ πεποιήσο Kyrop. IV, 2, 7. — ἀποκτείνειν — S. zu I, 6, 14.

8. τὸ ἀναγκαῖον — das Ge-

fängnis, wie § 14. Es scheint dies eine den Böotern eigentümliche Benennung zu sein. — τῶν — ὄπλων — partitiver Genetiv; s. zu IV, 4, 13. Es sind erbeutete Waffen gemeint, die in den öffentlichen Hallen als Siegeszeichen aufgehängt waren. Plutarch de genio Soer. 34 S. 598^d τοῖς δὲ ὄχλοις ὄπλα παρεῖχον αἱ στοᾶὶ πλήρεις οὖσαι παντοδαπῶν λαφύρων.

9. ἐξιέναι — nämlich aus den Häusern. — δύο τῶν στρατηγῶν — Vgl. § 19. In dem folgenden lückenhaften und wohl auch sonst verderbten Satze war vielleicht eine Aufklärung darüber gegeben, wie es kam, das zwei athenische Strategen mit einer Heeresabteilung an der Grenze standen. Die Erzählung bei Diodor XV, 25f. von der Beteiligung der Athener weicht wesentlich von Xenophons Angaben ab.

10. Πλαταιάς — S. zu § 14.

μενο πρ
ἀπέκτειναν
πρόβατες
προσέβη
ἀκροπόλει
ἀπίσαν
τοῖς πρῶ
ἀπίσαν
δοῖται.
καὶ ὄπου
τα, ὄπου
ἀπέκτειναν
τῶν ὀρίων
μέντοι Θη
ῖσαν, λαβ
ἔπει
μοστὴν τὸ
τὴν βοήθ
Θηβαίους
ἐφ' ἡμέρ
ἀνάγκη

11. ὁ δὲ
von ἔργον
dafs sie in
greifenden
— ἀναβ
ἀκροπόλει
für die an
zuerst ers
τῶν — ὁ
Vorder
Kyrop. I

12. ἐξ
aus dem
zen. V
ἐχθροῖσι
tanische
der the
rannen
Tode d
Burg ge
πρωστ
wegge
οἱ στρα
ἐκτίθει

μενοι προσιόντας οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἀπαντήσαντες ἀπέκτειναν αὐτῶν πλεον ἢ εἴκοσιν· ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ταῦτα πράξαντες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῶν ὀρίων ἤδη παρήσαν, προσέβαλον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἐν τῇ 11 ἀκροπόλει ὀλίγοι ὄντες, τὴν τε προθυμίαν τῶν προσιόντων ἀπάντων ἐώρων, καὶ τῶν κηρυγμάτων μεγάλων γιγνομένων τοῖς πρώτοις ἀναβᾶσιν, ἐκ τούτων φοβηθέντες εἶπον, ὅτι ἀπλοῖεν ἄν, εἰ σφίσιν ἀσφάλειαν μετὰ τῶν ὀπλων ἀπιούσι δίδοιεν. οἱ δὲ ἄσμενοί τε ἔδοσαν ἃ ἤτουν καὶ σπεισάμενοι καὶ ὄρκους ὀμόσαντες ἐπὶ τούτοις ἐξέπεμπον. ἐξιόντων μὲν-12 τοι, ὅσους ἐπέγνωσαν τῶν ἐχθρῶν ὄντας, συλλαμβάνοντες ἀπέκτειναν. ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ὑπὸ Ἀθηναίων τῶν ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐπιβοηθησάντων ἐξεκλάπησαν καὶ διεσώθησαν. οἱ μὲντοι Θηβαῖοι καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἀποθανόντων, ὅσοις ἦσαν, λαβόντες ἀπέσφαξαν.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπύθοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν ἀρ-13 μοστὴν τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν ἀκρόπολιν καὶ οὐκ ἀναμειλνῆντα τὴν βοήθειαν ἀπέκτειναν, φρουρὰν δὲ φαίνουσιν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους. καὶ Ἀργεσίλαος μὲν λέγων, ὅτι ὑπὲρ τετραράκοντα ἀπ' ἠβῆς εἶη, καὶ ὥσπερ τοῖς ἄλλοις τοῖς τηλικούτοις οὐκέτι ἀνάγκη εἶη τῆς ἑαυτῶν ἕξω στρατεύεσθαι, οὕτω δὴ καὶ βα-

11. ὀλίγοι ὄντες — abhängig von ἔγνωσαν: als sie wahrnahmen, daß sie im Verhältnis zu den Angreifenden zu gering an Zahl waren. — ἀναβᾶσιν — nämlich εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Man hatte große Preise für die ausgesetzt, welche die Burg zuerst ersteigen würden. — ἐκ τούτων — die einzelnen Glieder des Vordersatzes zusammenfassend. Vgl. Kyrop. III, 3, 9.

12. ἐξιόντων — Das Subjekt ist aus dem Vorhergehenden zu ergänzen. Vgl. zu I, 1, 26. — τῶν ἐχθρῶν — die nicht zu der spartanischen Besatzung, sondern zu der thebanischen Partei der Tyrannen gehörten und nach dem Tode der letzteren sich auf die Burg geflüchtet hatten. — ἐξεκλάπησαν — wurden heimlich weggebracht. Anab. IV, 1, 14 οἱ στρατηγοὶ ἀφροῦντο, οἱ δ' ἐπέιθοντο, πλὴν εἰ τις τι ἐκλεψεν.

Thukyd. VII, 85 τὸ μὲν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος εἰς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλιπὲν πολὺ. Plutarch Nikias 27 πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Vgl. auch ebend. 29. Perikl. 25. Thukyd. I, 115, 5.

13. τὸν μὲν ἀρμοστὴν — ἀπέκτειναν — Nach Plutarch Pelop. 13 und Diodor XV, 27 wären von den drei spartanischen Befehlshabern in der Kadmeia (Plutarch nennt sie ἀρμοσταί, Diodor ἡγεμόνες) zwei zum Tode verurteilt, einer mit einer hohen Geldstrafe belegt worden. — ὑπὲρ τετραράκοντα — S. zu II, 4, 32 u. III, 4, 23. — τῆς ἑαυτῶν — ihrer Heimat. — εἰ εἰδῶς — παρέχοι — Schon bei der Unternehmung gegen Phlius war ihm von vielen Spartanern derselbe Vorwurf gemacht worden. S. 3, 16. — εἶλα — τούτων — d. h. er nahm auch

Es scheint
entföliche
τῶν —
Genetiv; s.
erbeutete
den öffent-
reichen auf-
de genio
δὲ ὄχλοις
πλήρεις
ῶρων.
aus den
στρατηγῶν
folgenden
auch sonst
leicht eine
eben, wie es
e Strategen
ng an der
ählung bei
der Betei-
ht wesent-
gaben ab-
zu § 14.

- σιλεῦσι τὸν αὐτὸν νόμον ὄντα ἀπεδείκνυε. κἀκείνος μὲν δὴ λέγων ταῦτα οὐκ ἐστρατεύετο. οὐ μέντοι τούτου γε ἕνεκεν κατέμεινε, ἀλλ' εὖ εἰδώς, ὅτι εἰ στρατηγίῃ, λέξοιεν οἱ πολῖται, ὡς Ἀγησίλαος, ὅπως βοηθήσειε τοῖς τυράννοις, πράγματα τῇ πόλει παρέχοι. εἶα οὖν αὐτοὺς βουλευέσθαι ὁποῖόν τι
- 14 βούλουντο περὶ τούτων. οἱ δ' ἔφοροι διδασκόμενοι ὑπὸ τῶν μετὰ τὰς ἐν Θήβαις σφαγὰς ἐκπεπτωκότων Κλεόμβροτον ἐκπέμπουσι, πρῶτον τότε ἡγούμενον, μάλα χειμῶνος ὄντος. τὴν μὲν οὖν δι' Ἐλευθερῶν ὁδὸν Χαβρίας ἔχων Ἀθηναίων πελταστὰς ἐφύλαττεν· ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀνέβαινε κατὰ τὴν εἰς Πλαταιὰς φέρουσαν. προϊόντες δὲ οἱ πελτασταὶ περιτυγχάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ φυλάττουσι τοῖς ἐκ τοῦ ἀναγκαίου λελυμένοις, ὡς περὶ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα οὔσι. καὶ τούτους μὲν ἅπαντας, εἰ μὴ τις ἐξέφυγεν, οἱ πελτασταὶ ἀπέκτειναν· αὐτὸς δὲ κατέβαινε πρὸς τὰς Πλαταιὰς, ἔτι φιλίας οὔσας.
- 15 ἐπεὶ δὲ εἰς Θεσπιάς ἀφίκετο, ἐκεῖθεν ὀρηθεὶς εἰς Κυνὸς κεφαλὰς οὔσας Θηβαίων ἐστρατοπεδεύσατο. μείνας δὲ ἐκεῖ περὶ ἑκκαίδεκα ἡμέρας ἀπεχώρησε πάλιν εἰς Θεσπιάς. κἀκεῖ μὲν ἀρροστὴν κατέλιπε Σφοδρίαν καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων τὸ τρίτον μέρος ἐκάστων· παρέδωκε δὲ αὐτῷ καὶ χρήματα, ὅσα ἐτύγχανεν οἰκοθεῖν ἔχων, καὶ ἐκέλευσε ξενικὸν προσμ-
- 16 σθοῦσθαι. καὶ ὁ μὲν Σφοδρίας ταῦτ' ἔπραττεν. ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀπῆγεν ἐπ' οἶκον τὴν διὰ Κρεύσιος τοὺς μεθ' ἐαυτοῦ στρατιώτας καὶ μάλα ἀποροῦντας πότερὰ ποτε πόλεμος πρὸς Θηβαίους ἢ εἰρήνη εἴη· ἦγαγε μὲν γὰρ εἰς τὴν τῶν Θηβαίων τὸ στρατεύμα, ἀπῆλθε δὲ ὡς ἐδύνατο ἐλάχιστα κα-

an den weiteren Beratungen keinen Teil.

14. Κλεόμβροτον — den Bruder und Nachfolger des verstorbenen Königs Agesipolis. — μάλα χειμῶνος ὄντος — im Anfange des Jahres 378 v. Chr. Über das Adverb. beim Substantiv s. zu II, 4, 2. — τοῖς λελυμένοις — S. § 8. — ὡς περὶ — S. zu 2, 40. — Πλαταιὰς — οὔσας — Plataeae 427 v. Chr. von den Spartanern zerstört (Thukyd. III, 68) wurde nach dem Antalkidischen Frieden von denselben wiederhergestellt (Pausan. IX, 1, 4) und die Platäer, welche in Athen Auf-

nahme gefunden hatten, dort wieder angesiedelt. Seit der Zeit war Plataeae ganz von den Spartanern abhängig geworden. Vgl. Isokr. Plataik. 12 ff.

15. Κυνὸς κεφαλαί — ein böotischer Flecken in der Nähe von Theben. — ἀπὸ τῶν συμμάχων — Die Präposition ἀπὸ zur Bezeichnung der Menge oder des Ganzen, wovon ein Teil genommen ist. 1, 11 ἀπὸ τῶν πληρωμάτων — ἐκήρυξε βοηθεῖν ὅσοι ἐλεύθεροι εἴεν.

16. καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. — ποτε — zur Verstärkung des Fragewortes πότερα: ob denn.

κοινησά
ὄν καὶ οὐ
μὲν γὰρ
αὐτοῦ
δαίτατων
αυτοῦ,
δαίτατων
πορευθεῖ
πλήσαντι
ἐν Ἀπο
θόντες ἐκ
ἀπῆσαν
Οἱ μ
ῶν κ
παριόντες
βαλλόν,
συνησ
ἐπὶ αὐτῶ
ὑπέμεινε
Οἱ αὐτοῖ
ἠγάνη
ῶν, χ
τικὴν,
μονίους,
Παρωαῖ

17. σπ
λόντων
desse
wird.
τοῦτο
λότων
zu 3,
ῶρος —
— αὐτῶ
Gepäc
18. σ
auch be
Acharn
19. π
wie bis
kidische
welchen

κουργήσας. ἀπιόντι γε μὴν ἄνεμος αὐτῷ ἐξαίσιος ἐπεγένετο, 17
ὄν καὶ οἰωνίζοντό τινες σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων. πολλὰ
μὲν γὰρ καὶ ἄλλα βίαια ἐποίησεν, ἀτὰρ καὶ ὑπερβάλλουτος
αὐτοῦ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκ τῆς Κρεύσιος τὸ καθῆκον ἐπὶ
θάλατταν ὄρος πολλοὺς μὲν ὄνους κατεκρήμνισεν αὐτοῖς
σκεύεσι, πάμπολλα δὲ ὄπλα ἀφαρπασθέντα ἐξέπνευσεν εἰς τὴν
θάλατταν. τέλος δὲ πολλοὶ οὐ δυνάμενοι σὺν τοῖς ὄπλοις 18
πορεύεσθαι, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ἄκρον κατέλιπον λίθων ἐμ-
πλήσαντες ὑπτίας τὰς ἀσπίδας, καὶ τότε μὲν τῆς Μεγαρικῆς
ἐν Αἰγοσθένεσι ἐδείπνησαν ὡς ἐδύνατο· τῇ δ' ὑστεραῖα ἐλ-
θόντες ἐκομίσαντο τὰ ὄπλα, καὶ ἐκ τούτου οἴκαδε ἦδη ἕκαστοι
ἀπήεσαν· ἀφῆκε γὰρ αὐτοὺς ὁ Κλεόμβροτος.

Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι ὀρώντες τὴν τῶν Λακεδαιμονίων 19
ῥώμην καὶ ὅτι πόλεμος ἐν Κορίνθῳ οὐκέτι ἦν, ἀλλ' ἦδη
παριόντες τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰς Θήβας ἐνέ-
βαλλον, οὕτως ἐφοβοῦντο ὥστε καὶ τὸ δύο στρατηγῶ, ᾧ
συνηπιστάσθην τὴν τοῦ Μέλωνος ἐπὶ τοὺς περὶ Λεοντιάδην
ἐπανάστασιν, κρίναντες τὸν μὲν ἀπέκτειναν, τὸν δέ, ἐπεὶ οὐχ
ὑπέμεινεν, ἐφυγάδευσαν.

Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι, εἰ μηδένες ἄλλοι 20
ἢ αὐτοὶ πολεμήσοιεν τοῖς Λακεδαιμονίοις, τοιούτῳ ἐυρίσκουσι
μηχάνημα. πείθουσι τὸν ἐν ταῖς Θεσπιαῖς ἀρμοστήν Σφο-
δρίαν, χρήματα δόντες, ὡς ὑπαυτεύετο, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀτ-
τικὴν, ἵν' ἐκπολεμήσειε τοὺς Ἀθηναίους πρὸς τοὺς Λακεδαι-
μονίους. κάκεινος πειθόμενος αὐτοῖς, προσποιησάμενος τὸν
Πειραιᾶ καταλήψεσθαι, ὅτι δὴ ἀπύλωτος ἦν, ἤγειν ἐκ τῶν

17. σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων — ein Vorzeichen dessen geben, was geschehen wird. Arrian Anab. VII, 22, 3 τοῦτό τε οὖν αὐτῷ πρὸ τῶν μελλόντων σημῆναι. — ἀτὰρ — S. zu 3, 7. — τὸ καθῆκον — ὄρος — ein Ausläufer des Kithäron. — αὐτοῖς σκεύεσι — samt dem Gepäck. S. zu I, 2, 12.

18. ὑπτίας — von Schilden auch bei Thukyd. VII, 82. Aristoph. Acharn. 583. Lysist. 185.

19. πόλεμος ἐν Κορίνθῳ — wie bis zum Abschluss des Antalkidischen Friedens, ein Krieg, durch welchen die Lakedämonier ge-

hindert waren, über die Grenzen des Peloponnes hinaus zu gehen. — τὸ δύο στρατηγῶ — Vgl. § 9.

20. εἰ μηδένες κτέ. — es möchte niemand anders als sie die Lakedämonier bekämpfen. Die Verba der Furcht haben zuweilen εἰ und εἰ μὴ statt μὴ und μὴ οὐ nach sich. Kyrop. VI, 1, 17 ὁ δὲ ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἐαυτῶν φρουρῆν. — ἐκπολεμήσειε — verfeindete, statt ἐκπολεμώσειε. Die überlieferte Form ist durch das Zeugnis des Harpokration gesichert. Vgl. Thu-

dort wie-
er Zeit war
Spartanern
Vgl. Isokr.

αι — ein
der Nähe
τῶν συμ-
position ἀπὸ
Menge oder
in Teil ge-
τῶν πληρω-
ηθεῖν ὅσοι

zu II, 4, 2.
ärkung des
ob denn.

Θεσπιῶν πρῶτῃ δειπνήσαντας τοὺς στρατιῶτας, φάσκων πρὸ
 21 ἡμέρας κατανύσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Θριᾶσι δ' αὐτῷ ἡμέρα
 ἐπεγένετο, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐποίησεν ὥστε λαθεῖν, ἀλλ'
 ἐπεὶ ἀπετράπετο, βοσκήματα διήρπασε καὶ οἰκίας ἐπόρθησε.
 τῶν δὲ ἐντυχόντων τινὲς τῆς νυκτὸς φεύγοντες εἰς τὸ ἄστυ
 ἀπήγγελλον τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι στρατεύμα πάμπολυ προσίοι.
 οἱ μὲν δὴ ταχὺ ὀπλισάμενοι καὶ ἱππεῖς καὶ ὀπλίται ἐν φυ-
 22 λακῇ τῆς πόλεως ἦσαν. τῶν δὲ Λακεδαιμονίων καὶ πρέσβεις
 ἐτύγχανον Ἀθήνησιν ὄντες παρὰ Καλλιᾶ τῷ προξένῳ Ἐτυ-
 μοκλῆς τε καὶ Ἀριστόλοχος καὶ Ὁκυλλος· οὓς οἱ Ἀθηναῖοι,
 ἐπεὶ τὸ πρᾶγμα ἠγγέλθη, συλλαβόντες ἐφύλαττον, ὡς καὶ
 τούτους συνεπιβουλεύοντας. οἱ δὲ ἐκπεπληγμένοι τε ἦσαν τῷ
 πράγματι καὶ ἀπελογοῦντο ὡς οὐκ ἂν ποτε οὕτω μωροὶ ἦσαν
 ὡς, εἰ ἤδεσαν καταλαμβανόμενον τὸν Πειραιᾶ, ἐν τῷ ἄστυ
 ἂν ὑποχειρίους αὐτοὺς παρεῖχον, καὶ ταῦτα παρὰ τῷ προ-
 23 ξένῳ, οὗ τάχιστ' ἂν εὐρέθησαν. ἔτι δ' ἔλεγον, ὡς εὐδηλον
 καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἔσοιτο, ὅτι οὐδ' ἡ πόλις τῶν Λακεδαιμο-
 νίων ταῦτα συνήδει. Σφοδρίαν γὰρ εὖ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι
 ἀπολωλότα πεύσονται ὑπὸ τῆς πόλεως. κἀκεῖνοι μὲν κριθέν-
 24 τες μηδὲν συνειδέναί ἀφείθησαν. οἱ δ' ἔφοροι ἀνεκάλεσάν
 τε τὸν Σφοδρίαν καὶ ὑπῆγον θανάτου. ἐκεῖνος μέντοι φο-
 βούμενος οὐχ ὑπήκουσεν· ὁμως δὲ καίπερ οὐχ ὑπακούων εἰς
 τὴν κρίσιν ἀπέφυγε. καὶ πολλοῖς ἔδοξεν αὕτη δὴ ἀδικώ-

kyd. VIII, 57, 1. — ἀπύλωτος — Die von Konon erneuerte Befestigung war demnach auf der Landseite unvollendet geblieben. — κατανύσειν — mit Ergänzung von τὴν ὁδόν, welches sich § 49 hinzugefügt findet, so viel als: dahin gelangen. In derselben Bedeutung VII, 1, 15; διανύτειν Diodor XVI, 68; περαίνειν VI, 2, 30; ἀνύτειν und τελειν Thukyd. II, 97 und IV, 78; διατελεῖν Anab. I, 5, 7. Herod. VI, 139 n. 140.

21. Θριᾶσι — Lokativform wie Ἀθήνησι, Πλαταιᾶσι. Thria ist ein attischer Demos unweit Eleusis. — ὥστε λαθεῖν — S. zu VI, 5, 4. — ἐν φυλακῇ τῆς πόλεως ἦσαν — sie bewachten die Stadt. Vgl. Kyneg. 6, 12 τὸν μὲν ἀρκυσσῶρον εἶναι ἐν φυλακῇ.

22. ὡς — παρεῖχον = ὥστε.

S. zu IV, 1, 33. — καὶ ταῦτα — und zwar. Man pflegt mit diesen Worten, die den Inhalt des vorausgehenden Satzes noch einmal andeuten, meistens eine Participialkonstruktion anzuknüpfen. Anab. II, 4, 15 Μέγωνα δὲ οὐκ ἐξήτει καὶ ταῦτα παρ' Ἀριαίου ἄν. Vgl. I, 4, 12.

23. Verbinde εὖ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι πεύσονται Σφοδρίαν ἀπολωλότα.

24. ὑπῆγον θανάτου — S. zu I, 3, 19. — εἰς τὴν κρίσιν — wegen des aus ὑπακούειν zu nehmenden Begriffes: sich stellen. Ähnliche Ausdrucksweise auch bei Verben des Befehlens; s. zu II, 3, 20. — ἀπέφυγε — wurde freigesprochen. — τοῦτο — folgendes. Vgl. zu II, 3, 53.

τατα ἐν
 αἰών.
 Ἦν
 ἔσαν
 μάλιστα
 ὁ ἄγγελος
 φοῦντες
 Ἀθηναίους
 μέσου δι
 Σφοδρίαν
 ὡσαύτω
 ἐμοὶ εἰς
 εἰθεῖν π
 παρὸς
 νημον κ
 ἀπεκρίθη
 παρὸ ο
 πρᾶξι
 ὁμοῦ δ'
 ταῦτά ο
 τὸν οἰκ
 λαττε μ
 ξιόντα,
 τους δι
 καὶ τῶ
 25. ἡ
 παίδων
 aus dem H
 — ἀπολ
 ware
 spreche
 συμβα
 ἀποστα
 Genetiv
 Adjektiv
 ἀναχαρο
 πάντων
 — τοῦ
 zu der de
 nach Pla
 dras ἐκ
 ἰάων. V
 τὸν δια

τατα ἐν Λακεδαιμόνι ἢ δίκη κριθῆναι. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ αἴτιον.

Ἦν υἱὸς τῷ Σφοδρίᾳ, Κλεώνυμος ὄνομα, ἡλικίαν τε 25 ἔχων τὴν ἄρτι ἐκ παιδῶν καὶ ἅμα κάλλιστός τε καὶ εὐδοκίματάτος τῶν ἡλικίων. τούτου δὲ ἐρῶν ἐτύγχανεν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησιλάου. οἱ μὲν οὖν τοῦ Κλεομβρότου φίλοι, ἅτε ἐταῖροι ὄντες τῷ Σφοδρίᾳ, ἀπολυτικῶς αὐτοῦ εἶχον, τὸν δὲ γε Ἀγησίλαον καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους ἐφοβοῦντο, καὶ τοὺς διὰ μέσου δέ· δεινὰ γὰρ ἐδόκει πεποιηκέναι. ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν 26 Σφοδρίας εἶπε πρὸς τὸν Κλεώνυμον· Ἐξέστί σοι, ὦ υἱέ, σῶσαι τὸν πατέρα, δεηθέντι Ἀρχίδαμου εὐμενεῖ Ἀγησίλαον ἐμοὶ εἰς τὴν κρίσιν παρασχεῖν. ὁ δὲ ἀκούσας ἐτόλμησεν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον καὶ εἶδετο σωτῆρα αὐτῷ τοῦ πατρὸς γενέσθαι. ὁ μὲντοι Ἀρχίδαμος ἰδὼν μὲν τὸν Κλεώ- 27 νυμον κλάοντα συνεδάκρυε παρεστηκῶς· ἀκούσας δὲ δεομένου ἀπεκρίνατο· Ἀλλ', ὦ Κλεώνυμε, ἴσθι μὲν, ὅτι ἐγὼ τῷ ἐμῷ πατρὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν δύναμαι, ἀλλὰ κἄν τι βούλωμαι διαπράξασθαι ἐν τῇ πόλει, πάντων μᾶλλον ἢ τοῦ πατρὸς δέομαι· ὅμως δ', ἐπεὶ σὺ κελεύεις, νόμιζε πᾶσάν με προθυμίαν ἔχειν ταῦτά σοιπραχθῆναι. καὶ τότε μὲν δὴ ἐκ τοῦ φιλιτίου εἰς 28 τὸν οἶκον ἐλθὼν ἀνεπαύετο· τοῦ δ' ὄρθρου ἀναστὰς ἐφύλαττε μὴ λάθοι αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐξελθών. ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν ἐξιόντα, πρῶτον μὲν, εἴ τις τῶν πολιτῶν παρῆν, παρίει τούτους διαλέγεσθαι αὐτῷ, ἔπειτα δ', εἴ τις ξένος, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν θεραπεπόντων τῷ δεομένῳ παρεχώρει. τέλος δ', ἐπεὶ

25. ἡλικίαν — τὴν ἄρτι ἐκ παιδῶν — das Alter, wo er eben aus den Knabenjahren getreten war. — ἀπολυτικῶς αὐτοῦ εἶχον — waren geneigt ihn frei zu sprechen. Vgl. Plutarch Cicero 30 συμβατικῶς ἔχειν. Pelopid. 15 ἀποστατικῶς ἔχειν. Der objektive Genetiv steht regelmässig nach den Adjektiven auf ἰκός. VII, 1, 18 ἀναχωροῦντες δὲ ἐκεῖθεν μάλα πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἐναντίων. — τοὺς διὰ μέσου — die weder zu der Partei des Sphodrias, noch zu der des Agesilaos gehörten; denn nach Plutarch. Ages. 25 war Sphodrias ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησιλάου. Vgl. Thukyd. VIII, 75 ὑπὸ τῶν διὰ μέσου κωλυθέντες.

27. πᾶσάν με προθυμίαν ἔχειν — dass ich mich auf jede Weise bemühen werde. Platon Protag. S. 327^b εἰ πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν ἔχομεν ἀλλήλους διδάσκουσιν.

28. φιλιτίον — Der Ort, wo die gemeinschaftlichen Mahlzeiten der Spartaner gehalten wurden. De republ. Laced. 3, 5. Auch die Mahlzeiten selbst wurden so genannt. Plutarch Lykurg. 12. — πρῶτον μὲν — Aus dem folgenden geht hervor, dass er, was Xenophon nicht ausdrücklich sagt, dem Vater auf Schritt und Tritt folgte. — παρίει — synonym dem folgenden παρεχώρει: er liefs ihnen den Vortritt.

ταῦτα — mit diesen des voraufeinmal an- Participialen. Anab. ἐξήτει καὶ ἄλλοι. Vgl. I, 1, 1, 1, 3, 53.

ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα ἀπιῶν ὁ Ἀγησίλαος εἰσῆλθεν οἰκαδε, ἀπιῶν
 ᾧχετο οὐδὲ προσελθῶν. καὶ τῇ ὑστεραίᾳ δὲ ταῦτά ταῦτα
 29 ἐποίησεν. ὁ δ' Ἀγησίλαος ὑπώπτευε μὲν ὧν ἔνεκεν ἐφοίτα,
 οὐδὲν μέντοι ἠρώτα, ἀλλ' εἶα αὐτόν. ὁ δ' αὖ Ἀρχίδαμος
 ἐπεθύμει μὲν, ὥσπερ εἰκός, ὄραῖν τὸν Κλεώννυμον· ὅπως μὲν-
 τοι ἔλθοι πρὸς αὐτὸν μὴ διειλεγμένος τῷ πατρὶ περὶ ὧν ἐκεῖ-
 νος ἐδεήθη οὐκ εἶχεν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Σφοδρίαν οὐχ ὄρω-
 ντες τὸν Ἀρχίδαμον ἰόντα, πρόσθεν δὲ θαμίζοντα, ἐν παντὶ
 30 ἦσαν, μὴ λειοδορημένος ὑπ' Ἀγησιλάου εἶη, τέλος μέντοι ὁ
 Ἀρχίδαμος ἐτόλμησε προσελθεῖν καὶ εἰπεῖν· ὦ πάτερ, Κλεώ-
 ννυμός με κελεύει σου δεηθῆναι σῶσαι οἱ τὸν πατέρα· καὶ
 ἐγὼ ταῦτά σου δέομαι, εἰ δυνατόν. ὁ δ' ἀπεκρίνατο· Ἀλλὰ
 σοὶ μὲν ἐγῶγε συγγνώμην ἔχω· αὐτὸς μέντοι ὅπως ἂν συγ-
 γνώμης τύχοιμι παρὰ τῆς πόλεως ἄνδρα μὴ καταγινώσκων
 31 ἀδικεῖν οἷς ἐχρηματίσατο ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως οὐχ ὄρω. ὁ
 δὲ τότε μὲν πρὸς ταῦτα οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἠτήθη εἰς τοῦ δικαίου
 ἀπῆλθεν. ὕστερον δὲ ἢ αὐτὸς νοήσας ἢ διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ
 εἶπεν ἐλθῶν· Ἀλλ' ὅτι μὲν, ὦ πάτερ, εἰ μὴδὲν ἠδίκηει Σφο-
 δρίας, ἀπέλυσας ἂν αὐτὸν οἶδα· νῦν δέ, εἰ ἠδίκημέ τι, ἡμῶν
 ἔνεκα συγγνώμης ὑπὸ σοῦ τυχέτω. ὁ δὲ εἶπεν· Οὐκοῦν ἂν
 μέλλη καλὰ ταῦθ' ἡμῖν εἶναι, οὕτως ἔσται. ὁ μὲν δὴ ταῦτα

29. ἰόντα — S. zu IV, 8, 5. —
 πρόσθεν θαμίζοντα — Das
 Particip. Praesentis, welches an
 und für sich nur die Dauer der
 Handlung ohne Zeitbestimmung
 bezeichnet, erhält durch den Zusatz
 von πρόσθεν oder πρότερον die
 Beziehung auf die Vergangenheit
 und dadurch nur scheinbar den
 Begriff der vollendeten Handlung.
 Vgl. § 45; VII, 4, 6 κρατουμένους
 πρόσθεν. Komment. III, 5, 4 οἱ
 πρόσθεν τοιμῶντες. Thukyd. I, 42
 τῆς ὑπαρχούσης πρότερον ὑποψίας.
 — ἐν παντὶ ἦσαν — waren in
 höchster Besorgnis. VI, 1, 12
 εἰς πᾶν ἐρίκετο. Platon Gastm.
 S. 194^a εὐ καὶ μάλ' ἂν φοβοῖο καὶ
 ἐν παντὶ εἶης. Auch in der Be-
 deutung: in der äußersten Gef-
 ahr sein. Demosth. geg. Konon
 13 εἰς πᾶν ἐλθῶν διὰ τὴν ὕβριν
 καὶ τὴν ἀσέλγειαν τὴν τοῦτων.
 Es ist wohl dabei ein Genetiv zu

denken, wie Herod. VII, 118 εἰς
 πᾶν κακοῦ ἀπίκατο. Thukyd. VII,
 55 οἱ Ἀθηναῖοι ἐν παντὶ δὴ
 ἀθνητίας ἦσαν. Pausan. VII, 12, 3
 ἀφικνεῖτο εἰς πᾶν ὁ Μεναλκίδας
 κινδύνον zur genaueren Bestimmung
 gesetzt ist.

30. ἄνδρα — Dem Accus. cum
 Inf. bei καταγινώσκων entsprechend
 die passive Konstruktion I, 7, 20.
 Vgl. auch I, 7, 33. — ἀδικεῖν
 οἷς ἐχρηματίσατο = ἀδικεῖν
 τούτοις οἷς: dafs er darin ein Un-
 recht begangen hat, worin er zum
 Nachteil des Staates für sich Vor-
 teile suchte.

31. ἠτήθη εἰς τοῦ δικαίου —
 nichts gegen die Gerechtig-
 keit einzuwenden im stande.
 S. zu 2, 5. — ἠδίκηει — mit Plus-
 quamperfektbedeutung. S. zu I, 7, 20.
 — ὑπὸ σοῦ — Kyrop. I, 6, 10 ὑπ'
 ἄλλων αἰδοῦς τεύξῃ. Komment.
 IV, 8, 10 ἐπιμελείας τεύξομαι ὑπ'

ἀκούσας μάλα δύσελπις ἂν ἀπήει. τῶν δὲ τοῦ Σφοδρίου 32
φίλων τις διαλεγόμενος Ἐτυμοκλεῖ εἶπεν, Ὑμεῖς μὲν, οἶμαι,
ἔφη, πάντες οἱ Ἀγησίλαου φίλοι ἀποκτενεῖτε τὸν Σφοδρίαν.
καὶ ὁ Ἐτυμοκλῆς, Μὰ Δία οὐκ ἄρα ταῦτ', ἔφη, ποιήσομεν
Ἀγησίλαῳ, ἐπεὶ ἐκεῖνός γε πρὸς πάντας ὅσοις διέλειπται ταῦτά
λέγει, μὴ ἀδικεῖν μὲν Σφοδρίαν ἀδύνατον εἶναι· ὅστις μὲν-
τοι παῖς τε ἂν καὶ παιδίσκος καὶ ἡβῶν πάντα τὰ καλὰ ποιῶν
διετέλεσε, χαλεπὸν εἶναι τοιοῦτον ἄνδρα ἀποκτιννύναι· τὴν
γὰρ Σπάρτην τοιούτων δεῖσθαι στρατιωτῶν. ὁ οὖν ἀκούσας 33
ταῦτα ἀπήγγειλε τῷ Κλεωνύμῳ. ὁ δ' ἤσθεῖς, εὐθύς ἔλθων
πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον εἶπεν· Ὅτι μὲν ἡμῶν ἐπιμελῆ ἤδη ἴσμεν·
εὖ δ' ἐπίστω, Ἀρχίδαμε, ὅτι καὶ ἡμεῖς πειρασόμεθα ἐπιμε-
λεῖσθαι ὡς μήποτε σὺ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ φιλίᾳ αἰσχυνθῆς. καὶ
οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ καὶ ζῶν ἅπαντ' ἐποίησε ὅσα καλὰ ἐν τῇ
Σπάρτῃ, καὶ ἐν Λεύκτροις πρὸ τοῦ βασιλέως μαχόμενος σὺν
Δείνωνι τῷ πολεμάρχῳ τρεῖς πεσὼν προῶτος τῶν πολιτῶν ἐν
μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπέθανε. καὶ ἠγίασε μὲν εἰς τὰ ἔσχατα
Ἀρχίδαμον, ὡς δ' ὑπέσχετο, οὐ κατήσχυεν, ἀλλὰ μᾶλλον
ἐκόσμησε. τοιοῦτῳ μὲν δὴ τρόπῳ Σφοδρίας ἀπέφυγε.

Τῶν μὲντοι Ἀθηναίων οἱ βοιωτιάζοντες ἐδίδασκον τὸν 34
δῆμον ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὅπως τιμωρήσαντο, ἀλλὰ
καὶ ἐπανέσειαν τὸν Σφοδρίαν, ὅτι ἐπεβούλευσε ταῖς Ἀθή-
ναις. καὶ ἐκ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐπύλωσάν τε τὸν Πειραιᾶ,
ναῦς τε ἐναυπηγοῦντο, τοῖς τε Βοιωτοῖς πάσῃ προθυμίᾳ
ἐβοήθουν. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι φρουράν τε ἔφηναν ἐπὶ 35
τοὺς Θηβαίους, καὶ τὸν Ἀγησίλαον νομίσαντες φρονιμώτερον
ἂν σφίσι τοῦ Κλεομβρότου ἠγείσθαι ἐδέοντο αὐτοῦ ἄγειν
τὴν στρατιάν. ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι οὐδὲν ἂν ὁ τῇ πόλει δοκοίη

ἀνθρώπων. Kyneg. 1, 11 τσαυτῆς
ἔνχε τιμωρίας ὑπὸ θεῶν.

32. Ἐτυμοκλεῖ — S. § 22. —
τὰ καλὰ — S. zu 3, 9.

33. ἐν Λεύκτροις — S. VI, 4,
14. — τρεῖς πεσὼν — Plutarch
Ages. 28 ἐν οἷς καὶ Κλεωνύμῳ φασὶ
τὸν Σφοδρίαν τὸν καλὸν τρεῖς
πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ
τσαυτάνης ἔξαναστάντα καὶ μαχό-
μενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.
— εἰς τὰ ἔσχατα — aufs
äußerste, außerordentlich.

De republ. Laced. 1, 2 τοῦτον καὶ
θανυμάζω καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μάλα
σοφὸν ἠγοῦμαι.

34. οὐχ ὅπως — S. zu II, 4, 14.
— καὶ ἐκ τούτου — Von dieser
Zeit an beginnt die Bildung einer
neuen athenischen Bundesgenossen-
schaft, welcher die Thebaner gleich
in der ersten Zeit beitraten. Diodor
XV, 28 ff.

35. σφίσι — S. zu IV, 2, 9. —
ὅτι — ἀντειπεῖν — Über ὅτι
beim Infinitiv s. zu II, 2, 2.

- 36 ἀντειπεῖν παρεσκευάζετο εἰς τὴν ἔξοδον. γιγνώσκων δ', ὅτι εἰ μὴ τις προκαταλήψοιτο τὸν Κιθαιρῶνα, οὐ ῥάδιον ἔσται εἰς τὰς Θήβας ἐμβαλεῖν, μαθὼν πολεμοῦντας τοὺς Κλειτορίους τοῖς Ὀρχομενίοις καὶ ξενικὸν τρέφοντας, ἐκoinολογήσατο
- 37 αὐτοῖς, ὅπως γένοιτο τὸ ξενικὸν αὐτῷ, εἴ τι δεηθεῖη. ἐπεὶ δὲ τὰ διαβατήρια ἐγένετο, πέμψας, πρὶν ἐν Τεγέα αὐτὸς εἶναι, πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν παρὰ τοῖς Κλειτορίοις ξένων καὶ μισθὸν δούς μὴνδὸς ἐκέλευε προκαταλαβεῖν αὐτοὺς τὸν Κιθαιρῶνα. τοῖς δ' Ὀρχομενίοις εἶπεν, ἕως στρατεία εἴη, παύσασθαι τοῦ πολέμου· εἰ δὲ τις πόλις στρατιᾶς οὔσης ἔξω ἐπὶ πόλιν στρατεύσοι, ἐπὶ ταύτην ἔφη πρῶτον ἵεναι κατὰ τὸ
- 38 δόγμα τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ ὑπερέβαλε τὸν Κιθαιρῶνα, ἔλθων εἰς Θεσπιάς ἐκείθεν ὄραηθεις ἦει ἐπὶ τὴν τῶν Θηβαίων χώραν. εὐρῶν δὲ ἀποτεταφρευμένον τε καὶ ἀπεσταυρωμένον κύκλω τὸ πεδίον καὶ τὰ πλείστου ἄξια τῆς χώρας, στρατοπεδουόμενος ἄλλοτε ἄλλη καὶ μετ' ἄριστον ἐξάγων ἐδήου τῆς χώρας τὰ πρὸς ἑαυτοῦ τῶν σταυρωμάτων καὶ τῆς τάφρου. οἱ γὰρ πολέμιοι, ὅπου ἐπιφαίνοιτο ὁ Ἀγησίλαος, ἀντιπαρήσαν αὐτῷ ἐντὸς τοῦ χαρακώματος ὡς ἀμννούμενοι. καὶ ποτε ἀποχωροῦντος αὐτοῦ ἤδη τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς τέως ἀφανεῖς ὄντες ἐξαίφνης διὰ τῶν ὁδοποιημένων τοῦ χαρακώματος ἐξόδων ἐξελαύνουσι, καὶ οἷα δὴ ἀπιόντων πρὸς δεῖπνον καὶ συσκευαζομένων τῶν πελταστῶν, τῶν δὲ ἱππέων τῶν μὲν ἔτι καταβεβηκότων, τῶν δ' ἀναβαινόντων, ἐπελαύνουσι· καὶ τῶν τε πελταστῶν συχνοὺς κατέβαλον καὶ τῶν ἱππέων Κλέαν καὶ Ἐπικυδίδαν Σπαρτιάτας, καὶ τῶν περιοίκων ἕνα, Εὐδικον, καὶ τῶν Θηβαίων τινὰς

36. Κλειτόριοι — Ὀρχομενίοι — in Arkadien. — ὅπως γένοιτο — αὐτῷ — dafs er die Söldner hätte, d. h. dafs sie zu seiner Verfügung gestellt würden.

37. πρῶτον — Das Adverb. steht, weil der Sinn ist: das erste, was er thun werde, werde sein, gegen diese Stadt zu ziehen. Ebenso VII, 1, 36. Comment. III, 11, 18 Χρησον τοῖνυν μοι τὴν ἰνυγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἔλκω αὐτήν. Vgl. zu IV, 3, 3.

38. τὰ — τῶν σταυρωμάτων

— das was auf der ihm zugewendeten Seite der Verschanzung lag. Der Genetiv mit πρὸς dient zur Bezeichnung der Richtung, nach der hin etwas liegt, wie § 49 πρὸς ἕω; der Genetiv σταυρωμάτων ist von dem lokalen Begriffe πρὸς ἑαυτοῦ abhängig. Vgl. Herod. II, 32 νέμεται τὴν Σύρτιν τε καὶ τὴν πρὸς ἧῶ χάσιν τῆς Σύρτιος, und IV, 5, 15.

39. οἷα δὴ — zur Bezeichnung des wirklich vorhandenen bekannten Grundes, wofür gewöhnlicher ἄτε. Vgl. IV, 5, 4; VI, 4, 26.

φυγάδας, οὐπω ἀναβεβηκότας ἐπὶ τοὺς ἵππους. ὡς δὲ ἀνα- 40
στρέφας σὺν τοῖς ὀπλίταις ἐβοήθησεν ὁ Ἀγησίλαος, οἱ τε
ἵππεις ἤλαννον ἐναντίον τοῖς ἵππεῦσι καὶ τὰ δέκα ἀφ' ἧβης
ἐκ τῶν ὀπλιτῶν ἔθει σὺν αὐτοῖς. οἱ μὲντοι τῶν Θηβαίων
ἵππεις ἐώκεσαν ὑποπεπωκόσι που ἐν μεσημβρίᾳ ὑπέμενον
μὲν γὰρ τοῖς ἐπελαύνουσιν ὥστ' ἐξακοντίζειν τὰ δόρατα,
ἐξικνοῦντο δ' οὐ. ἀναστρέφοντες δὲ ἐκ τοσοῦτου ἀπέθανον
αὐτῶν δώδεκα. ὡς δὲ κατέγνω ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι αἰεὶ μετ' 41
ἄριστον καὶ οἱ πολέμιοι ἐφαίνοντο, θυσάμενος ἅμα τῇ ἡμέρᾳ
ἦγεν ὡς οἶόν τε τάχιστα, καὶ παρήλθε δι' ἐρημίας εἰς τῶν
χαρακωμάτων. ἐκ δὲ τούτου τὰ ἐντὸς ἔτευγε καὶ ἔκαε μέγχοι
τοῦ ἄστεως. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ πάλιν ἀποχωρήσας εἰς
Θεσπιάς, ἐτείχισε τὸ ἄστυ αὐτοῖς· καὶ ἐκεῖ μὲν Φοιβίδαυ
κατέλιπεν ἀροσστήν, αὐτὸς δ' ὑπερβαλὼν πάλιν εἰς τὰ Μέ-
γαρα τοὺς μὲν συμμάχους διῆκε, τὸ δὲ πολιτικὸν στρατεύμα
ἐπ' οἴκου ἀπήγαγεν.

Ἐκ δὲ τούτου ὁ Φοιβίδας ἐκπέμπων μὲν ληστήρια ἔφερε 42
καὶ ἦγε τοὺς Θηβαίους, καταδρομὰς δὲ ποιούμενος ἐκακουργεῖ
τὴν χώραν. οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι ἀντιτιμωρεῖσθαι βουλόμενοι
στρατεύουσι πανδημεὶ ἐπὶ τὴν Θεσπιέων χώραν. ἐπεὶ δ' ἦσαν
ἐν τῇ χώρᾳ, ὁ Φοιβίδας σὺν τοῖς πελτασταῖς προσκείμενος
οὐδαμοῦ εἶα αὐτοὺς ἀποσκεδάννυσθαι τῆς φάλαγγος· ὥστε
οἱ Θηβαῖοι μάλα ἀχθόμενοι τῇ ἐμβολῇ θάττονα τὴν ἀποχώ-
ρησιν ἐποιοῦντο, καὶ οἱ ὀρεωκόμοι δὲ ἀπορριπτοῦντες ὄν
εἰλήφεσαν καρπὸν ἀπήλαννον οἴκαδε· οὕτω δεινὸς φόβος τῷ

40. τὰ δέκα ἀφ' ἧβης — S. zu III, 4, 23. — ὑποπεπωκόσι ἐν μεσημβρίᾳ — die also auf eine ganz ungewöhnliche Weise aufgeregt und unbesonnen gemacht waren. Vgl. VI, 4, 8 ἐν δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ὑποπινόντων καὶ τὸν οἶνον παροξύναι τι αὐτοὺς ἔλεγον. — τοῖς ἐπελαύνουσιν — ungewöhnliche Konstruktion, da μένειν und dessen Composita in der Bedeutung erwarten sonst den Accusativ bei sich haben. — ἀναστρέφοντες — auf alle bezogen, während als Subjekt des Satzes dann nur ein Teil derselben, δώδεκα αὐτῶν, eintritt. VI, 3, 19 ἀπογραφόμενοι οἱ Θηβαῖοι, προσελθόντες οἱ πρόσβεις αὐτῶν ἐκέλευον.

Vgl. zu IV, 4, 1. — ἐκ τοσοῦτου — S. zu IV, 4, 16.

41. δι' ἐρημίας — d. i. während die Feinde die Zugänge noch nicht besetzt hatten. Vgl. III, 4, 21 δι' ἐρημίας πολεμίαν πορευόμενος. — ὑπερβαλὼν — εἰς τὰ Μέγαρα — nachdem er über das Gebirge gegangen und nach Megara gekommen war. Vgl. § 55 und IV, 4, 19. — Bei dem eben erzählten Vordringen des Agesilaos gegen Theben war es, wo Chabrias durch die bekannte Stellung, die er seine Pelastaten einnehmen liefs, denselben von einem Angriffe zurückschreckte. Diodor XV, 32. Nepos Chabrias 1.

42. θάττονα — schneller, als sie es sonst gethan haben würden.

hm zuge-
er Ver-
Genetiv mit
nung der
etwas liegt,
er Genetiv
em lokalen
abhängig.
μται τὴν
ἡὼ χώρην
15.
zeichnung
en bekannt-
wöhnlicher
4, 26.

- 43 στρατεύματι ἐνέπεσεν. ὁ δὲ ἐν τούτῳ θρασέως ἐπέκειτο, περὶ αὐτὸν μὲν ἔχων τὸ πελταστικόν, τὸ δ' ὀπλιτικὸν ἐν τάξει ἐπεσθαι κελεύσας. καὶ ἐν ἐλπίδι ἐγένετο τροπὴν τῶν ἀνδρῶν ποιήσασθαι· αὐτὸς τε γὰρ ἐρωμένως ἤγειτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπτεσθαι τῶν ἀνδρῶν παρεκελεύετο, καὶ τοὺς τῶν Θεσ-
- 44 πίων ὀπλίτας ἀκολουθεῖν ἐκέλευεν. ὡς δὲ ἀποχωροῦντες οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἐπὶ νάπη ἀδιαβάτῳ ἐγίνοντο, πρῶτον μὲν ἠθροίσθησαν, ἔπειτα δὲ ἀνέστρεφον διὰ τὸ ἀπορεῖν ὅπῃ διαβαίεν. οἱ μὲν οὖν πελτασταὶ ὀλίγοι ὄντες οἱ πρῶτοι φοβηθέντες αὐτοὺς ἔφυγον· οἱ δὲ ἱππεῖς αὖ τοῦτο ὡς εἶδον, ἐδι-
- 45 δάχθησαν ὑπὸ τῶν φευγόντων ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. καὶ ὁ μὲν δὴ Φοιβίδας καὶ δύο ἢ τρεῖς μετ' αὐτοῦ μαχόμενοι ἀπέθανον, οἱ δὲ μισθοφόροι τούτου γενομένου πάντες ἔφυγον. ἐπεὶ δὲ φεύγοντες ἀφίκοντο πρὸς τοὺς ὀπλίτας τῶν Θεσπίων, κἀκεῖνοι, μάλα πρόσθεν μέγα φρονοῦντες μὴ ὑπέειξεν τοῖς Θηβαίοις, ἔφυγον, οὐδὲν τι πᾶν διωκόμενοι· καὶ γὰρ ἦν ἤδη ὄψε. καὶ ἀπέθνησκον μὲν οὐ πολλοί, ὅμως δὲ οὐ πρόσθεν ἔσθησαν
- 46 οἱ Θεσπιεῖς, πρὶν ἐν τῷ τείχει ἐγένοντο. ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὖ τὰ τῶν Θηβαίων ἀνεξωπυρεῖτο, καὶ ἐστρατεύοντο εἰς Θεσπιάς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τὰς περιοικίδας πόλεις. ὁ μέντοι δῆμος ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς Θήβας ἀπεχώρει· ἐν πάσαις γὰρ ταῖς πόλεσι δυναστεῖαι καθειστήκεισαν, ὥσπερ ἐν Θήβαις. ὥστε καὶ οἱ ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων βοηθείας ἐδέοντο. μετὰ δὲ τὸν Φοιβίδα θάνατον πολέμαρχον μὲν καὶ μύραν οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ θάλατταν πέμψαντες τὰς Θεσπιάς ἐφύλαττον.
- 47 Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πάλιν ἔφαινον φρουρὰν οἱ ἔφοροι εἰς τὰς Θήβας, καὶ τοῦ Ἀγησιλάου, ἧπερ τὸ πρόσθεν,

43. ἐν ἐλπίδι ἐγένετο — wie sonst ἦν ἐν ἐλπίδι. Anab. I, 4, 17. Der Infinitiv Aoristi nach ἐλπὶς ἐστὶ auch VI, 3, 20; 5, 35. Anab. II, 1, 19. Kyrop. II, 4, 23; IV, 5, 25.

45. μέγα φρονοῦντες — den prahlerischen Glauben hegend. S. zu IV, 5, 12 und über das Partic. Praes. zu § 29.

46. πάλιν αὖ — S. zu VII, 4, 1. — δῆμος — wie oft, die demokratische Partei; dagegen sind δυναστεῖαι die aus der oligarchischen Partei hervorgegangenen Regierungen, wie in Theben die

Partei des Leontiades, welche den Spartanern die Kadmeia in die Hände geliefert hatte. So sagt auch Andokid. v. d. Rückk. 27 mit Bezug auf die Oligarchie in Athen: ἐκ δημοκρατίας δυναστεῖαν καταστήσαντες.

47. τὸ ἔαρ — des Jahres 377 v. Chr. — ὑπέρ = περὶ, mit welcher Präposition sonst γινώσκειν in der Bedeutung eine Ansicht haben regelmäßig verbunden wird. Der Gebrauch von ὑπέρ = περὶ findet sich häufiger erst bei späteren Schriftstellern. Vgl. Demosth. geg. Meid. 152

ἐδέοντο ἡγεῖσθαι. ὁ δ' ὑπὲρ τῆς ἐμβολῆς ταῦτά γινώσκων, πρὶν καὶ τὰ διαβατήρια θύεσθαι, πέμψας πρὸς τὸν ἐν Θεσπιαῖς πολέμαρχον ἐκέλευε προκαταλαβεῖν τὸ ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸν Κιθαιρῶνα ὁδοῦ ἄκρον καὶ φυλάττειν, ἕως ἂν αὐτὸς ἔλθῃ. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὑπερβαλὼν ἐν ταῖς Πλαταιαῖς ἐγένετο, πάλιν προσεποιήσατο εἰς τὰς Θεσπιάς πρῶτον λέναι, καὶ πέμ- 48 πων ἀγοράν τε ἐκέλευε παρασκευάζειν καὶ τὰς πρεσβείας ἐκεῖ περιμένειν· ὥστε οἱ Θηβαῖοι ἰσχυρῶς τὴν πρὸς Θεσπιῶν ἐμβολὴν ἐφύλαττον. ὁ δὲ Ἀγησίλαος τῇ ὑστεραία ἅμα τῇ ἡμέρᾳ θυσάμενος ἐπορεύετο τὴν ἐπ' Ἐρυθρᾶς· καὶ ὡς στρα- 49 τεύματι δυοῖν ἡμέραιν ὁδὸν ἐν μιᾷ κατανύσας ἐφθασεν ὑπερβὰς τὸ κατὰ Σκῶλον σταύρωμα, πρὶν ἐλθεῖν τοὺς Θηβαίους ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν τὸ πρόσθεν εἰσῆλθε. τοῦτο δὲ ποιήσας τὰ πρὸς ἕω τῆς τῶν Θηβαίων πόλεως ἐδήγου μέχρι τῆς Ταναγραίων· ἔτι γὰρ τότε καὶ τὴν Τάναγραν οἱ περὶ Ἐπατόδωρον, φίλοι ὄντες τῶν Λακεδαιμονίων, εἶχον· καὶ ἐκ τούτου δὴ ἀπῆει ἐν ἀριστερᾷ ἔχων τὸ τεῖχος. οἱ δὲ Θηβαῖοι ὑπελθόντες ἀντετάξαντο ἐπὶ Γραῶς στήθει, ὅπισθεν ἔχοντες 50 τὴν τε τάφρον καὶ τὸ σταύρωμα, νομίζοντες καλὸν εἶναι ἐν-

ὑπὲρ τῶν τούτων λειτουργιῶν καὶ τριηρασιῶν καὶ τῶν τοιούτων λόγων ὡδὴ γινώσκω. — ταῦτά — dasselbe wie früher; s. § 36.

48. τὰς πρεσβείας — die Gesandtschaften, welche die anderen Griechen schickten. Polyæn. II, 1, 11 Ἀγησίλαος πνθόμενος Θηβαίους τὴν κατὰ Σκῶλον φυλάττειν πάροδον, πάσας τὰς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πρεσβείας ἐν Θεσπιάς ἀναμένειν συνέταξεν. — ἐμβολὴν — den Paß, wie IV, 3, 10 u. 7, 7. εἰσβολή VI, 2, 1. Anab. I, 2, 21. Thukyð. III, 112.

49. ὡς — κατανύσας — ὡς ist mit στρατεύματι zu verbinden: einen Weg von zwei Tagen, insofern er für ein Heer berechnet wird, wie ihn ein Heer in zwei Tagen zurücklegt. Sophokl. Oed. Kolon. 20 μακρὰν γὰρ ὡς γέροντι προστάλης ὁδόν. Ähnlich Kyrop. II, 1, 6 πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γίνονται ἂν, ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας, καὶ ἑξακισμῦριοι. — Σκῶλος —

ein Ort am Asopos, vierzig Stadien unterhalb der Stelle, wo der Weg von Plataeae nach Theben diesen Fluß kreuzt. Pausan. IX, 4, 4. — ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν — d. h. von der von ihnen besetzten Stelle, wo er das vorige Mal eingedrungen war. — πρὸς ἕω — S. zu § 38.

50. Γραῶς στήθος — ein Hügel bei Tanagra. — Wahrscheinlich lautet der Name Γραῖας ἕδος, denn nach Pausan. IX, 20, 2 wurde Tanagra selbst nach der Gemahlin des Poemandros, des Gründers dieser Stadt, welche eigentlich Tanagra hieß, aber später wegen ihres hohen Alters den Beinamen Γραῖα erhielt, auch Γραῖα benannt, und wahrscheinlich steht auch der hier erwähnte Hügel in irgend welcher Beziehung zu jener Frau. Bei Polyæn. II, 1, 12 heißt er Πέας ἕδος. Vgl. Stephan. Byzant. unter Τάναγρα. Τὴν δὲ Γραῖαν ἔνιοι λέγουσι τὸ νῦν τῆς Θηβαϊκῆς καλούμενον ἕδος.

ταῦθα διακινδυνεύειν· καὶ γὰρ στενὸν ἦν ταύτῃ ἐπιεικῶς καὶ
 δύσβατον τὸ χωρίον. ὁ δ' Ἀγησίλαος ἰδὼν ταῦτα πρὸς ἐκεί-
 51 νους μὲν οὐκ ἤγεν, ἐπισιμώσας δὲ πρὸς τὴν πόλιν ἦει. οἱ
 δ' αὖ Ὀθηβαῖοι δεισάντες περὶ τῆς πόλεως, ὅτι ἐρήμη ἦν,
 ἀπολιπόντες ἔνθα παρατεταγμένοι ἦσαν δρόμῳ ἔθειον εἰς τὴν
 πόλιν τὴν ἐπὶ Ποτινῆς ὁδόν. ἦν γὰρ αὕτη ἀσφαλεστέρα.
 καὶ μέντοι ἐδόκει καλὸν γενέσθαι τὸ ἐνθύμημα τοῦ Ἀγησι-
 λάου, ὅτι πόρρω ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀποχωρεῖν
 δρόμῳ αὐτοὺς ἐποίησεν· ὅμως μέντοι ἐπὶ παραθέουτας ἀ-
 52 τοὺς τῶν πολεμάρχων τινὲς ἐπέδραμον σὺν ταῖς μόραις. οἱ
 μέντοι Ὀθηβαῖοι ἀπὸ τῶν λόφων τὰ δόρατα ἐξηκόντιζον, ὥστε
 καὶ ἀπέθανεν Ἀλύπητος, εἰς τῶν πολεμάρχων, ἀκοντισθεὶς
 δόρατι· ὅμως δὲ καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ λόφου ἐτράπησαν οἱ
 Ὀθηβαῖοι· ὥστε ἀναβάντες οἱ Σκιριῖται καὶ τῶν ἱππέων τινὲς
 ἔπαιον τοὺς τελευταίους τῶν Ὀθηβαίων παρελαύνοντας εἰς τὴν
 53 πόλιν. ὡς μέντοι ἐγγὺς τοῦ τείχους ἐγένοντο, ὑποστρέφουσιν
 οἱ Ὀθηβαῖοι· οἱ δὲ Σκιριῖται ἰδόντες αὐτοὺς θάττον ἢ βάδην
 ἀπῆλθον. καὶ ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς αὐτῶν· ὅμως δὲ οἱ Ὀθη-
 54 βαῖοι τρόπαιον ἐστήσαντο, ὅτι ἀπεχώρησαν οἱ ἀναβάντες. ὁ
 μέντοι Ἀγησίλαος, ἐπεὶ ὥρα ἦν, ἀπελθὼν ἐστρατοπεδεύσατο,
 ἔνθαπερ τοὺς πολεμίους εἶδε παρατεταγμένους· τῇ δ' ὕστε-
 ραία ἀπήγαγε τὴν ἐπὶ Θεσπιάς. θρασέως δὲ παρακολου-
 θούντων τῶν πελταστῶν, οἳ ἦσαν μισθοφόροι τοῖς Ὀθηβαίοις,
 καὶ τὸν Χαβρίαν ἀνακαλούντων, ὅτι οὐκ ἠκολούθει, ὑποστρα-
 φέντες οἱ τῶν Ὀλυνθίων ἱππεῖς, ἤδη γὰρ κατὰ τοὺς ὄρκους
 συνεστρατεύοντο, ἐδίωξάν τε αὐτοὺς πρὸς ὄρθιον, καθάπερ
 ἠκολούθουν, καὶ ἀπέκτειναν αὐτῶν μάλα πολλοὺς· ταχὺ γὰρ
 55 πρὸς ἄναπτες εὐήλατον ἀλλίσκονται πεζοὶ ὑφ' ἱππέων. ἐπεὶ
 δ' ἐγένετο ὁ Ἀγησίλαος ἐν ταῖς Θεσπιάς, εὐρὼν στασιάζου-
 τας τοὺς πολίτας, καὶ βουλομένων τῶν φασκόντων λακωνίζειν
 ἀποκτεῖναι τοὺς ἐναντίους, ὧν καὶ Μένων ἦν, τοῦτο μὲν οὖν

51. ἔνθα παρατεταγμένοι ἦσαν — Der Relativsatz vertritt die Stelle des Objektes: sie verließen den Ort, wo etc. Vgl. Kommentar, II, 1, 16 κλέπτειν κωλύουσιν ἀποκλείοντες ὅθεν ἂν τι λαβεῖν ἦ. S. auch VI, 1, 2. — Ποτινῆς — südlich von Theben in einer Entfernung von zehn Stadien. Pausan. IX, 8, 1.

52. δόρατα ἐξηκόντιζον — Vgl. II, 4, 15. — οἱ Σκιριῖται — S. zu 2, 24.

54. τὸν Χαβρίαν — S. § 14 und zu § 41. — κατὰ τοὺς ὄρκους — S. 3, 26. — καθάπερ ἠκολούθουν — wie sie gerade hinter ihnen her waren.

55. οὕτως — S. zu III, 2, 9.

οὐκ ἐπέτρεψε· διαλλάξας δὲ αὐτοὺς καὶ ὄρκους ὁμοῖαι ἀλλή-
λοις ἀναγκάσας, οὕτως ἀπῆλθε πάλιν διὰ τοῦ Κιθαιρώνα
τὴν ἐπὶ Μέγαρα. καὶ ἐκεῖθεν τοὺς μὲν συμμάχους ἀφῆκε, τὸ
δὲ πολιτικὸν στράτευμα οἴκαδε ἀπήγαγε.

Μάλα δὲ πιεζόμενοι οἱ Θηβαῖοι σπάνει σίτου διὰ τὸ 56
δυοῦν ἔτοιν μὴ εἰληφέναι καρπὸν ἐκ τῆς γῆς πέμπουσιν ἐπὶ
δυοῦν τριήρουν ἄνδρας εἰς Παγασὰς ἐπὶ σίτον δέκα τάλαντα
δόντες. Ἀλκέτας δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος φυλάττων Ὁρεῶν, ἐν
ᾧ ἐκείνοι τὸν σίτον συνειωνοῦντο, ἐπληρώσατο τρεῖς τριήρεις,
ἐπιμεληθεὶς ὅπως μὴ ἐξαγγελθεῖη. ἐπεὶ δὲ ἀπήγετο ὁ σίτος,
λαμβάνει ὁ Ἀλκέτας τὸν τε σίτον καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τοὺς
ἄνδρας ἐξώργησεν οὐκ ἐλάττους ὄντας ἢ τριακοσίους. τού-
τους δὲ εἶρξεν ἐν τῇ ἀκροπόλει, οὐπὲρ αὐτὸς ἐσκήνου. ἀκο- 57
λουθοῦντος δὲ τινος τῶν Ὁρειτῶν παιδός, ὡς ἔφασαν, μάλα
καλοῦ τε κάγαθοῦ, καταβαίνων ἐκ τῆς ἀκροπόλεως περὶ τοῦ-
τον ἦν. καταγρόντες δὲ οἱ αἰχμάλωτοι τὴν ἀμέλειαν, κατα-
λαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἡ πόλις ἀφίσταται· ὥστ' εὐ-
πόρως ἤδη οἱ Θηβαῖοι σίτον παρεκομίζοντο.

Ἵπποφαινοντος δὲ πάλιν τοῦ ἦρος ὁ μὲν Ἀγησίλαος κλινο- 58
πετῆς ἦν. ὅτε γὰρ ἀπῆγε τὸ στράτευμα ἐκ τῶν Θηβῶν, ἐν
τοῖς Μεγάροις ἀναβαίνοντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀφροδισίου εἰς τὸ
ἀρχεῖον δῆγνυται ὁποῖα δὴ φλέψ, καὶ ἐρρῆν τὸ ἐκ τοῦ σώ-
ματος αἷμα εἰς τὸ ὑγιὲς σκέλος. γενομένης δὲ τῆς κνήμης
ὑπερόγκου καὶ ὀδυνῶν ἀφορήτων, Συρακόσιός τις ἰατρός
σχάζει τὴν παρὰ τῷ σφυρῶ φλέβα αὐτοῦ. ὡς δὲ ἄπαξ ἤρ-
ξατο, ἔρρει αὐτῷ νύκτα τε καὶ ἡμέραν τὸ αἷμα, καὶ πάντα
ποιοῦντες οὐκ ἐδύνατο σχεῖν τὸ ἄεμα πρὶν ἐλιποψύχησε·

56. δυοῖν ἔτοιν — Der Genetiv
eines Substantivs mit einer Kar-
dinalzahl bezeichnet den Betrag
der Zeit: seit zwei Jahren. —
Παγασαί thessalische Hafenstadt,
Hauptausfuhrort für die Landes-
produkte. — Ὁρεῶς — auch
Histiaea genannt, im nördlichen
Euboea. S. II, 2, 3. — ἐν ᾧ —
temporal: während.

57. ἀκολουθοῦντος — er
pflegte ihn zu begleiten und um
ihn zu sein. — περὶ τοῦτον ἦν
— er beschäftigte sich mit
diesem.

58. τοῦ ἦρος — des Jahres 376

v. Chr. — ὁποῖα δὴ — irgend
eine, ich weiß nicht welche.
Der Übergang aus der Bedeutung
eines Relativs in die eines Inde-
finitums erklärt sich durch Aus-
lassung des Verbum finitum, so
daß der Ausdruck = ὁποῖα δὴ ἦν
ist: was es auch für eine sein
mochte. — τὸ ὑγιὲς σκέλος —
Agesilaos war auf einem Fuße
lahm. S. III, 3, 3. — ἀφορήτων
— nämlich γενομένων. Vgl. VI,
1, 8 Φαρσάλον προσγενομένης καὶ
τῶν ἐξ ὑμῶν ἠρηγμένων πόλεων.
— πάντα ποιοῦντες — trotz
aller Bemühungen.

τότε μέντοι ἐπαύσατο. καὶ οὕτως ἐκείνος μὲν ἀποκομισθεὶς εἰς Λακεδαιμόνα ἠρώσται τό τε λοιπὸν θέρος καὶ διὰ χειμῶνος.

59 Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐπεὶ ἔα ὑπέφαινε, πάλιν φρουρὰν τε ἔφαινον καὶ Κλεόμβροτον ἠγεῖσθαι ἐκέλευον. ἐπεὶ δ' ἔχων τὸ στράτευμα πρὸς τῷ Κιθαιρῶνι ἐγένετο, προήεσαν αὐτῷ οἱ πελτασταὶ ὡς προκαταληψόμενοι τὰ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Θηβαίων δὲ καὶ Ἀθηναίων προκατέχοντες τινες τὸ ἄκρον τέως μὲν εἶων αὐτοὺς ἀναβαίνειν· ἐπεὶ δ' ἐπ' αὐτοῖς ἦσαν, ἐξαναστάντες ἐδίωκον καὶ ἀπέκτειναν περὶ τετταράκοντα. τούτου δὲ γενομένου ὁ Κλεόμβροτος ἀδύνατον νομίσας τὸ ὑπερβῆναι εἰς τὴν τῶν Θηβαίων ἀπῆγέ τε καὶ διῆκε τὸ στράτευμα.

60 Συλλεγόντων δὲ τῶν συμμάχων εἰς Λακεδαιμόνα λόγοι ἐρίγνοντο ἀπὸ τῶν συμμάχων, ὅτι διὰ μαλακίαν κατατριβήσονται ὑπὸ τοῦ πολέμου. ἐξείναι γὰρ σφίσι ναῦς πληρώσασθαι πολὺ πλείονας τῶν Ἀθηναίων εἰλεῖν λιμῶ τὴν πόλιν αὐτῶν· ἐξείναι δὲ ἐν ταῖς αὐταῖς ναυσὶ καὶ εἰς Θήβας στράτευμα διαβιβάζειν, εἰ μὲν βούλονται, ἐπὶ Φωκέων, εἰ δὲ

61 βούλονται, ἐπὶ Κρεύσιος. ταῦτα δὲ λογισάμενοι ἐξήκοντα μὲν τριήρεις ἐπλήρωσαν, Πόλλις δ' αὐτῶν ναύαρχος ἐγένετο. καὶ μέντοι οὐκ ἐψεύσθησαν οἱ ταῦτα γνόντες, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιορκοῦντο· τὰ γὰρ σιταγωγὰ αὐτοῖς πλοῖα ἐπὶ μὲν τὸν Γεραιστὸν ἀφίκετο, ἐκεῖθεν δ' οὐκέτι ἤθελε παραπλεῖν, τοῦ ναυτικοῦ ὄντος τοῦ Λακεδαιμονίου περὶ τε Αἴγιναν καὶ Κέα καὶ Ἄνδρον. γνόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀνάγκην ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰς ναῦς καὶ ναυμαχῆσαντες πρὸς τὸν Πόλλιν

59. αὐτῷ — S. zu VII, 2, 22. — τὰ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ — dasselbe wie § 47 τὸ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ ἄκρον.

60. ἀπὸ τῶν συμμάχων — ἀπὸ bezeichnet hier mehr den Ausgangspunkt der Thätigkeit, als die Person, welche dieselbe vollzieht. Thukyd. VIII, 93 ἀπὸ πολλῶν καὶ πρὸς πολλοὺς λόγων γιγνομένων. VI, 76 τοὺς μέλλοντας ἀπ' αὐτῶν λόγους. So auch VI, 3, 10 οὐκ ἐγγεγνήηται ἀμαρτήματα καὶ ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀφ' ὑμῶν. VII, 1, 5 ἀπὸ τῶν θεῶν δέδοται

ὑμῖν εὐτυχεῖν. Vgl. VI, 5, 41 ἐκ θεῶν τινος παραγεγνήηται und zu III, 1, 6. — σφίσι — πληρώσασθαι — S. zu IV, 1, 35.

61. ἐπολιορκοῦντο — S. zu IV, 7, 1. — ἤθελε — vermochten. Platon Phaedr. S. 230^d τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα οὐδὲν μ' ἐθέλει διδάσκειν. — αὐτοὶ — die Bürger von Athen, nicht Söldner oder Bundesgenossen, wie es sonst zu geschehen pflegte. — ναυμαχῆσαντες — Eine genauere Erzählung von der Schlacht bei Diodor XV, 34f. Sie fand bei

Χαβρίου ἡγουμένου νικῶσι τῇ ναυμαχίᾳ. καὶ ὁ μὲν σίτος τοῖς Ἀθηναίοις οὕτω παρεκομίσθη, παρασκευαζομένων δὲ 62 τῶν Λακεδαιμονίων στρατεύματα διαβιβάσειν ἐπὶ τοὺς Βοιωτοὺς, ἐδεήθησαν οἱ Θηβαῖοι τῶν Ἀθηναίων περὶ Πελοπόννησον στρατεύματα πέμψαι, νομίσαντες εἰ τοῦτο γένοιτο, οὐ δυνατὸν ἔσεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἅμα μὲν τὴν ἑαυτῶν χώραν φυλάττειν, ἅμα δὲ τὰς περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία συμμαχίδας πόλεις, ἅμα δὲ στρατεύματα διαβιβάσειν ἱκανὸν πρὸς ἑαυτούς. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μέντοι ὀργιζόμενοι τοῖς Λακεδαι- 63 μονίοις διὰ τὸ Σφοδρία ἔργον προθύμως ἐξέπεμψαν περὶ τὴν Πελοπόννησον ναῦς τε ἐξήκοντα πληρώσαντες καὶ στρατηγὸν αὐτῶν Τιμόθεον ἐλόμενοι. ἄτε δὲ εἰς τὰς Θήβας οὐκ ἐμβεβληκότων τῶν πολεμίων οὐτ' ἐν ᾧ Κλεόμβροτος ἤγε τὴν στρατιὰν ἔτι οὐτ' ἐν ᾧ Τιμόθεος περιέπλευσε, θρασέως δὴ ἐστρατεύοντο οἱ Θηβαῖοι ἐπὶ τὰς περιοικίδας πόλεις καὶ πάλιν αὐτὰς ἀνελάμβανον. ὁ μὲντοι Τιμόθεος περιπλεύσας 64 Κέρκυραν μὲν εὐθύς ὑφ' ἑαυτῷ ἐποίησατο· οὐ μὲντοι ἠνδραποδίσσατο οὐδὲ ἄνδρας ἐφυγάδευσεν οὐδὲ νόμους μετέστησεν· ἐξ ὧν τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις ἀπάσας εὐμενεστέρως ἔσχευ. ἀντεπλήρωσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ναυτικὸν καὶ Νικό- 65 λοχον ναύαρχον, μάλα θρασὺν ἄνδρα, ἐξέπεμψαν· ὃς ἐπειδὴ εἶδε τὰς μετὰ Τιμοθέου ναῦς, οὐκ ἐμέλλησε, καίπερ ἔξ νεῶν αὐτῶ ἀπουσῶν τῶν Ἀμβρακιωτίδων, ἀλλὰ πέντε καὶ πεντήκοντα ἔχων ναῦς ἐξήκοντα οὔσαις ταῖς μετὰ Τιμοθέου ἐναυμάχησε. καὶ τότε μὲν ἠττήθη, καὶ τρόπαιον ὁ Τιμόθεος ἔστησεν ἐν Ἀλυξίᾳ. ὁ δὲ ἀνεικνυμένων τῶν Τιμοθέου νεῶν 66 καὶ ἐπισκευαζομένων, ἐπεὶ παρεγένοντο αὐτῷ αἱ Ἀμβρακιώτι-

Naxos am 16. Boedromion (im September) statt. Plutarch Phokion 6; Camill. 19.

62. διαβιβάσειν — d. i. über den korinthischen Meerbusen. Die nächsten Ereignisse fallen in das Jahr 375 v. Chr. — περὶ Πελοπόννησον — d. h. um die Küsten des Peloponnes zu beunruhigen.

63. τὸ Σφοδρία ἔργον — S. § 20. — ἐστρατεύοντο οἱ Θηβαῖοι — Während dieser Kämpfe wurde das berühmte Gefecht bei Tegyra geliefert, in welchem Pe-

lupidas die an Zahl überlegenen Gegner unter Anführung des spartanischen Harmosten aus Orchomenos schlug. Plutarch Pelopid. 17. Diodor XV, 37,

64. ὑφ' ἑαυτῷ — S. zu II, 3, 46. — τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις — S. zu 1, 7. Nähere Angaben über die Bundesgenossen, die er den Athenern erwarb, bei Diodor XV, 36. Nepos Timoth. 2.

65. Ἀλυξία — in Akarnanien, gegenüber der Insel Leukas.

66. κἀνεῖνος — ebenfalls. Vgl. Kyrop. VII, 3, 15. — πλέων

VI, 5, 41 ἐκ
νηται und zu
— πληρω-
1, 35.
το — S. zu
λε — ver-
haedr. S. 230f.
ένδρα οὐδὲν
— αὐτοί — die
nicht Söldner
wie es sonst
ete. — ναυ-
ine genauere
Schlacht bei
Sie fand bei

δες ἕξ τριήρεις, ἐπὶ τὴν Ἀλυζίαν ἐπλευσεν, ἔνθα ἦν ὁ Τιμόθεος. ὡς δ' οὐκ ἀντανῆγε, τροπαιὸν αὐτῷ κάκεινος ἐστήσατο ἐν ταῖς ἐγγυτάτω νήσοις. ὁ δὲ Τιμόθεος ἐπεὶ ἄς τε εἶχεν ἐπεσκευάσει καὶ ἐκ Κερκύρας ἄλλας προσεπληρώσατο, γενομένων αὐτῷ τῶν πασῶν πλέον ἢ ἐβδομήκοντα, πολὺ δὴ ὑπερεῖχε ναυτικῶν χρήματα μέντοι μετεπέμπετο Ἀθήνηθεν· πολλῶν γὰρ ἐδεῖτο, ἅτε πολλὰς ναῦς ἔχων.

5.

- 1 Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι περὶ ταῦτα ἦσαν. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεὶ κατεστρέψαντο τὰς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ πόλεις, ἐστράτευσεν καὶ εἰς τὴν Φωκίδα. ὡς δ' αὐτῷ καὶ οἱ Φωκεῖς ἐπρέσβευον εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ ἔλεγον, ὅτι εἰ μὴ βοηθήσοιεν, οὐ δυνήσονται μὴ πειθεσθαι τοῖς Θηβαίοις, ἐκ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι διαβιβάξουσιν κατὰ θάλατταν εἰς Φωκέας Κλεόμβροτόν τε τὸν βασιλέα καὶ μετ' αὐτοῦ τέτταρας μόρας καὶ τῶν συμμάχων τὸ μέρος.
- 2 Σχεδὸν δὲ περὶ τούτου τὸν χρόνον καὶ ἐκ Θετταλίας ἀφικνεῖται πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων Πολυδάμας Φαρσάλιος. οὗτος δὲ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Θετταλίᾳ μάλα εὐδοκίμει, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει οὕτως ἐδόκει καλὸς τε κάγαθὸς εἶναι, ὥστε καὶ στασιάσαντες οἱ Φαρσάλιοι παρακατέθεντο αὐτῷ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰς προσόδους ἐπέτρεψαν

ἢ — S. zu IV, 5, 4. — πολλῶν γὰρ ἐδεῖτο — Er hatte beim Beginn der Expedition nur dreizehn Talente von den Athenern erhalten (Isokrat. v. Umtausch 109), eine Summe, die so ungenügend war, daß Isokrates a. a. O. 120 sagen konnte: συνίσασιν (οἱ συνηστρατευμένοι) γὰρ αὐτῷ κατὰ μὲν ἀρχαῖς τῶν πολέμων διὰ τὸ μηδὲν παρὰ τῆς πόλεως λαμβάνειν εἰς τὰς ἐσχάτας ἐνδεῖας καθιστάμενον.

Sechstes Buch,

I. 1. κατεστρέψαντο — S. V,

4, 63. — εἰς τὴν Φωκίδα — Die Phokeer waren schon früher mit den Thebanern in Feindschaft (III, 5, 4) und auch noch in der letzten Zeit Bundesgenossen der Lakedämonier gewesen, worauf auch V, 4, 60 hinzudeuten scheint. Diodor XV, 31. — μὴ πείθεσθαι — statt des gewöhnlichen μὴ οὐ. S. zu V, 2, 1. — τὸ μέρος — den Teil, welcher auf vier spartianische Moren kommt. S. IV, 6, 3. Vgl. Anab. V, 3, 4 διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἐκάστοις.

2. ὅσα ἐγγράφατο — Der Re-